

מכללת אורנים
הפקולטה ללימודים מתקדמים

עבודת גמר יישומית
מוגשת כחלק מחובות הלימודים לתואר M.Ed.
בתוכנית לחינוך והוראה לתלמידים בסיכון ובהדרה

חויית האמהות של אמהות אומנה

מגישה : רבקה גולדברג
ת.ז: 013612437
בהנחיית : ד"ר לודמילה קריבוש

אוגוסט 2021

מכללת אורנים
הפקולטה ללימודים מתקדמים

עבודת גמר יישומית
מוגשת כחלק מחובות הלימודים לתואר M.Ed.
בתוכנית לחינוך והוראה לתלמידים בסיכון ובהזרה

חויית האמהות של אמהות אומנה

מגישה : רבקה גולדברג
ת.ז: 013612437
בהנחיית : ד"ר לודמילה קריבוש

אוגוסט 2021

תקציר

המחקר עוסק בחווייתן של אימהות אומנה את ההורות שלהן. מטרתו לתאר ולבחון את חוויית ההורות בקרב האימהות האומנות במשפחות דתיות-לאומיות. ילדים ונוער הנמצאים באומנה מגיעים מכל קצוות המפה החברתית ומהווים אוכלוסייה בסיכון ובהדרה. הילדים הושמו על ידי בית המשפט במסגרת חלופית לביתם בגלל חשש לשלום הפיזי, הרגשי והנפשי. הם מגיעים ממצאות חיים קשה ומשתלבים במשפחות חדשות במטרה שיעניקו להם חום, דאגה, יציבות וביטחון, כאשר במידת האפשר נשמר הקשר של ילדים אלה עם הוריהם הביולוגיים. ניסיון החיים של הילדים גורר בעקבותיו פעמים רבות דימוי עצמי ירוד ותחושת מסוגלות נמוכה, וכן קשיים חברתיים והתנהגותיים. בשל סיבות אלה ילדי האומנה זקוקים למעטפת רחבה במיוחד כדי להוציא לפועל את יכולותיהם, שאינם באים לידי ביטוי בעקבות נסיבות חייהם.

התיאוריות בבסיס המחקר הן תיאוריית ההתפתחות של וינקוט (Winnicott, 1981), שבתוכה המושג של אם טובה דייה ותיאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1998), שבתוכה המושגים של התקשרות בטוחה והתקשרות נמנעת. שיטת המחקר היא איכותנית, בזרם הפנומנולוגי. מדריך הריאיון שנבנה עבור מחקר זה בחן כיצד אימהות האומנה חוות את עולמן ומפרשות אותו לעצמן ולסובבים. המשתתפות במחקר הן שמונה אימהות אומנה דתיות המגדלות ילד אומנה אחד או שניים.

במהלך הראיונות עלו ארבע תמות עיקריות: אם האומנה מול עצמה, אם האומנה מול הילד, אם האומנה מול המשפחה ומול בן הזוג ואם האומנה מול המערכת. לפי הממצאים, האימהות מנסות לספק לילד חוויה מתקנת ולאפשר לו להמשיך להתפתח בצורה נורמטיבית. הן שואפות לתת לילד סביבה בריאה ומצמיחה.

אחת המסקנות שבלטה מהממצאים היא כי תחושת ההצלחה של האימהות נובעת מהחוויה של הצלת נפשות, בנתינת בית. האימהות חשות כי הן מאפשרות לילד להיקשר רגשית למשפחה ולהרגיש חלק ממנה. הן מפתחות בו את תחושת השייכות והביטחון שלו בעולם וביכולתו להתפתח ולפתח חוסן נפשי.

מהמחקר עלה כי אחד הקשיים המרכזיים הוא בהבנה של האם, שלמרות השקעתה הגדולה בילד היא לא תמיד מצליחה לשנות דפוסים והתנהגויות בעייתיים שלו, ועליה להכיר במוגבלותה האנושית.

ההמלצה שעולה מן המחקר לשדה החינוכי היא הקמת קבוצות תמיכה לאימהות האומנות בליווי תמיכה מקצועית שתיתן מקום לפרוק מתחים ותסכולים ותתרום ליצירת סולידריות חברתית.

מילות מפתח: אומנה, הורות, קהילה דתית-לאומית, חוויית אמהות.

תוכן עניינים

6.....	מבוא
7.....	1. סקירת הספרות
7.....	1.1 מושגים ותיאוריות בבסיס המחקר
7.....	1.1.1 אומנה מהי
7.....	1.1.2 הגדרת 'אֶמָהוּת' – מה זה אומר להיות אימא
8.....	1.1.3 המשמעות של תפקיד האם בהתפתחות הילד
8.....	1.1.3.1 התיאוריה של ויניקוט
9.....	1.1.3.2 תיאורית ההתקשרות של בולבי
11.....	1.2 תנאים להצלחת האומנה
11.....	1.2.1 מניעים וסיבות מדוע בחרו משפחות לשמש משפחות אומנה
12.....	1.2.2 תכונות הנדרשות להצלחת האומנה
14.....	1.2.3 הכשרה למשפחות אומנה
16.....	2. שאלות המחקר
17.....	3. מתודולוגיה
17.....	3.1 הגישה המחקרית
17.....	3.2 משתתפות המחקר
17.....	3.3 כלי המחקר
18.....	3.4 ניתוח הנתונים
18.....	3.5 אתיקה במחקר
19.....	4. ממצאים
19.....	4.1 חוויות של אימהות אומנה מול עצמן
19.....	4.1.1 חוויות חיוביות של אימהות אומנה מול עצמן
19.....	4.1.1.1 תחושת סיפוק אישי ומלאות: "זה קשה להיות אימא אבל זה הדבר הכי מיוחד שעשיתי בחיי"
20.....	4.1.1.2 סקרנות, עניין ותחושת הצלחה: "כשאתה פותח את הלב שלך הוא נפתח אליך בחזרה"
21.....	4.1.1.3 תחושת הגשמה עצמית ומשמעות – להיות אם מיטיבה
23.....	4.1.2 חוויות שליליות מול עצמן
24.....	4.1.3 חוויות של אתגר מול עצמן
26.....	4.2 חוויות מול ילד האומנה

26	4.2.1 חוויות חיוביות מול ילד האומנה
27	4.2.2 חוויות שליליות מול ילד האומנה
28	4.2.3 חוויות של אתגר מול ילד האומנה
31	4.3 חוויות מול המשפחה ובן הזוג
31	4.3.2 חוויות שליליות מול המשפחה
32	4.3.1 חוויות חיוביות מול המשפחה
33	4.3.3 חוויות של אתגר מול המשפחה
35	4.4 חוויות מול המערכת
35	4.4.1 חוויות חיוביות מול המערכת
36	4.3.2 חוויות שליליות מול המערכת
38	4.3.3 חוויות של אתגר מול המערכת
39	4.5 סיכום
41	5. דיון
41	5.1 'אם טובה דייה': חוויית האם האומנת מול עצמה
43	5.2 חוויית ההתקשרות והשפעותיה: חוויית האם מול ילד האומנה
	5.3 חוויית האם לתכלל את היחסים וקשרים בין בני הבית במקביל לקשר עם ילד האומנה: חוויית האם האומנת מול המשפחה ובן הזוג
45	5.4 חוויות מול שותפי התפקיד מטעם המדינה: חוויית האם האומנת מול המערכת
50	6. מסקנות
50	6.1 מסקנות המחקר
51	6.2 המשמעויות התיאורטיות והיישומיות של המחקר
51	6.3 מגבלות המחקר הנוכחי והצעות למחקר עתידי
52	6.4 המלצות יישומיות
53	ביבליוגרפיה
58	נספח 1 – מדריך ריאיון חצי מובנה
	נספח 2 – תמלול השיחה עם א', אם לנ', ילדה בת 10, ולילד עם צרכים מיוחדים ולארבעה ילדים בוגרים ביולוגיים
60	נספח 3 – תמלול השיחה עם אם אומנת (ת') לילדים אומנים לא אחים (י', י') בתקופות שונות
67	נספח 4 – טבלת קטגוריות החוויה האימהית בגידול ילד אומנה
76	נספח 5 – הסבר מקדים לעריכת ריאיון וטופס הסכמה מדעת חתום לדוגמה:
77	

מבוא	1
המחקר הנוכחי עוסק בתופעת האומנה ובהשלכותיה הרגשיות על חוויית האימהות	2
האומנות את גידולם של ילדי אומנה. תופעת האומנה חוצה מגזרים. הילדים הזקוקים לאומנה	3
מגיעים מכל קצוות הארץ: יהודים, ערבים, ילדים לעולים חדשים, ילדים זרים, חילונים וחרדים.	4
נכון לינואר 2020, מספר הילדים והנוער שנמצאים במסגרת הוא 3,700 (משרד העבודה והרווחה	5
והשירותים החברתיים, 2020).	6
ילדים ונוער הנמצאים באומנה הם אוכלוסייה בסיכון המלווה על ידי משרד העבודה	7
והרווחה (משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, 2020). פעמים רבות החוויה הפנימית	8
של ילדי האומנה היא הדרה. הם חיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם. הם חווים	9
הזנחה, התעללות, חוסר תפקוד הורי וניתוק ממסגרות נורמטיביות, וכתוצאה מכך רווחתם	10
האישית נפגעת והם לא מצליחים להשתלב כהלכה בלימודים ובחברה ולממש את יכולותיהם	11
האישיות (כץ, 2015; שורץ, ח'ית). בנוסף, לעיתים קרובות לילדים אלה יש גורמי רקע אישיים	12
ומשפחתיים הקשורים ל-ADHD. הפרעת הקשב והריכוז הזו משפיעה על מצבם הרגשי והחברתי	13
ועל ההתנהלות שלהם עם הסובבים אותם (שפיר-בסרמן ובנבנישתי, 2012). כתוצאה מכך,	14
המורים, ההורים והצוות החינוכי בבתי הספר ובמוסדות החינוך והרווחה מתמודדים עם דפוסי	15
תקשורת מאתגרים כאשר הילדים הללו חווים תסכולים בהתמודדותיהם בתחום הלימודי עקב	16
לקויות הלמידה שלהם. אי לכך אוכלוסייה זו דורשת התייחסות ספציפית ותיווך לפיתוח חוסן	17
נפשי ומסוגלות, דבר הדורש מאימהות האומנה ומהצוותים משאבים לא מעטים.	18
מרבית המחקרים אינם עדכניים ועוסקים בעיקר בשאלה מה מניע הורים אומנים (Dano	19
& Minty, 1987). מחקרים עדכניים יותר נכתבו על התכונות של הורים הבוחרים להיות משפחות	20
אומנה (Orme et al., 2006). מחקרים בנושא מדיניות חברתית הקשורה לאומנה נמצאו החל	21
משנת 2002 (ברק, 2002), ובעקבותיהם נערכו מחקרים עדכניים יותר על תהליכי שינוי ותמונת	22
המצב (שורק, סבו-לאל ובן סימון, 2015).	23
קיימים מחקרים עדכניים המתמקדים באומנה בקבוצות שונות בחברה הישראלית, כמו	24
בדואים וחרדים (אנגלסמן, 2012; סופר, 2008; Huss & Englesman, 2017). מחקר שנערך	25
בארצות הברית בדק את הצורך בנתינת תמיכה והכשרה לדמויות ההוריות המטפלות בילדים	26
(Bick & Dosier, 2013). אולם מחקרים המתמקדים בחוויות של אימהות אומנה בחברה	27
הישראלית במגזר הדתי-לאומי כמעט ולא קיימים, למיטב ידיעתי.	28
לאור זה, המחקר הנוכחי מתמקד בבדיקת חוויות האימהות האומנות בגידול ילדי אומנה	29
בחברה הישראלית הדתית-לאומית בימינו. מטרת המחקר היא לתאר, להבין ולבחון את מהות	30
חוויית האימהות האומנות בקרב משפחות דתיות-לאומיות. המחקר בוחן את חוויות האימהות	31
בקשר לגידול ילדי האומנה שלהן, לקשיים שלהן בהתמודדות היומ-יומיות ולמשאבים העוזרים	32
להן לפתח רגישות לצורכיהן כאימהות אומנה. משאבים אלה יכולים לתת להן את התמיכה שהן	33
זקוקות לה, כדי שיוכלו להמשיך ולהתמיד במשימה הקשה אך חשובה שהם לקחו על עצמן.	34
	35
	36

1. סקירת הספרות	37
סקירת הספרות תחולק לשני חלקים. בחלק הראשון יוגדרו המושגים 'אומנה' ו'אָמְהוּת'.	38
כמו כן, יוצגו התיאוריות בבסיס המחקר – התיאוריה ההתפתחותית של ויניקוט (Winnicott,	39
1981), העוסקת במהות הקשר בין האם לתינוק מראשית דרכו, ותיאוריית ההתקשרות של בולבי	40
(Bowlby, 1998), המתארת התקשרות בטוחה לעומת התקשרות לא בטוחה והשלכותיה. החלק	41
השני של הפרק יסקור מאמרים ומחקרים אמפיריים עדכניים בתחום.	42
1.1 מושגים ותיאוריות בבסיס המחקר	43
1.1.1 אומנה מהי	44
אומנה היא מצב שבו ילד שלא יכול לגדול בביתו מסיבות שונות מטופל במשפחה אחרת	45
עד אשר יוכלו הוריו לשוב ולגדלו. אומנה היא פתרון זמני לתקופה של כמה חודשים עד שנים עד	46
שההורים הביולוגיים יצליחו להשתקם ולקבל בחזרה את ילדם לביתם. בזמן שהילד נמצא	47
במשפחה האומנת הילד מקבל טיפול ועזרה כדי שיוכל להתפתח באופן מיטבי ולהשתלב במסגרת	48
הגן, בית הספר, המשפחה והסביבה שבה הוא חי וליצור מערכות יחסים עם בני גילו במקום	49
מגוריו. לילד ולמשפחת האומנה מוצמד עובד סוציאלי המלווה את התהליך מול המוסדות	50
והגורמים השונים. יש ניסיון לשמר את הקשר בין הילד להוריו הביולוגיים במידת האפשר.	51
הילדים אשר מגיעים לאומנה הם ילדים בסיכון בהיותם ילדים שהוצאו מבתיהם בעקבות נסיבות	52
חיים קשות (משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, 2010). בין השנים 2000–2012 חל	53
גידול של 12.7% במספר הילדים והנוער שהופנו למשפחות אומנה. נתון זה תואם את מגמת משרד	54
הרווחה להעדיף השמה במשפחות אומנה על פני השמה בסידור חוץ ביתי אחר כדוגמת פנימיות	55
לילדים צעירים בגיל הרך. בשנת 2012 שהו באומנה 3,373 ילדים. בשנת 2020 שהו באומנה 3,700	56
ילדים ונוער. נתונים אלה נלקחו מתוך מערך התשלומים של משרד הרווחה בתוך תהליכי שינוי	57
ותמונת מצב (שורק ואחרים, 2015).	58
1.1.2 הגדרת 'אָמְהוּת' – מה זה אומר להיות אימא	59
מושג האימהות מבטא עמדה רגשית כלפי הזולת ללא קשר הכרחי לאימהות ביולוגית.	60
לכן, עמדה כזו יכולה אף לבוא לידי ביטוי גם אצל גברים. הפסיכואנליטיקאים התייחסו בתחילה	61
לאדם כאל אובייקט שתפקידו לספק את צורכי הילד ולא כסובייקט העומד בזכות עצמו.	62
על פי פלגיהקר (2006), גידול תינוק לא צריך למחוק את האם מלהיות אובייקט. אם חווה	63
את המפגש עם ילדה, והאינטראקציה ביניהם מעוררת אצלה מנעד רגשות המעשיר את המפגש	64
בינה לבין התינוק. לשיטתה של פרוני (2013) המבט האימהי משמעותי מאוד. בין האם לילדה יש	65
'משחק מבטים'. האם מגיבה לילדה בהתאם לחוויות שלה מהעבר שלה, הן מהאופן שאימה	66
הביטה בה והן על פי ציפיותיה. לאם יש כוח אדיר על ילדה, ולכן קיים חשש שהאם תראה בילדה	67
את עצמה ואת צרכיה ולא תראה בה את מי שהוא. מנגד ישנו מושג 'האימהות הפסיכואנליטית' –	68
הפונקציות אימהיות שגם מטפל אחר יכול להעניק למטופל שלו. לדוגמה: החזקה, הכלה,	69
התכוונות ויחסי עצמי-זולת. במושג הזה ההיבט המודגש ביותר הוא תחושת החוויה, חיבור	70
לאימהות בכלל ככזה שישנו או איננו. המבוגר המשמעותי יכול ליצור חוויית תיקון והשלמה	71
למבט האימהי לילדים שלא זכו לכך במשפחתם הביולוגית המקורית. בכך עוסק מחקרנו –	72
ביכולת האם האומנת להשלמת נקודת המבט האימהית.	73

1.1.3 המשמעות של תפקיד האם בהתפתחות הילד	74
כדי להבין את החשיבות של האומנה צריך קודם להבין את המשמעות של תפקיד האם	75
בהתפתחות הילד באופן כללי. התיאוריות של ויניקוט (Winnicott, 1981) ושל בולבי (Bowlby, 1998)	76
מתחום הפסיכולוגיה עוזרות להבין לעומק את מקומה של האם בהתפתחות זו.	77
1.1.3.1 התיאוריה של ויניקוט	78
לפי ויניקוט (Winnicott, 1981), האם והתינוק הם יחידה אחת. אין תינוק ללא אם, וכדי	79
להבין את ההתפתחות הרגשית של תינוק צריך לדבר על היחסים בין התינוק והאם. התינוק נולד	80
חסר אונים לחלוטין, והוא נזקק לתלות מוחלטת באימו שתספק לו את צרכיו. היא צריכה להיות	81
שם עבורו, לגדל, לטפח ולאהוב אותו וכן להתאים את עצמה לצרכיו בהקשבה פנימית ובתזמון	82
נכון. בהתחלה התינוק מרגיש אומניפוטנטי – כל יכול. הוא מרגיש שהשיג את החלב ואינו מבין	83
שאימו היא שהביאה אותו. התינוק מצוי באשליה שהוא יצר את העולם, והוא קולט את אימו רק	84
דרך האופן שבו היא מתנהגת איתו. האם, ביכולת ההכלה שלה ובהתמסרות הטוטלית בטיפול בו,	85
מאפשרת לזהות העצמית של התינוק להתפתח ומאפשרת לתינוק עצמו להיווצר כיחידה	86
אינטגרטיבית (פרישוף, 2016).	87
מה שמאפשר לאם לזהות את צורכי הנפש של התינוק ולתת לו מענה מדויק הוא המצב של	88
התמסרות אימהית ראשונית המתעורר באופן ביולוגי בסוף ההיריון. הוא מאפיין את טיפול האם	89
בתינוקה ברגישות רבה עד כדי התנתקות מן העולם מצורכי העצמי שלה עצמה. זה מאפשר	90
לתינוק ביטוי של נטיותיו המולדות, תנועתיות גופנית ונפשית זורמת וספונטנית, וכל זה יבנה אצל	91
התינוק בהמשך חייו תחושה של 'סוכנת עצמית', שתשרת אותו בעתיד, שתאפשר לו להביע את	92
רצונותיו, לשאת אכזבה ורגעי תסכול ולא להתפרק על בסיס היסודות שנבנו מינקות כשהוא היה	93
מוכל (ברקן, 2019).	94
התינוק רואה את עצמו דרך עיניה של אימו, המביטה בו. יש ביניהם 'משחק מבטים',	95
והמבט האימהי הזה משמעותי מאוד עבור התינוק (פרוני, 2013). ההתבוננות שלה בתינוק	96
במוכנות פנימית לאפשר לתינוק להתגלות בקצב המתאים לו ובהבנה שהוא ישות עצמאית המגלה	97
את העולם ואת עצמו תורמת מאוד להתפתחותו התקינה. זוהי עמדה הנשענת על המושג	98
'מנטליזציה', כלומר התבוננות מתוך סקרנות, מבלי ידיעה מוצקה מוקדמת על ה'מיינדי' של	99
האחר. לעומתו האם החודרנית מדי מפריעה לתחושת הרצף של התינוק.	100
בשלב הראשוני, בגיל הינקות המוקדמת, תינוק זקוק למבוגר שיתווך לו את העולם	101
הפנימי והחיצוני, יסביר לו את פשר חוויותיו (כרם, א"ת) ויספק לו מענה לצרכיו הבסיסיים	102
במרבית המקרים. אך במהלך הזמן תפחית האם את ההיענות הטוטלית שלה ותפסיק לתת מענה	103
לכל צרכיו, ובכך תעזור לו להתחיל לפתח את הדמיון שלו כשהיא לא תהיה זמינה, ולאט-לאט	104
להבין שקיימת נפרדות בינו לבין אימו, וזה יעזור לו לפתח עצמאות. לכן, לפי ויניקוט, האם צריכה	105
להיות "אם טובה דייה" ולא מושלמת, כי בכך היא מאפשרת לו לפתח בעצמו כוחות התמודדות	106
עם תסכול, ואלה יעזרו לו בהמשך חייו לגלות את הקול הפנימי שלו ולהבחין בין דמיון ומציאות,	107
בינו לבין האחר. היא גם נותנת לו 'חפץ מעבר' כדי לעזור לו להתמודד עם הפרידה ממנה כשהיא	108
כבר לא צמודה אליו כמו בחודשים הראשונים לחייו. החפץ מחליף את הנוכחות התמידית של	109
אימו ועוזר לו להירגע.	110

כשהאם מותאמת לתינוק ולצרכיו היא מאפשרת לו להיות אותנטי לרצונותיו ולפתח את	111
העצמי האמיתי שלו. מצד שני, כאשר האם אינה קשובה לתינוק ומאלצת אותו להתאים את עצמו	112
לסביבה ולאחר, היא גורמת לו להתרחק מן ה'אני' האמיתי שלו ולפתח עצמי כוזב (ויניקוט, 1965)	113
כשהאם האוהבת מחזיקה פיזית ורגשית את תינוקה, היא תורמת להתפתחותו הנפשית	114
(פרישוף, 2016). במהלך הזמן היא תהיה מופנמת כייצוג פנימי בתוכו, וזה ישפיע על כל	115
האינטראקציות שלו עם אנשים בעתיד.	116
היעדר החוויה של אם קשובה המספקת את צורכי התינוק במבט חם ומכיל תשפיע על	117
המשך גדילתו של התינוק ועל התפתחותו הרגשית, המוטורית והקוגניטיבית. כשיש צרכים שלא	118
נענים, נוצר עיוות של התפתחות לכיוון ריצוי ופסיביות (פרישוף, 2016). מחקרים מראים שתינוק	119
ללא תמיכה מספקת מסביבתו יגדל בסיכון גובר לפתח חרדה ומחלות נפשיות בהמשך חייו	120
(ברקן, 2019). גם אם חודרנית מדי מפריעה לתחושת הרצף של התינוק.	121
הקשר הראשוני בין הורה ותינוק חשוב הן עבור ההתפתחות התקינה של התינוק והן	122
בשביל ביסוס הזהות ההורית כבעלת מסוגלות הורית. החוויה שבה התינוק מגיב להורה שלו	123
גורמת להורה תחושת מסוגלות ומשמעות ונותנת לו סיפוק (ברקן, 2019). גם בנגיימין (1968)	124
הכירה בכך שההכרה ההדדית בין האם ותינוקה משמעותית לשניהם. התינוק מאפשר לאימו	125
להרגיש כאם המקבלת הכרה בתפקידה כאימו בזכות היחס שהוא מעניק לה, והיא בהיענות אליו	126
מטפלת בו, וכך שניהם זוכים להכרה משותפת.	127
הקורא את התיאוריה של ויניקוט מבין את חשיבותה של האם הטובה דייה להתפתחות	128
הנפשית של הילד ואת ההשלכות של העזרה של האם לבניית החוסן הנפשי שלו. לכן, התפקיד של	129
משפחות אומנה חשוב כל כך. מחקרים שערכו פסיכולוגים משפחתיים הוכיחו שלכל אחד יש	130
פוטנציאל להתגבר על קשיים כשיש לו קשר משמעותי של תמיכה (Walsh, 2016). משפחות אומנה	131
מנסות לתת תמיכה זו לילדים שלא זכו לקשר תומך ומכיל בתחילת חייהם.	132
1.1.3.2 תיאורית ההתקשרות של בולבי	133
תיאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1998) עוסקת בהתפתחות הרגשית של התינוק	134
וביחסי הגומלין שלו עם הוריו לצורך גדילתו והתפתחותו לאורך זמן. בתינוק קיים צורך מולד	135
לקשר קרוב עם דמות אשר מטפלת בו. מרגע הגעתו לעולם התינוק נזקק למבוגר משמעותי שיטפל	136
בו ויהיה שם בשבילו כדמות מיטיבה ומטפחת. התינוק זקוק להזנה פיזית (אוכל, מגע וחמצן)	137
ולהזנה רגשית (חום, קשר, התעניינות, אכפתיות ויציבות). כשהתינוק מרגיש שמתעניינים בו	138
ומנסים לתת לו מענה, הוא מרגיש שרואים אותו ושיש לו משמעות. מתפתחת בו ידיעה פנימית	139
שיש לו יכולת לבטא את עצמו כלפי חוץ ויש מי שיתרגם את איתותיו לכדי מענה מותאם. חוויה זו	140
מחזקת את האמון שלו בעולם (Bowlby, 1998; פרדס, 2012; פרישוף, 2016). מענה לצרכים אלה	141
בונה התקשרות בטוחה. אחד התפקידים הבסיסיים של ההורים הוא יצירת מקום בטוח שאליו	142
הילד יכול לחזור אם הוא חווה פחד או איום, והילד, ביודעו שיש לו לאן לחזור, יכול לצאת	143
ולחקור את העולם בבטחה. האופן שבו הילד תופס את נוכחות המטפל המבוגר המשמעותי ואת	144
זמינותו עבורו, ישפיע בהמשך על תפיסתו העצמי שלו בשלבי חייו המאוחרים יותר בבגרותו	145
וביכולותיו לקיים קשרים עמוקים משמעותיים בהמשך חייו.	146
בולבי (Bowlby, 1995) האמין שהחוויות הראשונות הטבועות בתינוק ובסגנון	147
ההתקשרות המתעצב בינקותו ישפיעו עליו לאורך כל חייו (דינר ומונרו, 2013), ויכתבו את	148

מערכות היחסים הבין־אישיות שלו, את דפוסי האהבה שלו ואת הציפיות והאמונות שלו מעצמו,	149
מבן זוגו, מסביבתו החברתית והמשפחתית ומהיחסים שלו במקום העבודה שלו (Bowlby ,	150
1955). ההתנסויות של התינוק בראשית חייו מפתחות בתוכו מודל עבודה פנימי, והוא ילווה אותו	151
במהלך חייו.	152
על פי בולבי (Bowlby, 1998), קיימים ארבעה סוגי התקשרות : התקשרות בטוחה,	153
התקשרות חרדה־לא בטוחה. התקשרות חרדה־אמביוולנטית והתקשרות בלתי מאורגנת. הם	154
נבדקו על ידי מרי איינסוורת (1978) בהליך מעבדה שנקרא 'המצב הזר'. ההליך אפשר לראות כיצד	155
מגיבים תינוקות בעת פרידה מאימם ואחר כך במפגש מחדש עימה. התגובות שנמצאו במחקר	156
חולקו לארבעה סוגי ההתקשרות. בסוג הראשון, התקשרות בטוחה, הילד יסמוך על עצמו ועל	157
העולם וייתן אמון בבני אדם. הוא שמח לפגוש את אימו ומצא בה נחמה ולאחר מכן הוא יכול	158
להמשיך לחקור את העולם. שאר הסוגים הם התקשרות חרדה־לא בטוחה. מצב זה נוצר כאשר	159
תינוקות לא מסוגלים לסמוך על המטפל המבוגר המשמעותי כבסיס בטוח לצאת ולחקור את	160
העולם בגלל חוסר זמינות רגשית ופיזית של המטפל. מכאן, הסוג השני הוא התקשרות חרדה־	161
אמביוולנטית. מצב זה נוצר כאשר תינוקות מסרבים להיפרד מהדמות המטפלת, אך ברזמנית	162
מראים יחס אמביוולנטי כלפיה. תינוקות אלו לא מקבלים מהמבוגר המשמעותי את הזמינות ואת	163
איכות הקשר המיטיב עימם ולא בוטחים בו.	164
הסוג השלישי הוא התקשרות חרדה־נמנעת. מצב זה נוצר כאשר תינוקות שנפרדו מהמטפל נמנעו	165
מקרבה אליו לאחר מכן. תינוקות אלו לא הרגישו ביטחון בקשר עם המטפל.	166
הסוג הרביעי הוא התקשרות בלתי מאורגנת. אלו דפוסים של תינוקות שלא התאימו לסוגי	167
התקשרות ב'מצב הזר'. תינוקות אלו הגיבו בחוסר עקביות ובתזוזות לא קבועות שנעו על הרצף	168
בין חרדה והימנעות בזמן הפרידה ובמפגש המחודש עם אימם.	169
ילדים באומנה לא פעם חוו חוויות התקשרות לא בטוחה בשלבי חייהם הראשונים והוצאו	170
מהבית בגלל נסיבות חיים קשות, כגון שימוש הוריהם באלכוהול או בסמים, אלימות במשפחה,	171
גירושין, יתמות או אי־מסוגלות הורית. ילדים אלו מביאים איתם למערכות היחסים שלהם עם	172
ההורים האומנים את מודל העבודה הפנימי השלילי שחוו ומשחזרים את אי אילו דפוסים אשר	173
טבועים בהם ומשליכים על ההורים החדשים את מנגנוני ההגנה שפיתחו כדי לשרוד. באופן לא	174
מודע חוויית הדחיה נמשכת אם לא יודעים כיצד לעבוד עם הילדים הללו. אם אין הדרכה, הכוונה	175
ותיווך נכונים, הורים האומנים מתקשים להכיל את הדפוסים הבעייתיים של הילד.	176
בנוסף, נמצא שתינוק שלא קיבל תמיכה מספקת מסביבתו יגדל בסיכון גובר לפתח חרדה	177
ומחלות נפשיות בהמשך חייו (ברקן, 2018).	178
הורים המפתחים התקשרות לא בטוחה הם לעיתים הורים חרדים. הם הורים שלא תמיד	179
מבינים נכון את האיתותים של תינוקם. כשתינוק מפתח מצוקה, תפקיד ההורה להרגיע אותו.	180
לעיתים ההורים לא מתרגמים נכון את איתותיו או לא מזהים אותם או לא מבינים אותם	181
(אוסטרובסקי, 2020). הורים אלה למעשה לא מאפשרים לעצמי האמיתי של התינוק להתפתח	182
ועוצרים את היכולת שלו לפתח 'מנטליזציה'. מדובר ביכולת לחשוב על הרגשות שלו ולדבר אותם.	183
השימוש בחשיבה ובהמללה עוזר לאדם לדבר באמצעות שפה רגשית על היחסים שלו עם עצמו	184
ועם הזולת, וזה עוזר לו לווסת את רגשותיו, להרגיע את עצמו, להבין ולשנות את התנהגותו	185
בהתאם למצב שהוא נמצא בו. כשההורים מתקשים להכיל את חוסר הוודאות בנוגע להתנהגויות	186
התינוק ולאיתותיו הם למעשה מכתיבים לתינוק מסלול נוקשה להתפתחות (ברקן, 2019). פעמים	187

רבות אדם עלול להרגיש הצפה רגשית ממקום של חוסר ידע וחוסר הבנה לרגשות שלו ובנוגע למה שמניע אותו ואת זולתו (פרדס, 2012).	188
	189
	190
לאור התיאוריות והמושגים המרכזיים הנ"ל ניתן להבין את המשמעות הרבה של החוויות הראשונות בין האם לתינוק ואת השלכותיהם על חי הילד במשך כל חייו. משפחות אומנה מנסות לספק לילד חוויה מתקנת ולאפשר לו להמשיך להתפתח בצורה נורמטיבית במקום שהאם הביולוגית והבית הטבעי לא הצליחו לתת לילד סביבה בריאה ומצמיח (Walsh, 2016).	191
	192
	193
	194
לאור החשיבות של משפחות אומנה כספקיות של חוויות מתקנות של הקשר עם הילד ושל תקשורת בטוחה, חשוב להבין את החוויות הרגשיות שאימהות אומנה עוברות, המניעים שלהן להיות משפחות אומנה, הקשיים שלהן והמשאבים שלהן כדי לדעת איך לחזק אותן כך שיצליחו להתמיד בתפקיד החשוב אך קשה שקיבלו על עצמן.	195
	196
	197
	198
1.2 תנאים להצלחת האומנה	199
1.2.1 מניעים וסיבות מדוע בחרו משפחות לשמש משפחות אומנה	200
החלק הראשון של הסקירה התמקד בתיאוריות שעסקו בהתקשרות ראשונית בין התינוק והאם ובתפקיד ההתקשרות כגורם משפיע על הילד. המשך הסקירה יתמקד בנושא ההורות מתוך דגש על הורות אומנה, על הקשרים בין אם האומנה לבין הילד ועל המשאבים הרגשיים הנדרשים מאם אומנת.	201
	202
	203
	204
משפחות הפותחות את ביתן לאומנה מחזיקות בתפיסות מגוונות בנוגע לתפקידן. עם זאת, קיימים שלושה מוטיבים עיקריים ביחס לאומנה: רצון להיטיב, רצון להעניק הדדיות בקשרים ורגשות אשם. מוטיבים אלה יוצגו בהמשך הפרק.	205
	206
	207
תפיסת ההורות של אימהות בנוגע לאומנה נחקרה במחקר של בליט ואחרים (Blythe et al., 2012), באוסטרליה. נמצא שיש הבדל בתפיסת ההורות של אימהות שקיבלו ילד אומנה לטווח קצר לבין אימהות שקיבלו ילדים לטווח ארוך. אלה שטיפלו בילדים לטווח קצר ראו את עצמם כנשות מקצוע הנותנות שירות וכמטפלות השומרות על הילדים עד להחזרתם לאם הביולוגית, ואילו אימהות אומנה ארוכת טווח ראו את עצמן כהורות לכל דבר. הן הרגישו שחלק מהתפקיד שלהן היה להכניס את הילד לתוך המשפחה שלהם ופיתחו כלפיו קשר רגשי (וינקוט, 1981, 1989).	208
	209
	210
	211
	212
	213
	214
	215
	216
סמיט (2014) מצא שיש שני מניעים ללקיחת ילד לאומנה: הרצון להכניס לבית ילדים הזקוקים להורים אוהבים והרצון להציל ילדים כדי שלא יחוו עוד נזק וטראומה. פלנט (2012) סבר שאומנה מאפשרת לאדם חוויית עשיית חסד בעולם.	217
	218
	219
	220
במחקר של סמיט (2014) התבקשו האימהות לספר את סיפור האומנה שלהם. שלושה מוטיבים בלטו בסיפוריהם. הראשון היה מחויבות לקשר, והוא התאפיין במשפטים כמו "אני פה לטווח ארוך בשבילך". המוטיב שני היה אהבתן לילדי האומנה שלהם, והיא בלטה במשפטים כמו "כדי להיות אימא צריך לב". היחסים בין האימהות לבין הילדים היו הדדיים. לשניהם היו צרכים ורצונות, וכשנוצר קשר רגשי, האימהות שיתפו בתחושותיהן וסיפרו שהרגישו סיפוק רב. הן הרגישו שהקשר שנוצר אפשר להן להבין את הצרכים ואת הקשיים של הילדים טוב יותר. מוטיב	221
	222
	223
	224
	225

זה מתקשר לתיאוריה של בולבי (1998) בנוגע ליצירת קשר הדדי בין אימהות לילדיהן. המוטיב	226
השלישי היה הקשיים בהתמודדות של האם האומנת, והוא התאפיין במשפטים כמו "קל לקחת	227
את האשמה עלייך". חלק מהאימהות שיתפו שלפעמים התפקיד היה קשה מאוד. לא פעם הילדים	228
שידרו דחייה אל מי שטיפל בהם, אך האימהות העדיפו את טובת הילד על פני טובתן האישית.	229
ניתן לשער כי דחייה מופיעה על רקע התקשרות לא בטוחה או חרדה (בולבי, 1998). למרות	230
תחושות תסכול שעלו, רוב האימהות היו סבלניות. בדרך כלל רובן נטו לצפות להרבה מעצמן.	231
רבות מהן רצו לפצות את הילדים על כל הכאב שהם סבלו לפני הגעתם לאומנה. הן מצידן ניסו	232
לספק סביבה מגדלת ובטוחה בהלימה לדפוס האם הטובה דייה (וינקוט, 1989). כוונותיהן היו	233
טובות, אך לא פעם הילדים המשיכו להיאבק בהן, וכשזה קרה האימהות חשו אשמה והתעוררו	234
בהן ספקות. למרות הידיעה שההתנהגות קשורה לרקע הקשה של הילדים, קל היה להן לקבל את	235
האשמה על עצמם.	236
לעיתים קרובות ילדי אומנה מלאים בקשיים רגשיים, חברתיים, פסיכולוגיים,	237
התנהגותיים וחינוכיים. לא פשוט להיות אם לילדים כאלה, ובכל זאת ההבנה הזאת לא הקלה את	238
תחושת האשמה שלהן. הם התמלאו ספקות בנוגע ליכולת שלהן כשכל המאמצים שלהן לא	239
הועילו. הציפיות הגבוהות והביקורת הקשה השפיעו על הבריאות של כמה מן האימהות וגרמו	240
לכמה מהן עייפות רבה, חרדה וקשיי שינה. כך סיפרה אחת מהן: "כשהילד אומר לך שהוא שונא	241
אותך, רוצה לפגוע בך, בקריזה ואת לא יודעת מה לעשות, זה קשה ביותר".	242
לפי הספרות המקצועית, חשוב שאנשים העובדים עם אימהות אומנה יבינו את הרגשות	243
הללו כדי לפתח רגישות כלפיהן, להתייחס אליהן כאימהות של הילדים הללו ולתת כבוד לרצון של	244
האימהות להיות חלק מתהליך קבלת ההחלטות על חייהם של הילדים שהן מגדלות (Blythe et	245
al, 2012).	246
1.2.2 תכונות הנדרשות להצלחת האומנה	247
הסעיף הקודם עסק במניעי אימהות האומנה לצרף למשפחתן ילד ולמחויבות שלהן	248
לתפקיד. הסעיף הזה יתמקד בתכונות האישיות של אימהות האומנה. פונציאנו (Ponciano, 2010)	249
ערך מחקר שהתמקד בתכונות הנדרשות להצלחת האומנה בקרב 76 ילדי אומנה. הוא בדק שלושה	250
אפיונים ואת ההשפעה שלהם על איכות הקשר בין האימהות לבין ילדי האומנה שלהן: רגישות	251
האם, רצון האם לאמץ את הילד בהמשך חייו והחוויה של אימהות האומנה. רגישות האם היא	252
היכולת לקרוא ולהבין את האיתותים של הילד ולהגיב להם בצורה יעילה, כי הקושי לקלוט את	253
רמזי הילד להרגעה גורמת להתקשרות נמנעת. מטרת המחקר הייתה לגלות מהם התנאים	254
הגורמים להצלחת האומנה ועוזרים לילד לשנות את דפוסי ההתקשרות המופנמים בתוכו מינקות.	255
לפי תורת ההתקשרות, ילדים מביאים עימם לחייהם את הדפוסים המעורערים שהתפתחו בביתם	256
ביניהם ובין הוריהם הביולוגיים, ואותם הם משחזרים בבתי האומנה. במחקר נערכו תצפיות	257
בבתים שבהם גדלו ילדי אומנה, ונמצא שיותר ממחצית מהילדים הצליחו ליצור התקשרות	258
בטוחה עם אם האומנה. התוצאות הראו שככל שילד האומנה נפגש פחות עם הוריו הביולוגיים	259
הוא נטה לפתח קשר טוב יותר עם הורי האומנה, וכן ככל שאימו האומנת האמינה שיש סיכוי	260
לאומנה לטווח ארוך היא הצליחה יותר לפתח קשר בטוח עם הילד. הורים שחוו אובדן בעקבות	261
חזרת הילדים למשפחותיהם הביולוגיות נטו להיקשר פחות רגשית לילדים כדי לשמור על עצמם.	262

אימהות שלקחו ילד לאומנה בלי ניסיון קודם עם חווייה של אובדן ילד הצליחו לייצר התקשרות בטוחה.	263 264
המחקר גם הראה שככל שאימהות האומנה קיבלו יותר תמיכה, חוויותיהן היו טובות יותר. תחושת התמיכה התקבלה דווקא אצל אימהות שיצאו לעבודה מלאה מחוץ לבית, הילדים הושמו במסגרות משלימות, כמו מעון ילדים, והדמויות המטפלות בילדים היו שותפות באחזקה ובגידול של הילד. האם הרגישה הקלה מהעובדה שהיא לא חוותה כי נטל הגידול נפל רק עליה.	265 266 267 268
בסופו של דבר, נמצא שהגורם המשמעותי ביותר באפיונים להצלחת יצירת התקשרות בטוחה היה רגישות האם והמוטיבציה שהיא מביאה אל הקשר עם הילד. הילדים בהיותם צעירים הם דינמיים, וכשהאם מודעת למטען שהילדים מביאים עימם והיא ניגשת אליהם ברגישות ובהבנה, היא יכולה לעזור להם ללמוד לפתח מערכות יחסים טובות ובטוחות יותר (Ponciano, 2010).	269 270 271 272
מחקר עדכני יותר הראה שלהצלחת הקשר בין אם אומנת לילד נחוצות שתי תכונות קריטיות: יכולת השקעה רגשית, כלומר עד כמה היא רואה את הילד כשלה, והיכולת של הורה האומנה לגלות תובנה פנימית לעולם הפנימי של הילד, כלומר עד כמה ההורה מבין את המשמעות של ההצלחות, השמחות והקשיים של הילד, ועד כמה הוא מחובר למחשבות הנלוות להתנהגות של הילד. זוהי בעצם היכולת לראות את הילד באופן רבי־ממדי (קורן-קריא, 2016).	273 274 275 276 277
נמצא כי איכות חייהם הפסיכולוגית, הפיזית והתרבותית של ילדים שהוצאו למסגרות חוץ־ביתיות (פנימיות ומשפחות אומנה) טובה יותר באופן מובהק מאיכות חייהם של ילדים שהושארו בבית ילדים. החיסרון במחקר זה הוא באי־הפרדה בין השמה באומנה לבין השמה בפנימיות (דודזון-ערד, 2010).	278 279 280 281
ממצא נוסף מעניין נמצא במחקר על אוכלוסיית צעירים בסיכון שהיו בוגרי תוכנית 'למרחב' (ילדים אשר הוצאו מהבית לאומנה ולפנימיות), שלמרות היותם בעלי התקשרות לא בטוחה בשני פרמטרים של תפיסת המסוגלות העצמית ותפיסת עתיד חיובית, היו להם ציונים גבוהים יחסית. את ממצא זה ניתן להסביר בהשתתפותם בתוכנית 'למרחב'. התוכנית התמקדה בהעצמת יכולותיהם, היוותה מערכת תמיכה וסיפקה דמות טיפולית מלווה, כך שלמרות חוויות העבר הראשוניות הצליחו הילדים ליצור ביטחון נרכש. הם עברו תהליך התפתחותי שבו הצליחו להתעלות מעל ההורות הלא מספקת שהייתה בתחילת הדרך והשכילו ליצור חוויות מתקנות עם יחסים אלטרנטיביים בהמשך חייהם, וכך, בהשמה חוץ־ביתית שליוותה אותם, היה להם בסיס בטוח. ממצא זה חשוב למחקרנו כמודל לכך שגם אם קיימים ייצוגים לא בטוחים בבסיס ההתפתחותי של הילד טמון בו גם פוטנציאל להפנמת מודל חיובי בהתקשרות בהמשך חייו (דודזון-ערד, 2010; פינצי-דותן ושרון-גרטי, 2010).	282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292
מחקרים שנערכו בעולם בעשור האחרון הראו את חשיבות ההשמה המשותפת של אחאים. בהלימה לתאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1998), הקשרים בין האחאים מעניקים לפרט קרבה, ביטחון ואמון, ואלה עשויים להוות בסיס ליחסי אהבה וחברות כאשר יחסי ההתקשרות עם דמות האם לא מספקת. המחקרים ממליצים שבמקרים שבהם לא ניתן לבצע השמה משותפת חשוב ליצור אפשרויות של מפגש בין אחאים ולשמר את הקשרים ביניהם (דורון, שנער-גולן ושריר, 2020).	293 294 295 296 297 298

	1.2.3 הכשרה למשפחות אומנה	299
שרי ואורם וריצ'רדסון (Cherry & Orme, 2013; Richardson et al., 2018)		300
חשיבות משמעותית לתמיכה המוענקת למשפחות האומנה. לעיתים קרובות הילדים מגיעים לאומנה עם בעיות קשות ומורכבות של הפרעות נפשיות, תוקפנות, התמכרויות ובעיות למידה.		301
להורי אומנה חסרה הכשרה ספציפית, מיומנויות וכלים הנדרשים כדי להתמודד עם קשיים אלה.		302
מיומנויות אלו אינן מולדות וניתנות לרכישה באמצעות קורסים, הדרכה ותמיכה. תמיכה כזאת יכולה לתרום רבות להצלחת האומנה.		303
במחקר שנערך בדרום אפריקה (Mosimege & Snyders, 2018)		304
סוציאקונומית נמוכה, האומנה הייתה סידור פנימי, כלומר נעשתה בתמיכת המשפחה המורחבת. הילדים גדלו בחמולות וטופלו על ידי דודים, דודות, סבים וסבתות. המחקר בדק את החוויה הרגשית והפסיכולוגית של אימהות אומנה שלקחו ילדים שננטשו או שהוריהם נפטרו. בין השאר נבדקו החוויות הטובות והקשיים שהאימהות האומנות התמודדו איתם.		305
המחקר הראה שמערך התמיכה לאימהות אומנה מצד העובדות הסוציאליות והכנסייה היה משמעותי להן ונחוה כיעיל כאשר היו פתיחות, כבוד וכנות במפגשים. המפגשים נתנו להן מסגרת להעלאת הקשיים שלהן בגידול ובטיפול השוטף. האימהות שיתפו את הצורך שלהן להתמודד עם משברים שהילדים עוברים ועם הרגשות הקשים שלהם, כמו הגעגועים להוריהם הביולוגיים. 70% מהאימהות דיווחו על קשר טוב עם ילדי האומנה. הן הרגישו שהצליחו ליצור התקשרות בטוחה עבור הילדים, וזה עזר לילדי האומנה לפתח הערכה עצמית והרגשה של זהות ושייכות. 95% מהאימהות אמרו שהדת והרוחניות עזרו להן בהתמודדות עם הקשיים. לדברי המרואיינות, הדת נותנת למאמינים אופטימיות ומשמעות. התכונות שבהן התאפיינו האימהות היו אהבה לילדי האומנה שלהן, תקווה והתמדה, והן הרגישו שקיבלו הרבה מעצם חוויית הגידול של הילדים (Mosimege & Snyders, 2018).		306
ביק ודוסיאר (Bick & Dosier, 2013)		307
הוכיחו במחקרם שניתן לעזור להורי אומנה לרכוש את מיומנויות של רגישות והכלה. הם בדקו את היעילות של תוכנית ההתערבות שניסתה לפתח את רגישות ההורים ולתת להם כלים שיעזרו להם בטיפול בילדי האומנה שלהם. בתוכנית השתתפו 92 אימהות אומנה. תוצאות המחקר הראו שככל שמפתחים את הרגישות של אימהות האומנה לילדיהן, דפוסי ההתקשרות שלהן עם ילדיהן משתפרים ונעשים בטוחים יותר. פיתוח הרגישות הפחית את בעיות התנהגותיות של הילדים. לעיתים קרובות ילדי אומנה נוטים לדחות את הוריהם במצבי מצוקה כשהם הכי זקוקים להם. דחייה כזאת גורמת להורי אומנה להתרחק מהילדים ולדחות אותם. כתוצאה מכך, הילדים לא מקבלים את התמיכה הרגשית שהם כל כך צריכים, כפי שבולבי (Bowlby, 1995) מדגיש. לשם כך בנו ביק ודוסיאר (Bick & Dosier, 2013) תוכנית בת עשר פגישות הדרכה, ובמהלכן עזרו להורים לזהות את הדפוסים הבעייתיים ולהגיב בצורה שונה. בפגישות שוחחו עם ההורים על חוויותיהם כילדים ועזרו להם לזהות את הקולות מן העבר שמנעו מהם לגשת אל ילדיהם ברגישות. מנחי הפגישות עודדו את ההורים להעניק לילדים הרבה חום וחיבוקים. ההורים למדו כיצד לעודד את הילדים להביע את מכלול רגשותיהם, החיוביים והשליליים.		308
לסיכום, לאור התיאוריות והמחקרים האמפיריים התומכים בהן, משפחות האומנה יכולות להעניק לילדים חוויה מתקנת ויציבות. האומנה יכולה לפתח חוסן פנימי בילדים שלא חוו קשר אסילד מיטיב והתקשרות בטוחה בינקותם (Winnicott, 1981 ; Bowlby, 1998).		309

לצד זאת יש לזכור שילדים אלו מביאים איתם לעיתים דפוסי התנהגות המקשים על	338
האימהות ומאיימים על הצלחתן. לאור זאת מטרת המחקר הנוכחי היא לתאר, להבין ולהסביר	339
את החוויות הרגשיות שאימהות האומנה חשות.	340
	341
	342
	343
	344
	345
	346
	347
	348
	349
	350
	351
	352
	353
	354
	355
	356
	357
	358
	359
	360
	361
	362
	363
	364
	365
	366
	367
	368
	369
	370
	371
	372
	373
	374

2. שאלות המחקר	375
לאור סקירת הספרות, שאלת המחקר העיקרית נוסחה באופן הבא : כיצד מתארות	376
אימהות את החוויה שלהן בגידול ילד אומנה?	377
מכאן נשאלו שאלות המשנה הבאות :	378
1. מהם המניעים של משפחות להפוך למשפחות אומנה?	379
2. איך אימהות האומנה תופסות את תפקידן ההורי?	380
3. מהם מאפייני אם אומנת כפי שהם משתקפים מדברי המרואיינות?	381
4. מהם הקשיים / האתגרים וההצלחות שאיתם מתמודדות אימהות אומנת?	382
	383
	384
	385
	386
	387
	388
	389
	390
	391
	392
	393
	394
	395
	396
	397
	398
	399
	400
	401
	402
	403
	404
	405
	406
	407
	408
	409
	410

3. מתודולוגיה	411
3.1. הגישה המחקרית	412
הדרך המתודולוגית שנבחרה עבור מחקר זה היא הדרך האיכותנית. דרך זו מנסה להבין את התופעה הנחקרת במציאות הסובייקטיבית של הנחקרות כפי שהן חוות את מציאות חייהן.	413
המחקר נערך בסביבה הטבעית של הנחקרות במטרה להבין את עולמן (שקדי, 2003). לצורך כך נבחר בפרדיגמה האיכותנית הזרם הפנומנולוגי, זאת מפני שהמחקר הפנומנולוגי עוזר לאנשים לספר את סיפורם, לגלות אותו ולהבין את משמעותו, הן בפני עצמם והן בפני החוקר (שקדי, 2003).	414
הדגש בגישה הפנומנולוגית הוא בהבנת המאורעות והחוויות של הנחקרות. מחקר פנומנולוגי מבקש לתאר מנקודת מבטם של אנשים את החוויות שהם עוברים במצב נתון ואת המשמעויות שהם מייחסים לו (Creswell, 2013). הגישה הפנומנולוגית בוחנת כיצד משתתפי המחקר חווים את החוויה ומנסה להסביר איך הם מפרשים אותה ונותנים לה משמעות. המחקר נערך באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים אשר כוללים שאלות מסוגים שונים: שאלות תיאוריות, שאלות משמעות, שאלות השוואתיות, שאלות השלמה, שאלות ניגודיות ושאלות מעוררות. לצד איסוף הנתונים, הראיונות שואפים לצייר את תמונת המציאות כפי שהיא משתקפת בעיני המרואיינים.	415
איסוף הנתונים, ניתוח הנתונים והפיכתם להכללה המשגה הם התנועה שיש במחקר האיכותני (גבתון, 2011). הנחת היסוד היא כי הידע נמצא אצל בני האדם אשר חווים את האירועים והדרך שבה הם נותנים פרשנות לחוויותיהם היא שמייצרת את המציאות הסובייקטיבית שלהם (אדלשטיין, 2010).	416
3.2. משתתפות המחקר	417
במסגרת המחקר רואיינו שמונה אימהות שאצל כולן מתגוררים ילדי אומנה כבר יותר משלוש שנים. לכל המשתתפות, פרט לאחת, יש ילדים ביולוגיים. לאחת האימהות יש ילד מאומץ לצד ילד האומנה. בשתי משפחות יש אחאים, ובשלוש משפחות נוספות יש שני ילדי אומנה שאינם אחים.	418
כל האימהות שרואיינו היו בנות 45 ויותר. כולן תושבות יישובים קהילתיים בצפון הארץ ומשתייכות לציבור הדתילאומוי. שש מתוך שמונה המשתתפות עוסקות במקצועות הוראה וחינוך. לכל המשתתפות יש השכלה אקדמית.	419
הגישה למשתתפות המחקר התבססה על היכרות קודמת או על היכרות באמצעות משתתפות אחרות.	420
3.3. כלי המחקר	421
כלי המחקר הוא ריאיון חצי מובנה. לצורך הריאיון נבנה מדריך ריאיון (ראו נספח 1) אשר מכוון לאיסוף נתונים לפי עולמות תוכן. מדריך הריאיון נפתח בשאלות על רקע אישי וממשיך לבחינת עולמות התוכן של המחקר: מניעים ללקיחת ילד לאומנה, תפיסת תפקיד ההורות, מאפייני אם אומנת ודרכי התמודדות המקדמות ומעכבות בגידול ילד אומנה. יתרונות ריאיון חצי מובנה הם, כאמור, הבנת החוויה האישית של כל סובייקט ושל כל אם בהתמודדותה עם גידול ילד אומנה במשפחתה (שקדי, 2003).	422
בהכנת מדריך ריאיון יצאתי מתוך נקודת הנחה שכל אם חווה את המציאות שלה בגידול ילד אומנה באופן אחר. החוויה, הרגשות והסיפור הנלווים להתמודדות עם הילד הם שונים. כל אינפורמנט מביא את עולמו דרך השפה והסיפורים שלו, כאשר השפה היא הכלי להבאת	423

המחשבה, השקפה ועמדות המבטאות את התרבות שממנה מגיע האינפורמנט, ודרך הביטויים	450
והדוגמאות שהאינפורמנט משתתף הוא חושף את עולמו הפנימי ומוציא את הקול הפנימי הייחודי שלו (שקדי, 2003).	451
המחקר הנוכחי מתמקד במשמעויות שונות האמהות לגידול ילד האומנה ולחוויה הבסיסית של האמהות עם זהותן ההורית.	452
האמהות התראיינו בסביבת הבית שלהן. הראיונות הוקלטו, וכן נערכו רישומים שתיארו את תנועות הגוף והבעות הפנים שלהן.	453
	454
	455
	456
3.4 ניתוח הנתונים	457
לאחר ההקלטה התבצע תמלול של הראיונות תוך רישום סימנים לא מילוליים, כגון הבעות פנים, שפת גוף ורעשים שנשמעו בעת ההקלטה. הניתוח נעשה באמצעות ניתוח תוכן איכותני על בסיס תהליך קטגוריזציה. הניתוח נעשה בשלושה שלבים: בשלב הראשון חולק הטקסט של כל ריאיון לפסקאות וניתן שם לכל פסקה על פי הרעיון המרכזי שלה; בשלב השני נערך מיון ואיחוד השמות לתוך הקטגוריות על בסיס מציאת מכנה משותף לשמות אלה; בשלב השלישי נבנה עץ קטגוריות שכלל את התמות המרכזיות שעלו מהראיונות, זאת בהתאם לתיאוריה הממוקדת בשדה אשר מבקשת להשוות בין נתונים, לעשות להם קטגוריזציה ולחפש להם הכללות, מציאת פרשנויות ודפוסים משותפים (Corbin & Strauss).	458
	459
	460
	461
	462
	463
	464
	465
3.5 אתיקה במחקר	466
לחקירת יש ילדה באומנה תקופה ארוכה. אחת מהאמהות היא אם אומנה לאחיה הביולוגי של הילדה. את חלק מהאמהות הנוספות החוקרת מכירה היכרות שטחית מוקדמת. למרות ההיכרות המוקדמת הקפידה החוקרת על שאלות ענייניות ומקצועיות ועל שמירת הפרטיות של המרואיינות ושל הילדים.	467
	468
	469
	470
	471
	472
	473
	474
	475
	476
	477

4. ממצאים	478
שאלת המחקר, כאמור, הייתה: כיצד מתארות אימהות את החוויה שלהן בגידול ילד	479
אומנה?	480
הפרק הנוכחי יציג את הממצאים שעלו מהראיונות. הממצאים קובצו סביב ארבע תמות	481
שעלו מהראיונות, והן: חוויות אימהות אומנה מול עצמן, חוויות מול המשפחה, חוויות מול ילד	482
האומנה וחוויות מול המערכת.	483
תתי-הנושאים הם עולם החוויות החיוביות, השליליות והחוויות של אתגר בכל תמה.	484
הפרק בנוי על פי טבלת הקטגוריות (ראו נספח 5) אשר מראה את התחושות שעלו לאורך	485
המחקר ועימן מתמודדת אם אומנת במהלך גידול הילד.	486
4.1. חוויות של אימהות אומנה מול עצמן	487
חוויות אם אומנת בהתייחס לגידול ילד האומנה מורכבות מכמה היבטים. ממצאי	488
המחקר עולות הן חוויות חיוביות, הן חוויות שליליות והן חוויות מאתגרות. התמות ותתי-	489
הנושאים מביאים בחשבון גם גידול ילד אחד, גם גידול צמד אחים וגם גידול שני ילדי אומנה	490
בתקופות שונות או במקביל.	491
4.1.1. חוויות חיוביות של אימהות אומנה מול עצמן	492
4.1.1.1. תחושת סיפוק אישי ומלאות: "זה קשה להיות אימא אבל זה הדבר הכי מיוחד	493
שעשיתי בחיי"	494
מהראיונות עלה שכל שינוי קטן, לכאורה הכי יום-יומי לילד אחר, הקורה אצל ילד אומנה	495
הוא מרגש מאוד עבור אם האומנה. כל הילדים הביולוגיים של אימהות האומנה חוו טקסים של	496
מעגל החיים ונקודות ציון מרכזיות במערכת החינוך ובבית, כמו השתתפות במסיבת סידור, טקס	497
הכנסת ספר תורה, מסיבת חומש וטקס סיום מסכת. כאשר ילדי האומנה משתתפים בטקסים	498
הללו האירוע משמעותי בהרבה עבור האם ואינו מובן מאליו. הידיעה שהילד לא היה זוכה לחגוג	499
טקסים משמעותיים כאלו במקום שממנו בא מעניקה סיפוק גדול לאם האומנה וממלאת אותה	500
בתחושת משמעות. ההשתתפות בטקסים והתוכן המתלווה אליהם הם בעלי חשיבות ערכית	501
להתוויית המשך דרכם של הילדים. אם האומנה חשה שהיא מעניקה לילד כלים חשובים להמשך	502
חיו.	503
הילדים הללו, שהאימהות משתפות במסע שהן עוברות איתם, נלחמות על הצלחתם ועל	504
השתתפותם בפעילויות השונות, ולרוב עסוקות בהתוויית הדרך כדי שבמציאות הקיימת לילדיהם	505
יחוו ילדות נורמטיבית ככל האפשר למרות הקשיים ומאפייני הרקע שהם סוחבים עימם כגיבנת	506
על הגב. ההתקדמויות הללו גם אם הן מעטות, ממלאות אותן בשמחה, בהתרגשות, בסיפוק אישי	507
ובתחושת מלאות. חלק מהאימהות שיתפו שאין להן ספק שלולא הן הילד שלהן היה מגיע לכלא	508
או למוסד כי לא היה מי שיכוון אותו ויבלום אותו רגע לפני שזה היה מאוחר מדי. אימהות אחרות	509
שיתפו בתחושה שלהן שפרויקט כזה של לקיחת ילד הוא אחד הדברים המשמעותיים ביותר שהן	510
עשו. לטענתן, קשה להיות אם, אך זה הדבר הנפלא ביותר שהן עשו בכך שלקחו את ילדי האומנה	511
אליהן הביתה והפכו לאימהות שלהם.	512
	513

"פתאום יש את ההבנה הזאת כמה המציאות הזאת לא ברורה ומובנת מאליה... גם כשאחד הבנים	514
היה בגן במסיבת סידור. אני זוכרת שהתרגשתי... לא התרגשתי ככה עם הילדים הביולוגיים שלי" (מ',	515
עמוד 4, שורות 130–132).	516
"הסיפוק ממה שהוא עושה... מכל דבר... שם ראינו כמה זה נפלא וכמה מילוי זה נותן לך...	517
התחלנו במינוס וכרגע כל מה שהוא עושה זה תחושה של מיליון דולר... וממה שראינו איך שהוא התקדם...	518
זה אושר... זה סיפוק גדול ומשם בא הרעיון לקחת עוד ילד" (ט', עמוד 3, שורות 101–104).	519
"יש לי סיפוק מיום, בוקר, שנפרדנו בחיוך. ונפרדנו במי מנוחות. כל יום שעובר בטוב. שבתות	520
אחרונות שכל הילדים היו והם אמרו רואים שיפור באיך שני מתנהגת והם אומרים לי... אני לא ראיתי את	521
זה או כל מיני התקדמויות קטנות" (א', עמוד 5, שורות 192–194).	522
	523
תחושת המלאות והסיפוק מרחיבה את תחושת המסוגלות של האימהות. אם אחת אמרה	524
שאחרי שחשה הצלחה וסיפוק מלקיחת ילד אחד נולד בליבה הרעיון לקחת ילד נוסף לביתה.	525
4.1.1.2 סקרנות, עניין ותחושת הצלחה: "כשאתה פותח את הלב שלך הוא נפתח אליך	526
בחזרה"	527
המרואינות סיפרו שגידול ילד לא ביולוגי מוביל אותן לעתיד לא ידוע ולהרפתקה ושהן	528
סקרניות לגלות לאיזה מסע יצאו ומה יזדמן להן בדרך, כאשר לא ברור מה יכללו הדרך והמסלול,	529
שלא כמו עם הילדים הביולוגיים, שיש איזשהו ממד ברור יותר בנוגע לשאיפות, ליכולות	530
ולכיוונים. כאן התחושה היא שאין דבר ברור כלל מעצם העבודה שהגנטיקה שונה ולא ברור מהם	531
היכולות ואין לאן לשאת עיניים ולדעת שמן הסתם הוא בסוף יגיע להיות כמו הוריו. העובדה שאין	532
קשר ומידע על שורשיו של הילד ואין ידיעה על מאפייני אישיות העלולים להתפרץ בהמשך המסע	533
משאירה ממד של הפתעה עם סקרנות ועניין להמשך המסע וממילא גם לתחושת הצלחה על כל	534
הישג שמתגברים עליו. אימהות אחדות שיתפו שהן מקבלות כוח מהאמונה שהן עושות טוב	535
למישהו אחר. גם אם קשה יש לאן לשאת עיניים, להתפלל להצלחת המסע ולברכת הדרך מהבורא	536
ולהאמין שילד האומנה שקיבלו לגדל הוא פיקדון שממנו יתברכו ושהוא יהיה איתן במסע	537
המשותף שהן עוברות עם הילד שלקחו בתפילה להצלחה. אימהות ידעו לשתף שתוך כדי המסע הן	538
נותנות, אך הן מרגישות שהן גם מקבלות לא פחות מעצם הנתינה.	539
	540
"הכול בסדר. יש קשיים. זה לא שהכול חמאה, אבל משתדלים לעשות טוב למישהו אחר" (י', עמוד	541
5, שורה 166).	542
"אתה באמת מציל ילד כשאתה רואה את רקע ומה היה יכול להיות וכשאנחנו רואים את ההורים	543
הביולוגיים אתה מבין עד כמה שהם במקום נפלא. ומה היה יכול להיות להם. זה להציל ילדים באמת.	544
בסוף כשאתה נותן אתה מקבל..." (נ', עמוד 9, שורות 341–345).	545
"צריך המון תפילה ואמונה כשנכנסים ללא נודע..." (ת', עמוד 8, שורה 295).	546
אני חושבת שהאמונה והאמון בהקב"ה, וזה שאני מרגישה שאני הולכת איתו כשותף... את נשאר	547
איתי... אם אצליח להציל את הילדה הזאת ממעגל האלימות... אולי זה ההצלחה שלנו. יהיה לה בגרות	548

חלקית... אני מקווה שעשינו עבודה טובה אני מסתכלת כאילו קיבלנו פיקדון" (מ', עמוד 6, שורות 229–234).	549
	550
4.1.1.3 תחושת הגשמה עצמית ומשמעות – להיות אם מיטיבה	551
גידול ילד השונה ממך והתמודדות עם הגידול הלא פשוט הראו לאימהות האומנות שיש להן כוחות של הכלה, התמדה ומסוגלות. עצם הגידול אפשר לאימהות לעשות תהליך התבוננות פנימית על עצמם, תהליך של הערכה עצמית. זה עזר לאימהות להעריך יותר את יכולותיהן הביך אישיות. גידול ילד אומנה דרש מהן משאבים אחרים מאשר גידול שאר ילדיהן והורות מודעת הרבה יותר, אינטנסיבית ובעיקר לא גידול שההורה עושה על הדרך, אלא כזו המצריכה ממנו מחשבה וכוחות השקעה אחרים מאשר נדרש ממנו בגידול ילדיו הביולוגיים. כמה אימהות שיתפו שדווקא בהיותן עסוקות הן מצאו זמן נוסף להרחיב את המשפחה ולגדל ילד אומנה נוסף. כאשר הנתנה הייתה משמעותית, קרה להן הפוך על הפוך – נוסף להן זמן יקר לפעול למען האחר. ילדי האומנה מגיעים עם חסכים ראשוניים, ובגלל הריק הרגשי הגדול שהם סוחבים הם לא פעם משליכים על ההורה שקלט אותם את החוויות הקשות הספוגות בהם. הם מדברים את עולמם הפנימי המציף אותם, והאימהות צריכות לעשות עבודה עם עצמן, לקבל ולחבק ולהכיל גם כאשר הילדים מוצאים קוצים, אף שבאינטנסיביות הראשוני מתחשק להן לדחות את ילד האומנה על התנהגויותיו. ההערכה העצמית מגיעה מכך שעל אף הקושי בגידול ההורות לילד נמשכת והן לא מוותרות על הילד במשך שנים ארוכות. אחת האימהות שיתפה שצמד האחים נשאר אצלה ליותר מעשור, ודרך ההרפתקה של גידולם למדה להעריך את העוצמות שיש בה שלא ויתרה והרימה ידיים. ההתמודדות עם האתגר שהילד מציב בפני האם בהתנהגותו מאלצת אותה למצוא בעצמה משאבים של חמלה, הקשבה עצמית וחוסן פנימי להבין שלולא היא והתגייסותה להצלתו הילד הזה היה אבוד וודאי שלא היה לו בית לחזור אליו. במסע הלא פשוט הזה שהאם עוברת עם עצמה היא נבנית ובונה בתוכה קומה נוספת של מידות טובות ואמונה בעצמה בכוחותיה.	555
	552
	553
	554
	555
	556
	557
	558
	559
	560
	561
	562
	563
	564
	565
	566
	567
	568
	569
	570
	571
"אבל זוהי הורות אחרת... זה משהו אחר... דורש הרבה כוחות... אבל זה שווה את זה! מטורף..."	572
זה מדהים, זה משהו אחר לגמרי... דורש משאבים אחרים ויכולות אחרות, דורש המון עבודה עצמית... אני עובדת על המון ויסות הורי גם עם הורים אחרים" (ט', עמוד 8, שורות 293–295).	573
	574
	575
"אני אומרת לפעמים דווקא שאת מאוד עסוקה אז יש לך זמן לעשות עוד דברים זה בא הפוך על הפוך" (א', עמוד 3, שורות 101–102).	576
	577
"הילדים נתנו לי קודם כל להאמין שבאמת יש לי כוחות הרבה יותר גדולים ממה שידעתי, שיש לי יכולת לרוץ למרחקים ארוכים... זה נתן להאמין בעצמי... רכשתי הרבה יותר ביטחון במה שאני עושה..."	578
	579
	580
	581
בחיפוש משמעות אצל חלק מאימהות האומנה עמד הרצון להגשמה עצמית, רצון להיטיב לעולם ולחברה. כמו כן, עמד הרצון להיות אם אחרת, אם מיטיבה ומטפחת, לא כמו האם שזנחה אותם. הילדים הללו הגיעו עם חסכים גדולים, ולכן לאימהות האומנה יש הבנה שלילדים הללו יש צרכים נוספים על הצורך הבסיסי בבית – הצורך בקבלת חום ואהבה, הכלה והקשבה אך גם	582
	583
	584
	585

קביעת גבולות ומתן יציבות בחיים. גם כאשר יש נקודות שבירה ועולים קשיים עליהן לעמוד מולם	586
ולפתור אותם בלי קשר לילד האומנה. נדרשת מהאם האומנת עבודה אישית ומודעות למה כרגע	587
מקפיץ אותה בילד ומה גורם לה טלטול אישי מתוך אמונה שהילד שהגיע לפתחך לא הגיע אלייך	588
לחינם; הוא מזמן לך התבוננות פנימה כהזדמנות לצמיחה ולגדילה. יש אימהות ששיתפו שמה	589
שעזר להן הוא לעשות מיינדפולנס, ויש כאלה שלמדו לקחת נשימות עמוקות, ומתוך בירור שהן	590
עשו עם עצמן הן הגיעו לתובנות וליכולת להיות שם עבור הילד באופן מדויק ומצמיח יותר. אם	591
אומנת אחת שיתפה שבזכות החוויות שהיא עברה בהורות זו היא זכתה ללכת לטיפול פסיכולוגי	592
שהצמיח אותה.	593
	594
"ילדים שמגיעים לאומנה מגיעים עם מטען גנטי האחר שדורש המון הכלה, גמישות וגבולות..."	595
(ט' עמוד 6, שורות 218-219).	596
"... ששומעת את הילדים, ששמה גבולות, שמראה רגש, שמדברת רגש, שאוהבת... כשיש מקום	597
להכול, הבית יכול להכיל הכול" (נ', עמוד 7, שורות 278-279).	598
"יש רגעים שהם מאוד מטלטלים. להיות קשובים מהמקום שלנו. אם אנחנו מספיק מעבדים את	599
העניין נדע לשדר רגיעה ויכולת הכלה ואי בהלה" (נ', עמוד 7, שורות 264-266).	600
"לתת המון אהבה אבל בתוך יד של ברזל. כמו שאומרים יד של ברזל עם כפפה של משי. גבולות,	601
גבולות, גבולות עם חוס" (מ', עמוד 3, שורות 119-120).	602
	603
חיפוש הגשמה אישית': חיפוש משמעות: "עם הקטנים אנשים אומרים לי איזה מלאך	604
את... אבל זה בשבילי. זה לא משהו שאני נותנת. זה משהו שאני מקבלת. זה ממלא אותי. זה נותן	605
לי חיים". מניתוח הראיונות עלה שהיו אימהות ששיתפו שלקיחת ילד נוסף למשפחתן בא אצלן	606
מחיפוש פנימי לתחושת סיפוק וצורך אישי למצוא ייעוד ומשמעות בחיים, מסע שהתחיל טרם	607
לקיחת הילד הנוסף. הנתונה לילד היא צורך שלהן לחוש טוב עם עצמן בעקבות איזה ריק פנימי	608
לא מוסבר. אף על פי שיש להן משפחה, כמה ילדים ועבודה. יש שאמרו שלקיחת ילד הציל אותן	609
מעצמן ושזה מילא אותן באופן משמעותי. יש ששיתפו שמאז היותן צעירות חלמו על לקיחת ילד,	610
ויש שגדלו על חסד, על נתינה, על ראיית האחר בחברה ועל רצון טוב לעשות טובה למישהו אחר.	611
יש אימהות ששיתפו שהצורך שמישהו ישים עליהן ראש או יתרפק עליהן היה כה חזק, שגם כאשר	612
לילד שלקחו היה בורח פיפי והיה נכנס אליה למיטה באמצע הלילה היא הצליחה להרגיש שהיא	613
אימא, וזה נתן לה תחושת משמעות שהיא שווה שיש לה זכות קיום מהטוב שהיא מרעיפה גם על	614
אחרים.	615
	616
"פתאום הרגיש שיש לי המון זמן... פתאום היה לי ריק... והחלטתי שאני צריכה משהו... עם כל	617
הכוחות ש' נתן לי..." (מ', עמוד 1, שורות 49-50).	618
"זה לא בא ממקום של לתת למישהו אחר או איזושהי מחשבה גבוהה. זה צורך שלי. צורך ענק. לא	619
ראיתי את זה שיש לי כבר ארבעה ילדים בבית. צורך להיות אימא. אני לא יודעת מאיפה זה בא... הרגשתי	620
שאני צריכה מישהו שישים עלי ראש" (ט', עמוד 2, שורות 59-62).	621

	622
4.1.2. חוויות שליליות מול עצמן	623
חויית גידול ילד אומנה הביא לאימהות לצד המתנות גם חוויות שליליות, תחושות קשות	624
ורגשות אשם על חוסר ההצלחה שלהן ביצירת שינויים אצל הילד, באופן טיפולן בילד, בכעסים	625
ובמתחים שנלוו לאופן תפקודן מול הילד בחיי היוסיום. אימהות שיתפו באכזבה שחשו מעצמן על	626
מה שיצא מהן כאשר הן התמודדו עם כל מיני תופעות והתנהגויות אצל ילדן, דבר שלא קרה להן	627
עם ילדיהן הביולוגיים. בחוויה של האימהות עלה חוסר אונים בהתמודדות מול הילד שנמצא	628
אצלן, עד כדי ערעור ביטחונן העצמי ביכולתן להיות אימהות טובות. מכיוון שהגידול הוא לא	629
משהו שנעשה על הדרך, גם ההתבוננות עליו נעשית בעיניים פקוחות יותר ובתחושת ביקורת	630
שהתלווה אליהן כשהאימהות לא תמיד אוהבות את מה שהן רואות אצל עצמן, כשהן מאבדות	631
שליטה וכשהן מגיבות לא מתוך הפעלת שיקול דעת, אלא ממקום של עצבים ושל כעס. אם אחת	632
שיתפה שהיא תמיד הרגישה רע שהיא לא מרגישה את אותה אהבה שהיא חשה לילדיה	633
הביולוגיים כמו שחשה לנערה שהייתה אצלה. היא שיתפה שחוש הריח שלה לא עובד באותו אופן	634
כאשר לא מדובר בילד הביולוגי שלה. האם הבינה שעליה לקבל את יכולותיה לאהוב באופן שונה	635
ואת העובדה שילד אומנה מקבל ממנה יחס אחר. היא הבינה שעליה להשלים עם זה ולא להילחם	636
בהרגשותיה המייסרות אותה על אהבה שונה לילד האומנה.	637
	638
<i>"הרבה פעמים איבדתי את העשתונות. היא הטריפה אותי. היא מביאה אותי למקומות שאף אחד</i>	639
<i>מהילדים שלי לא הביא" (א', עמוד 3, שורות 119-120).</i>	640
	641
<i>"אני תמיד חשבתי שמהו לא בסדר אצלי עד שאותה אם אמרה לי על הריח בדיוק אותה</i>	641
<i>הרגשה... בבטן, ברחם, משהו מתעורר שם... כשאת נכנסת לחדר של ילד אומנה זה מנגנון שלא מתפקד</i>	642
<i>ככה..." (מ', עמוד 3, שורות 80-83).</i>	643
	644
<i>"אני תמיד הרגשתי רחמים על נושא אחד שאני מעולם... שאין שום אימא בעולם שתרגיש כלפי</i>	644
<i>הילדים הללו את אותה אהבת אם. כי אימא שלהם לא מסוגלת לזה וגם אני לא מסוגלת לזה. זה תמיד</i>	645
<i>כאב לי והפריע לי. עד שהבנתי שאני חייבת להשלים עם זה" (מ', עמוד 3, שורות 84-87).</i>	646
	647
חלק מהאימהות שיתפו בצורך שלהן לקבל הערכה והכרה על פעילותן עם ילדי האומנה	648
שלהן. מכיוון שההורות הייתה מאתגרת ולא תמיד זרמה, האימהות היו צריכות לקבל אישור	649
חיצוני מהסביבה ומהחברה למעשיהן, שכן הן לא קיבלו לכך הערכה ואישור מהילד עצמו. הייתה	650
להן כמיהה להכרה הדדית. אם אחת אמרה כך: "רק שתראה לי בעיניים שלה שהיא מבינה כמה	651
אני עושה בשבילה והיא ככה יורקת עליי". אם נוספת שיתפה שהילדה הגיעה עם שקית אשפה	652
לביתן עם המון זבל: "... ומה אני לא נותנת לה?! היא מקבלת אצלנו שפע חומרי, שפע של אהבה,	653
והיא לא מסתכלת לכיוון שלנו. מה לא נתנו לה, והיא מתנהגת כאילו אנחנו חייבים לה. אין לה	654
שום הערכה כלפיי למרות שהייתי מגויסת אליה באופן טוטלי". היא נתנה ביטוי הממחיש את	655
התמסרותם כלפיה: "מה לא עשינו בשבילה, הורדנו לה את השמיים והיא עדיין לא מוקירה	656
ומכירה לנו תודה על הבית שהיינו עבורה".	657
	658

659	"... אני בחוויה שלי כשהיא מתנהגת אליי. זה לא פייר ינעל אבוק על העולם... כמה אני נותנת לך
660	וככה את מדברת אליי... זה מה שעובר לי בראש איזה חוסר הכרת הטוב... תודה... באת עם השקית פוקס
661	ואני את השמיים מורידה לך" (א', עמוד 4, שורות 146-149).
662	"בנוסף אולי שאני לא מרגישה שאני מקבלת ולא מצפה ממנה... רק לראות בעיניים מדי פעם
663	התנהגות נעימה, התנהגות נורמטיבית, לראות הצלחה לראות שהצלחתי" (מ', עמוד 7, שורות 257-258).
664	"אני מנסה ללכת לתרומה. אני אקבל ממישהו הערכה ממי שאתן לו. לפחות מישהו יוכל להעריך
665	מה אני אעשה בשבילי" (מ', עמוד 7, שורות 265-266).
666	
667	4.1.3 חוויות של אתגר מול עצמן
668	"כשהם הלכו חזרה לאבא שלהם נשבר לי הלב. בסוף הלכתי לטיפול בעצמי. בגלל זה
669	ידעתי בראש שלי שהם במקום טוב להם, אבל בלב שלי הרגשתי שהילדים שלי מתו".
670	
671	אימהות שיתפו בראיונות שהאומנה מלמדת אותן שיעור בענווה – הן נדרשות ללמוד שלא
672	הכול הן יכולות, ואף על פי שהן משקיעות בגידול הילדים, לא בכל פרמטר בהורות ובחינוך תהיה
673	להן הצלחה. כלומר, אין להן בלעדיות על התוצאה של החינוך וגם לא על הדרך, כי בסופו של דבר
674	הן מוגבלות ואין להן השפעה על הגנטיקה ועל המציאות, וזה לימוד שלא פשוט לקבל אותו
675	ולהשלים אותו. אימהות שונות סיפרו על הצלחותיהן המקצועיות כמנחות הורים, כמטפלות
676	וכאימהות לילדים עם צרכים מיוחדים. הייתה להן חוויה של הצלחה ושל ידע כיצד להתמודד עם
677	הילדים, אך דווקא כאן, בגידול ילד האומנה, הן לא תמיד הצליחו ליישם את ידיעותיהן
678	ולהשתמש בכישוריהן. משהו בהתמודדות מול ילד האומנה טרף את הקלפים אצלן וערער את
679	תחושת היכולת העצמית שלהן. בנוסף, לא תמיד האחרים יבינו עם מה הן מתמודדות, כי גידול
680	ילד אחר מביא התמודדות אחרת מגידול ילד ביולוגי. לדוגמה: אם הנכנסת להשכיב את ילדתה
681	ומשהו בריח שלה מעורר בה תחושות על כך שהריח אחר משלה ושל בעלה וילדיה; ילד המסוגל
682	לקרוא לה בשמה הפרטי ולא 'אימא' גם מעורר מנעד רגשות העלול להפעיל אותן.
683	
684	"צברנו המון ניסיון עם ש'. אנחנו כבר הורים מנוסים, אנחנו יכולים לעשות כל דבר. זה היה קצת
685	חוסר ענווה... זה לא משנה כמה מכינים אותך לזה. נ' מציבה לנו אתגרים שמעניין לנו, מאתגרת אותנו..."
686	(א', עמוד 2, שורות 61-65).
687	"אני מבינה מה זה להיות עם ילד שהוא לא דומה לך... שהיא יכולה לקרוא לי 'י' ולא 'אימא'. את
688	סוחבת על עצמך... יש לנו עוד מסע על הכתפיים... ושאנשים אחרים לא מבינים, שהם חושבים שהם
689	מבינים" (י', עמוד 4, שורות 152-154).
690	"כשמשוה קורה, אתה צריך לדעת לקבל אותו... וכאילו כמו שידענו להגיד לעצמנו באיזו דרך
691	יהיה לנו ילדים, אז גם בנקודה הזאת זה כמו מבחן... מהר מאוד באותם שניות, רגע, תינוקות שנולדה לאם
692	נשאת, לא ראויה לאהבה: לאם? ולמשפחה? ברור שכך" (ג', עמוד 4, שורות 127-130).
693	

בחוויה הזאת של גידול ילד תחושת השניות עולים הרבה רגעים קשים, בסיטואציות שבהן	694
האם נדרשת לפעול ולהתמודד. האימהות שיתפו שהן חשות דואליות מול עצם המעשה שהן לקחו	695
על עצמן. אם אחת שיתפה שהיא יכולה להיות ציפור חופשית ולצאת לבלות עם חברות מבלי	696
לחפש שמרטפית לילדים ולדאוג לארוחה חמה, ומצד שני היא רואה כמה טוב יש במעשה. הילדים	697
התקדמו ונרגעו, וכשהיא חושבת איפה הם היו זרוקים אלמלא היו פה אצלה, היא מתרגשת	698
ומקבלת כוח להמשך הדרך. אם אחרת שיתפה בחוויית הדואליות הזאת, שמצד אחד היא אימא	699
לילדים שלקחה ומחליטה החלטות הנוגעות ל חיי היומיום שלהם, ומצד שני באה המערכת	700
ומחליטה עבורה מה יהיה איתם בהמשך חייהם – אם יעברו מסגרת טיפולית, אם ילכו לבקר את	701
ההורים הביולוגיים שלהם ומתי, אם יתחסנו, אם יבקר במוקד קשר וכדומה. הצלחה בגידול	702
ילדים מעניקה תחושה של הרחבת הלב ושל התפעלות מהילד וגם לאם האומנת מעצמה. מנגד,	703
כאשר עולים קשיים עם הילד, יש חוויה של כיווץ הלב אצל האם האומנת ותחושה של אתגר.	704
	705
<i>"זה עושה מין מסאז' ללב... זה מצד אחד מאוד מרחיב את הלב ומצד שני זה מכווץ אותו. זה גם</i>	706
<i>וגם. מאוד מאתגר ומצד שני מקסים" (א', עמוד 6, שורות 232–233).</i>	707
	708
<i>"תמיד יש דילמה בלב. היא מאה אחוז שלי, אבל בסוף יש לה גם אבא ואימא. צריך להשאיר</i>	709
<i>מקום מכבד לאבא ואימא. זה לשקר לעצמנו ולה. היא לא מאה אחוז שלי. היא גם פה על תנאי" (ת', עמוד</i>	710
<i>6, שורות 237–238).</i>	711
	712
<i>"את אומרת לעצמך 'בשביל מה הייתי צריכה את זה? יכולתי להיות עכשיו חופשית ומאושרת בלי</i>	713
<i>מחויבות לאף ילד והגבלתי את עצמי לבית ויש לי אותו על הראש... עם כל הקריזות שלו'... ומצד שני יש</i>	714
<i>את רגעי הנחת שאת אומרת לעצמך 'איזה ילד מקסים הוא... איך הצלחתי להביא אותו למה שהוא היום'.</i>	715
<i>זה עולה ויורד... זה מקביל, זה כל הזמן במקביל" (מ', עמוד 7, שורות 250–254).</i>	716
	717
אימהות שיתפו שטובת הילד עומדת לנגד עיני האם, ולעיתים כאשר האומנת נפסקת	718
הקושי הוא גדול, שכן האם והמשפחה נקשרו לילד, והידיעה כי הוא חוזר הביתה להוריו	719
הביולוגיים לעיתים מלווה בחששות: מה ילד יום? איך הוא יסתדר? האם באמת יהיה לו טוב?	720
האם ההורים יצליחו להחזיק את ההורות הפעם לאורך זמן? אימהות סיפרו שבעקבות עזיבת	721
התינוק או צמד האחים הם חוו משבר. הן הצליחו להתגבר עליו בעקבות טיפול נפשי או החלפת	722
תפקיד בעבודה והתמסרות אליו. כדי למלא את הריק וכדי להתגבר על האובדן יש שבחרו להכניס	723
ילד אחר הביתה, אבל גם אז בהתחלה חששו מההתקשרות לילד החדש, וההנעה לתינוק החדש	724
ארכה הפעם יותר זמן. יש, כאמור, שטיפלו בעצמן כדי לאפשר לעצמן להתאבל על האובדן שלהן.	725
	726
<i>"זה כואב לי מאוד שהם חוזרים לאבא ואימא, אבל העובדת סוציאלית אומרת לי שהיא דואגת</i>	727
<i>קצת לילדים שהם חוזרים לאבא ואימא ואין על ההורים עוד עיניים להסתכל עליהם איך הם הורים. אז</i>	728
<i>אנחנו נסענו לראות מה קורה עם הילדים שלנו" (ק', עמוד 8, שורות 293–295).</i>	729
	730
<i>"כשי עזב כאילו יצאתי לחופשת לידה בעבודה וידעתי שהוא חוזר למשפחה שלו. אמרתי לעצמי</i>	731
<i>שאני לא חוזרת לאותו תפקיד וישאלו אותי כולם ואין לי כוח לזה ועכשיו... ובעבודה נוצר מצב שיכולתי</i>	732
<i>לעבור לתפקיד חדש... קיבלתי קידום" (ת', עמוד 3, שורות 91–93).</i>	733

	731
לסיכום, בתמה זו של חוויית האם האומנת מול עצמה עלו כמה ממצאים. בחוויות	732
החיוביות האימהות האומנות מרגישות תרומה משמעותית לילדן, ומכאן הן מרגישות טוב עם	733
עצמן. הן מרגישות כי הן מעניקות חוויה מתקנת של נתינת חיים לילדים. תחושה זו ממלאת אותן	734
בסיפוק אישי, בתחושת מלאות ובתחושות של הצלחה עד כי הן חשות שהן מגשימות את עצמן	735
כאימהות מטפחות ומיטיבות. יחד עם זאת, חוויותיהן החיוביות מלוות גם בחוויות שליליות.	736
מעצם התמודדותן עם גידול מורכב הן חשות אשמה, חוסר אונים ואכזבה, מותחות על עצמן	737
ביקורת ומעלות ספקות ביחס לעצמן מול קשיים וחוויות של אי הצלחה בגידול ילד האומנה. הן	738
רוצות לקבל הכרה הדדית מהילד שלקחו ורוצות שהחברה שתראה את מאמציהן ואת השתדלותן	739
עבור הילדים ותאשר אותן. האימהות מבינות שהן מאותגרות מעצם גידול הילדים. הן נאלצות	740
להכיר בכך שיכולותיהן מוגבלות ושלא בהכול הן יצליחו לשנות ולהשפיע. עליהן להודות שהן	741
משפיעות על עיצוב אישיות ילדיהן, אך עליהן להיות צנועות באשר לכוחותיהן ולמה שעליהן	742
ללמוד ולקבל. חלק מהאתגר של האימהות הוא בדואליות שקיימת בהן נוכח המעשה האצילי של	743
לקחת ילד וגידולו עד כדי הצלתו על כל קשייו ובריזמנית לדעת שבחרת במעשה עם כל הנלווה	744
אליו, עם כל המטען הלא ידוע, שלעיתים מתפוצץ לך בפרצוף ומוביל אל הלא נודע.	745
	746
4.2 חוויות מול ילד האומנה	747
חוויות מול ילד האומנה מחולקות לחוויות חיוביות, חוויות שליליות וחוויות של אתגר.	748
4.2.1 חוויות חיוביות מול ילד האומנה	749
האימהות שיתפו שהן עושות מאמצים רבים כדי שילד האומנה ירגיש שייך וחלק	750
מהמשפחה על ידי נתינת 'בית' באמצעות חום, אהבה, הזנה פיזית ורגשית והרבה הכלה והקשבה	751
לצד קביעת גבולות בחיי היומיום בבית ובכל מיני מצבים. הן מעבירות מסר ואומרות לילד	752
"אנחנו כאן בשבילך" או "אתה נשאר פה. אתה אצלנו, לא חשוב מה יהיה. אתה הילד שלנו לכל	753
דבר". מטרת האמירות היא להשריש בילד ביטחון, לאפשר לו להשתחרר מדאגות ולתת לו תחושה	754
שהוא עטוף באהבה. יש אימהות ששיתפו שהם ערכו צוואה ובה נכללה הבת האומנת שלהם כדי	755
שלא יהיה הבדל בין מה שהילד המאומץ יקבל לבין מה שבתם באומנה תקבל. היו אימהות	756
ששיתפו שהן משתדלות מאוד להיות קשובות לשפת הגוף של הילד, למה שעובר עליו ולתחושות	757
שהוא מרגיש. הן מנסות להיות אמפתיות למצוקות ולמצבי הרוח של הילדים. הן מנסות בכל דרך	758
לייצר אצל הילד חוויה מתקנת לחסכים הקיימים אצלו. הן משתדלות להכיל את הילד שלהן עד	759
כמה שהן יכולות. חלק מהאימהות מחבקות, מלטפות ומשתמשות בהרבה מגע כדי להעביר את	760
אהבתן הלא תלויה בדבר לילד. יש אימהות המקפידות להיות זמינות לעזרה בשיעורי בית	761
ובלמידה, וכן לתת לילד מה שהוא זקוק ומוכן לקבל, פרט לנושא ההזנה והארוחות. גם נושא	762
הגבולות עלה הרבה. חלק מהאימהות שיתפו שעליהן לתת לילדים מסגרת של בית עם שפע	763
אפשרויות חומריות, כמו חוגים, משחקים והעשרה באופן כללי, אך עם גבולות. הן קובעות את	764
זמני הצפייה במסכים, את כמות החטיפים, את שעות היציאה מחוץ לבית ואת שעת השינה כמו	765
שכל ילד צריך כדי לגדול באופן מיטבי. היו אימהות ששיתפו שנושא הגבולות הוא קריטי ושהילד	766
אצלו בודק כל הזמן את הנושא הזה ובוחר עד כמה הן יאפשרו לו להתנהג כרצונו ויעמדו על	767
הגבולות שלהן: להיכנס לחדר כשהדלת סגורה, לשבת לאכול עם המשפחה ארוחת ערב גם אם	768

הוא לא רעב כי זה זמן משפחה, לא לקחת ממתקים מהארון ללא רשות וכדומה. אימהות שיתפו	769
שהן מבינות שהן נדרשות לשמש דוגמה אישית בעקרונות החינוכיים שהן מנסות להעביר כדי	770
שהאמירות יהיו מחייבות ואמינות, ושאמירה כמו "לא להיות מול המסך שעות רבות" דורשת גם	771
מהן לא להיות מחוברות כל הזמן לטלפון הנייד שלהם.	772
	773
<i>"אני מנסה לתת לה ביטחון. אני יודעת שהיא מבינה שהיא כאן... רבו על מזרונים מי יישן פה</i>	774
<i>בחדר שינה שלנו עם מזרונים... היא אומרת 'אני'... היא מבינה שזה המקום שלה... שלא היה לה את זה אף</i>	775
<i>פעם... שהיא יכולה לשחרר... והיא משחררת. מה עוד? אנחנו פה בשבילה" (י', עמוד 2, שורות 46-48).</i>	776
	777
<i>"לענות על הצרכים שלהם. להיות נוכחת. לשים לב גם לא להתנהגות המילולית... מה עובר עליו...</i>	778
<i>לשים לב... להיות זמינה חוץ מהזנה... לימודים, חוגים... יותר מהותי זה הצד הרגשי... להיות בהכלה...</i>	779
<i>בעיקר חוץ מהתפקוד של הזנה... למידה, שזה ברור..." (ט', עמוד 4, שורות 165-167).</i>	779
	780
<i>"הכי חשוב יחסים טובים של חום ואהבה. אני אומרת לא לפי סדר החשיבות, דוגמה אישית</i>	781
<i>וגבולות. נראה לי זה גם לני" (א', עמוד 3, שורות 104-105).</i>	781
	782
	783
4.2.2 חוויות שליליות מול ילד האומנה	783
במהלך החיים ילדים מאמצים דפוסים בעייתיים, ואלה מייצרים אצלם חוויות של דחייה	784
ושל כעס. ילד האומנה לעיתים נכנס למקומות קשיים שבהם הוא מאמץ דפוסים שהוא משחזר	785
מחוויות חייו הקודמות, לפני הגעתו לאומנה. בתת־המודע שלו הוא מתנהג באופן כזה שהוא דוחה	786
את האנשים הקרובים אליו, כאילו הוא אומר להם "אני דוחה אתכם לפני שתדחו אותי". במקום	787
לאפשר לאנשים להתקרב אליו הוא מתנהג בתוקפנות ובכעס. הילדים, בתת־מודע שלהם, בודקים	788
כל הזמן כמה ההורים האומנים שלהם יהיו מסוגלים להכיל אותם ומתי יגיע הרגע שהם יזרקו	789
אותם, כמו שכבר חוו בעבר על ידי הוריהם הביולוגיים כי הם מתנהגים באופן כה נורא. רק	790
ההבנה של הדמויות המשמעותיות הנמצאות שם בשביל הילדים – ההורים האומנים – מאפשרת	791
לאימהות לנשום עמוק ולהבין שכל האנרגיות השליליות והכעסים שעולים מופנים כלפיהן, כי הם	792
אלה שנמצאות כאן בחזית עבורם ביוס־יום. אימהות שיתפו לא פעם בתסכול שלהן. הן אומרות	793
שהן באות בטוב ובהרבה חמלה כלפי הילדים, אבל חוטפות בפרצוף את כל המטענים השליליים	794
שהצטברו אצל הילד, מה שהילד חווה עד כה גם אם זה לא קשור אליו. הילדים עושים השלכה על	795
מי שמגדל אותם בפועל וזמין עבורם. יש אימהות ששיתפו שילדן מאמץ דפוסי התנהגות בעייתיים	796
בשביל לקבל תשומת לב, גם אם היא תהיה שלילית. הצורך של הילדים בנראות ובתשומת לב הוא	797
כה גדול עד כי הוא קשה למילוי. אם אומנת אחת הגדירה את גידול האומנה כגיהינום מבורך, כי	798
הקושי בגידול הילדים היה רב, אך מכיוון שכל כך רצתה את חוויית הגידול היא לא הרגישה שיש	799
לה זכות להתלונן על הקשיים שעלו מול הילד.	800
	801
<i>"יש לפעמים תחושה שהיא עושה דברים כדי להביא אותנו לקצה. כאילו הדגם של התקשורת</i>	802
<i>שדוחים אותה ועד שאני לא אדחה אותה. עד שאני לא סוגרת בפניה את הדלת. הייתה בוכה ואחר כך</i>	803
<i>חוזרת ואז אחר כך הופכת להיות חתולה... אימוש... הופכת להיות דביקה ומתחננת... והו זה מאוד</i>	804

קשה... ממש היו אירועים שלא הייתי גאה באיך שהתנהגתי, אבל אני בן אדם, אבל זה היה בלתי נסבל"	805
(א', עמוד 4, שורות 132-136).	806
"בהתחלה הייתי אומרת שזה גיהינום מבורך כי רצינו את זה, אבל היה קשה בטירוף" (ט', עמוד 4,	807
שורה 151).	808
"... ואמרתי לעצמי 'בטח תשתמשי בנו ואז בגיל 18 תזרקי אותנו כאילו תעברי הלאה'... זה גם	809
אתגר... אני מבינה בראש את זה" (א', עמוד 5, שורות 179-180).	810
	811
מניתוח הראיונות עלה שאחד הדברים שאימהות מתקשות לתת הוא אמון נוכח סילוף	812
העובדות, אי הצגת האמת כפי שהייתה. אם אחת שיתפה שבתה הטיחה בפניה ברגע של כעס	813
שהיא אמורה להאמין לה כי היא 'אימא' לה, וכמה לצערה זה לא בהכרח נכון, שהיא לא יכולה	814
לתת אמון גם אם היא מאוד רוצה להאמין לבתה. המציאות טופחת על פניה והעובדות יוצאות	815
לשטח. אימהות שיתפו שכאשר הן מנסות לברר עובדות העולות משיחות עם ילדיהן, הן נתקלות	816
בחצאי אמיתות. ילדיהן מעוותים את המציאות כדי לא להיתפס בחציית קווים אדומים. כשהאם	817
שואלת את הילד אם הוא עשה את ההתנהגות הבעייתית היום הילד יטען שלא, כי מבירור עומק	818
של האם האומנת יצא שההתנהגות הייתה אתמול. בדוגמה אחרת שהביאה אחת האימהות ילדה	819
שיקר, וכאשר היא עימתה אותו עם הפרטים התברר שיש איזשהו פרט לא מדויק, אז ילדה	820
מכחיש כל קשר לסיפור כי הוא לא עשה את הדברים בדיוק כפי שעלה מהתחקיר. תחושת	821
האימהות הייתה שהילדים הופכים להיות תחמנים.	822
	823
"ולפעמים אני מרגישה שאני לא נותנת בהם אמון, וזה תלוי כל מיני מצבים שהיו... גם אם הם	824
אמרו לי בצורה הכי משכנעת שזה לא הם שעשו... זה עדין לא אומר לי שזה בוודאות לא הם" (מ', עמוד 5,	825
שורות 183-184).	826
	827
4.2.3 חוויות של אתגר מול ילד האומנה	828
מניתוח הראיונות עלה כי אם האומנה מתמודדת עם חוויה של חוסר ויסות רגשי של ילד	829
האומנה. הדבר התבטא בהתנהגויות של מצבי רוח לא צפויים כמו ברכבת הרים, והדבר כמובן	830
משפיע גם על אימהות האומנה. אחת האימהות סיפרה שלילדה אצלה יש מצבי רוח ושהיא בלתי	831
ניתנת לצפייה. היא יכולה לבוא אליה בטוב תוך שימוש במילים של חיבה ונתינת חום ויחס אישי	832
ולקבל כתף קרה ממנה ואפילו לחטוף עצבים מהילדה, תלוי במצבי הרוח של הילדה. אם אחרת	833
שיתפה שהבת שלהם יכלה להתפרץ בבכי כמה פעמים בשבוע והיא לא ידעה מה לענות לה.	834
אימהות האומנה בחרו להיכנס להרפתקה זו, ובמובן מסוים בחרו את הילדים, אך החוויה של	835
הבחירה היא של האימהות ולא של הילדים. הם נכנסו למשפחה בעל כורחם ללא בחירה, ועם זה	836
נאלצו הילדים להתמודד.	837
	838
"אני אף פעם לא יודעת, את באה בהכי מתיקות ואת חוטפת... עד עכשיו היה לי מצב רוח טוב. מה	839
הולך להיות... בוקר טוב יפה שלי, בוקר טוב נסיכה שלי... קומי קסם... קומי אהובה... וואו מה הערת	840

אותי? עצבנת אותי... מה הערת אותי? עד עכשיו הייתי בטוב... עכשיו בגללך אין לי מצב רוח... את לא יודעת איזה מצב רוח יפגוש אותה ואותך" (א', עמוד 4, שורות 155–158).	841
	842
"היא בוכה ומתפרצת שלוש פעמים בשבוע, ואני הייתי שבר כלי כי לא ידעתי מה לענות לה. היא לא בחרה בנו; אנחנו בחרנו בה" (נ', עמוד 7, שורות 292–294).	843
	844
	845
כמו כן, היא שיתפה שלילדי האומנה יש מומחיות בזיהוי נקודות התורפה של ההורים, בניגון עליהן ובניצולן לטובתם. החושים של הילדים מחודדים מאוד, והם מסוגלים לקלוט את רגעי המשבר הקטנים של ההורים ולהיכנס לפינות הללו במומחיות. אחת האימהות שיתפה שהילד שלה מצליח להכניס אותה לתוך מערבולת רגשות. היא לא מצליחה להרגיע את עצמה כאשר הילד שלה בבלגן והיא ממש חווה קשיי נשימה.	846
	847
	848
	849
	850
	851
"... גם פי יש לו את הקטע לייצר משהו... מכיר את הנקודות שמפוצצות אותי ועושה את זה מאוד בקלות. אני חושבת שזה גם דרך של תקשורת שלו איתי. הם ילדי כוח" (מ', עמוד 8, שורות 295–296).	852
	853
"יש תקופות שאני לא מצליחה להרגיע את עצמי. יש תקופות שאני לא מצליחה להירגע ולא להיכנס לתוך המערבולת שהוא מנסה להכניס אותי לתוכה... הגעתי לתקופה שאני לא מצליחה לנשום בלי להישאב פנימה" (מ', עמוד 7, שורות 281–283).	854
	855
	856
	857
האומנה היא לזמן לא מוגדר. הידיעה הזו מכניסה ממד של מתח ושל חוסר ודאות לבית. יש בה ארעיות בגידול, ולארעיות זו יש מחירים נפשיים לא קלים שכל בני הבית נדרשים לשלם. אימהות שיתפו שפחדו להיקשר לילד הנוסף פן אולי שוב יילקח. כאב הפרדה וחווית הנטישה מערערות את עולמן. חוויית לקיחת ילד שהיה אצלך והחזרתו להוריו הביולוגיים מערערת את תחושת היציבות והביטחון. אם אחרת שיתפה שבנותיה פחדו להחזיק את הקטנה כי היא עלולה לא להישאר אצלן, ולכן זמן ההתקשרות אצל הילד שהגיע לאחר שהם כבר היו בסרט הזה היה ארוך יותר. אם אחת שיתפה שההבנה כי ילד האומנה צריך להמשיך במסע שלו ולעבור הלאה ושעליה לשחרר אותו לדרכו החדשה היא חוויה כואבת המשאירה טעם רע בפה וכאב לב. זוהי חוויה שלילית נוכח המציאות, כמו סטירת לחי. אחת האימהות שיתפה שלאחר שצמד האחים חזר לאביהם הביולוגי, היא חשה שהילדים שלה מתו ונזקקה לטיפול נפשי תומך. היה עליה להשלים עם האבל שחשה בעקבות עזיבת הילדים.	858
	859
	860
	861
	862
	863
	864
	865
	866
	867
	868
	869
"זה היה סטירת לחי בשבילי שאני לא רוצה לשחרר אותו, כי בלעדיי הוא יהיה אבוד" (מ', עמוד 6, שורה 205).	870
	871
"מצד אחד היא שלך לכל דבר, אבל בגלל שחווית את החוויה שלקחו לנו ילד זה לא לעולם ועד... חווינו קושי... " (ת', עמוד 7, שורה 273).	872
	873
	874

בנוסף, הילדים מודעים לכך שהאומנה היא לא בהכרח לכל החיים, ויש מצבים שבהם הם	875
נאלצים לעבור בית או שנמצא להם פתרון אחר. לכן, ילדי האומנה יכולים לומר לאם האומנת	876
שהמשפחות החדשות שלהם ישלחו אותם הלאה לדרכם אם התנהגותם לא תמצא חן בעיני	877
ההורים. זוג אחים צעירים שיתפו את הוריהם האומנים בכך שאם הם לא מתנהגים טוב ניתן	878
להחזיר אותם חזרה לאומנה, לעו"סית. אם אומנת אחת שיתפה ברגישות הגדולה שהיא נדרשת	879
לה ביום-יום, שכן אם היא מעירה לבנה משהו והוא נעלב, הוא יכול להיתקע בפגיעה ולהאמין	880
שהוא לא אהוב ולא רצוי. עליה לחשוב כיצד הוא מפרש את ההערות שלה ומה הביקורת שלה	881
עלולה לעשות לו. עליה לחשוב שבמודעות שלו בנק האהבה מוגבל והאהבה נמצאת על תנאי, ולכן	882
עליה להיות על המשמר.	883
	884
<i>"האהבה היא לא על תנאי. אני אוהבת אותך תמיד. זה קשה מאוד כי ילדים מוצאים את</i>	885
<i>הכפתורים שלך ולוחצים אותם... ע'י אמר לי פעם אם הוא מתנהג לא טוב אני יכולה לשלוח אותם לאבא</i>	886
<i>ואימא" (ק', עמוד 6, שורות 212-214).</i>	887
	888
<i>"... לילד אומנה יש בנק קטן של אהבה, ואם יש בעיה אז הם חושבים 'לא אוהבים אותי'. אני</i>	889
<i>יכולה לבעוס על ח' והוא כועס עליי ולא קרה שום דבר... בסוף מסתדרים. זה לא ככה עם ילד אומנה. אם</i>	890
<i>אני אומרת לו משהו, 'אל תעשה ככה או תעשה ככה', ב' ישר הולך למיטה ובוכה... את צריכה כל הזמן</i>	891
<i>לחשוב מה הוא מרגיש מה הוא חושב בראש לפי החיים שהיו לו, לפני שהוא היה פה" (ק', עמוד 7, שורות</i>	892
<i>242-245).</i>	
	893
ילדים, ובפרט ילדי אומנה, בודקים גבולות. התמודדות עם חוויית משמעת של הצבת	894
גבולות ואכיפתם מתגברת ביתר שאת בגידול ילד האומנה. הסמכות ההורית עומדת למבחן בכל	895
התחנות: יציאה לחברים ושעת חזרה, שעת השכמה ושעת השכבה, ממתקים, ארוחות משפחתיות	896
ועוד. לעיתים, מתוך קשיהם, ילדים זקוקים לגבול ממשי, ולעיתים הגבול הוא רק גדר כנקודת	897
עצור טרם ההתנהגות כסימן תמרון אזהרה. אימהות אומנה שיתפו שילדן לעיתים נזקק לגבול	898
ונאלץ להפר אותו כדי לחוש את הגבול. לעיתים רק מתוך החוויה השלילית של הדחייה ושל הכעס	899
משתחרר משהו אחר, והוא מאפשר את הריפוי. אם אומנת סיפרה שמתוך הקושי שהיא חוותה	900
עם ילדה היא קיוותה שהוא יחזור לאימו רק לסוף שבוע אחד כדי שתוכל לחוות מה היא עוברת	901
איתו יום-יום 24/7.	902
	903
<i>"והסמכות ההורית שלנו מה מותר ומה אסור... ועם ג' היא כל הזמן בודקת מתי לחזור הביתה,</i>	904
<i>לחדר שהדלת סגורה, כמות הממתקים שהיא מקבלת, שהיא מבקשת, שהיא קונה... מתי אוכלים... גבולות</i>	905
<i>של ארוחות משפחתיות... להציג את המודל שזה זמן משפחה גם אם לא אוכלים. יושבים גם אם לא רוצים</i>	906
<i>לאכול. זה זמן משפחה" (א', עמוד 3, שורות 112-117).</i>	907
	908
<i>"רציתי בשנים הראשונות שהאימא תיקח אותו רק לסוף שבוע שתראה מה אנחנו עוברים איתו...</i>	909
<i>היה קשה... קשה..." (ט', עמוד 4, שורות 157-158).</i>	
	910
<i>"ולעיתים היא נכנסת בכוח, ואז עד שאת מוציאה אותה בכוח כאילו אומרת' רק אם תכאיבו לי</i>	911
<i>אני ארגיש', כאילו זה הדגם היחיד שהיא מבינה... 'רק אם אתם מכאיבים לי" (א', עמוד 4, שורות 138-</i>	912
<i>140).</i>	

	913
לסיכום, חוויית האם מול ילד האומנה שזור בהיבטים שונים. בהיבט החיובי הילד זוכה	914
לבית, לחום ולמשפחה, והאם מנסה לפתח אצלו תחושת שייכות וביטחון במקומו בעולם. כאשר	915
האומנה מוצלחת לרוב נוצרת התקשרות חיובית בין האם והילד, ונוצרים קשרים רגשיים חיוביים	916
בבחינת חוויה מתקנת ומעצבת להמשך. בהיבט השלילי ילדי האומנה פעמים רבות לא מווסתים	917
רגשית בגלל מורכבות הגידול, ולכן הם משחזרים את דפוסי ההתנהגות הבעייתיים שלהם, כגון	918
חוויית הדחיה, אשר מקשים על האימהות את ההתקשרות, את תחושת ההצלחה ואת הרגשתן	919
החיובית שהן פועלות ומיטיבות עם הילד. הן נשאבות למכלול רגשות שליליים כלפי עצמן. בהיבט	920
המאתגר אומנה היא השמה חוץ-ביתית שנועדה להיות פתרון זמני. ארעיות הגידול והקושי בכך	921
שלעיתים היא נגמרת לפני שהאימהות היו רוצות לשחרר את הילד לדרך מוסיפה כאב	922
והתמודדות.	923
	924
4.3 חוויות מול המשפחה ובן הזוג	925
חוויית מול המשפחה והבן זוג מחולקות לחוויות חיוביות, חוויות שליליות וחוויית של	926
אתגר.	927
	928
4.3.2 חוויות שליליות מול המשפחה	928
מניתוח הראיונות עלה שאימהות האומנה חשות חוויה של ביקורת וכאב לב, הן מצד בני	929
המשפחה המצומצמת והן מצד בני המשפחה המורחבת. אחת האימהות שיתפה שכאשר היא	930
ובעלה בחרו להרחיב את המשפחה ולקחת כמה ילדי אומנה, אחד הילדים בבית לקח את הצעד	931
הזה למקום של פגיעות וטען שההורים מכניסים ילדים אחרים במקומו מכיוון שהם מאוכזבים	932
ממנו ומכיוון שהוא לא ממלא את הוריו בנחת ובגאווה. הילד תפס את הצעד של הכנסת ילד נוסף	933
למשפחה כאמירה שהוא לא מספק אותם. תחושת האכזבה של הילד שהוא לא מספק את הוריו	934
היא חוויה קשה להכלה לילד ולאם. אם אחרת שיתפה שכאשר היא ובעלה באו לקחת את הבן	935
שלהם מבית חולים לאומנה, התברר להם שיתכן שיהיה נשא איידס. בתוך המשפחה המורחבת	936
התקשו להכיל את עניין האיידס והייתה רתיעה מהבאת התינוק למשפחה, לביתם. אימו החדשה	937
בחרה בו אך חשה דקירת כאב על עצם הצורך לבחור צד בין בנה החדש לבין משפחתה הביולוגית,	938
כי באיזשהו מקום לא נעים לך שמתנגדים לבחירה שלך. הבחירה לקחת ילד אומנה באה לאחר	939
מסע של מחשבות והתלבטויות על עצם הרצון והיכולת והקשיים שיעלו בעקבותיו, והידיעה	940
שהמשפחה שלך לא איתך מרפה את הידיים. יש אכזבה מכך שהמשפחה הביולוגית חוששת	941
במקום להתרגש איתך ולהכיל את המעשה שאתה בחרת לעשות. היא במקום אחר, מכיל ומקבל	942
פחות.	943
	944
<i>"הלב שלי שבור... אמרתי לו 'זה לא אומר שאנחנו לא אוהבים אותך'. בהתחלה הפנים שלו</i>	945
<i>לבנות... לאט-לאט יש קשר... אמרתי לו 'זה לא אומר שאנחנו לא אוהבים אותך'. הם לא במקום אתה. זה</i>	946
<i>רק אנחנו רוצים כמשפחה לעזור למישהו ככה"' (ק', עמוד 2, שורות 53-55).</i>	947
	948
<i>"אחרי שקיבלנו את ב' וידעו על הנשאות, הייתה רתיעה במשפחה שלי... אימא שלי, שהיה לה</i>	949
<i>מאוד קשה עם זה וגיסת, ואני זוכרת שאני נפגעת"' (נ', עמוד 4, שורות 211-213).</i>	

	950
4.3.1 חוויות חיוביות מול המשפחה	951
ניכר כי עבור המרואיינות הכנסת ילד נוסף הבייתה מזמנת לבני המשפחה אפשרות ללמוד	952
מקרוב ערכים של נתינה, אכפתיות לחברה, ראיית האחר ותרומה. המרואיינות הדגישו כי	953
הלמידה נעשית בדרך הישירה ביותר ללא מילים בעזרת הדוגמה האישית. הן שיתפו כי ילדים	954
סופגים ומפנימים כיצד ניתן להיות בני אדם טובים יותר. השותפות של בני המשפחה במשימה של	955
נתינת כתף, שמירה על אח וטיפוח יחסי אחאות גם עם מי ששונה מהם מאתגרת אותם, מפרה את	956
בני הבית ויוצרת חוויה מעשירה של שיתוף פעולה עם ההורים בנתינת יד באתגר המשפחתי.	957
לטענתן, גידול ילד אומנה מאפשר לילדים ולהורים ללמוד לקבל את האחר וללמוד כיצד להכיל גם	958
את מי שלא זכה לחיים נורמטיביים וסוחב איתו צלקות, שבאות לידי ביטוי בהתנהגות בבית	959
ובחברה. אימהות שיתפו כי היציאה המשותפת למסע שכזה יכול להעצים את הקשרים בתוך	960
הבית בין בני המשפחה. אימהות שיתפו שהעובדה שהן משמשות דוגמה אישית לקבלה ולהכלה	961
של האחר מאפשרת להן לראות אחר כך אצל ילדן בדיוק את אותה תופעה, והדבר ניכר כלפי חוץ	962
עד שהן מקבלות משוב מהגננת או מהמורה, האומרות כי הבת שלהן היא גורם מדביק בין	963
הילדים. יש לה יכולת לקבל את כולם, גם את החריגים. אם אחרת סיפרה שהמורה ציינה לשבח	964
את בתה כגשר לילדים המאתגרים שאחרים מתקשים להכיל, והיא קולטת את השונה ממנה	965
בטבעיות, ללא קושי. כלומר, לטענת האימהות האומנות השירות שהן עשו בלקיחת ילד נוסף עובר	966
ללא צורך בדיבור על כך ובחינוך לכך, אלא מעצם ההזדהות עם המעשה של ההורים האומנים	967
בבית. היו אימהות ששיתפו שבעקבות החוויה של לקיחת ילד בסיכון הביתה, ילדיהן הביולוגיים	968
פנו להתנדבות במסגרות שונות של ילדים בסיכון, כגון שנת שירות בכפרי נוער לילדים בסיכון.	969
בעקבות החוויה בבית הם נחשפו לעולם שונה משלהם וזכו לחוויה מכוננת. הם גילו כמה הדבר	970
עשוי להיות משמעותי להם ולילדים שהם עובדים עימם והתאהבו בתחום. אימהות שיתפו	971
שילדיהן נעשו שגרירים לרעיונות שקלטו בבית, כמו נתינה, קבלת האחר וחמלה כלפי השונה ממך.	972
כאשר הילדים הביולוגיים התבקשו לשתף בזום את כיתותיהם בכישורי חיים בכל מיני פעילויות	973
בזמן הפוגה – בשישי-אישי, במעגל בוקר, בפרויקט אישי המביאים לידי שיתוף, במליאה מול	974
השכבה – הם העלו את דבר היותם משפחה אומנת וסיפרו מה זה אומר בנוגע אליהם ואיך הם	975
חווים את ההשפעה של קליטת ילד אחר לתוך ביתם. המשותף לכל האחים האומנים היה שהייתה	976
בהם איזושהי גאווה יחידה על היותם חלק מהנושא. אימהות שיתפו בהתרגשות שהן לא תיארו	977
שילדיהן יהיו שגרירים ממליצים לעניין, כי בבית לא תמיד הילדים הביולוגיים יכולים להתעלם	978
מעיסוק בזוטות ובחיכוכים יום-יומיים עם האחים, אך במבט על הערכים נטמעים ונספגים בבני	979
הבית וכולם יוצאים נשכרים מכך.	980
	981
"והם מאוד שותפים... כשהיא הגיעה כולם התייצבו לשבת. ואני חייבת להגיד שהמודלינג שלהם	982
על איך מתנהגים בבית מאוד משמעותי... וגם כאשר ש' עבר ניתוח הם תפסו פיקוד... איך משתפים	983
פעולה... איך מדברים לאבא ואימא... זה מאוד משמעותי... ופה נ' יכולה לדבר אליי מאוד לא יפה (א',	984
עמוד 2, שורות 85-90).	985

"זה מין ערך מוסף למשפחה. ילדים גדלים על זה, על נתינה... הבת שלנו ש' רצתה ללכת לשירות	986
לאומי עם ילדים בסיכון, אז אמרו לה 'את לא צריכה. יש לך בבית'... זה ערך מוסף בילט אין... כולם	987
מרוויחים מזה" (ט', עמוד 9, שורות 342-340).	988
"זה היה תקופה שהילדים עשו תורנות לא להשאיר אותנו לבד עם הילדים האומנים כי דאגו	989
לשלומי" (מ', עמוד 5, שורות 198-199).	990
	991
בני הזוג, השותפים למסע ולהחלטה ללכת על הצעד הזה של לקיחת ילד לאומנה,	992
מאפשרים לשניהם לקבל תמיכה זה מזה ולהוות נקודת עוגן ומשענת בהתמודדות מול הקשיים	993
השלובים בתוך חיי היום-יום, המלאים גם בחוויות חיוביות ובעשייה יום-יומית שגרתית.	994
האימהות ציינו שבעצם ההחלטה להתמודד עם הקשיים הן מאפשרות לעצמן לצמוח מתוך	995
המציאות ולהבין שהן בורכו בכוחות, ושהטוב הזה שהן עסוקות בו מדביק אותן באנרגיות טובות.	996
חלק מהאימהות שיתפו שכאשר הן נתקלות בקושי, האתגר מאפשר להן לצמוח או להישבר,	997
וההחלטה המודעות לכך שהיא ובעלה בחרו יחד להכניס קושי והתמודדות ושהם נעזרים זה בזה	998
ומנסים כמיטב יכולתם לצמוח מתוך הקושי בונה בהן חוסן נפשי.	999
	1000
"ד', בעלי, ואני עשינו כמה דברים בחיים, כל מיני פרויקטים, אבל שום דבר זה לא כמו זה...	1001
לקחת ילד ולגדל אותו... פה החוויה אין עם מי לדבר... הוא היה פרא, קופיף כזה, שובב מתוק, ולא היה	1002
אפשר לנתב אותו" (ט', עמוד 2, שורות 270-273).	1003
"אנחנו עוברים דרך מדהימה... זה הורות מעצימה, זה מראה על הרבה כוחות שיש לך, זה גורם לך	1004
לגדול... כל התמודדות... אם אתה לא מחליט ליפול אז אתה גדל..." (נ', עמוד 8, שורות 330-332).	1005
"בעלי ואני מחזקים את זה, משתדלים להחזיק את זה ביחד. המטפלת מקסימה, ואנחנו יכולים	1006
לפנות לעובדת הסוציאלית של האומנה" (י', עמוד 3, שורות 112-113).	1007
	1008
	1009
4.3.3 חוויות של אתגר מול המשפחה	
מניתוח הראיונות ניכר כי ישנם ילדים אשר מכניסים מתח לבית ולמערכת הזוגית עקב	1010
חילוקי דעות ביחס לגישה הנכונה להתמודד עם מה שעולה אצל הילד, בחינוכו ובגבולות שיש	1011
להציב לו. חילוקי הדעות בין ההורים מביאים מתח וחוסר שקט לבית. אם אחת סיפרה שבעקבות	1012
שיחה בבית על תפקוד בנם היא הבינה שעליה להתגרש מאחד הצדדים בבית – או מבעלה ואב	1013
ילדיה או מבנה. ההתלבטות היא אם ללכת לפי הלב או להישמע לקול השכל. אימהות שיתפו	1014
שבגידול ילדן הביולוגי הן לא הרגישו את המצוקה והצורך לקחת צד כאשר יש שוני בין בני הזוג,	1015
כאשר אחד מבני הזוג מוותר יותר ומתנהג יותר ברכות והשני פועל ממקום של שכל קר והיגיון.	1016
משהו בחוויה של גידול ילד לא ביולוגי מעצים למרקם החיים בבית, והבאת הילד לחיק	1017
המשפחה מעצימה תופעות ותחושות שיש לצדדים, ללא קשר אליו. אך כאשר החינוך והגידול לא	1018
זורמים ויש חיכוכים, עולים מתחים ישנים וחדשים בין בני הזוג ובין הילד החדש בבית לבין אחיו,	1019
שכן הוא גוזל את משאב הזמן והפניות של ההורים גם לילדים האחרים בבית. אימהות שיתפו	1020
שבעקבות התעסקותן האינטנסיבית בילדה החדשה אחת מבנותיהן ואחד מילדיהן חשו קיפוח	1021

ובגידה מצד הוריו, שכן הם לא היו שם בשבילו. הן נאלצו לשלוח את בן ואת בתן לטיפול כדי	1022
להרגיע את התחושות ואת העניינים שלהם. תחושת הפגיעות אצל אחד הילדים מתעצמת לעיתים	1023
נוכח העניין שהאם עסוקה וטרודה בקליטת הילד החדש בבית. רגש הקנאה של אחד הילדים	1024
הביולוגיים למול השקעה ובחירה של אימו בטיפוח ילד האומנה נחוה אצלו כנטישה וכהצבתו	1025
במקום נמוך בסדרי העדיפויות של אימו.	1026
	1027
<i>"אם זה היה מבחן אמריקאי (הפריע, חסם, תרם, עיכב), הייתי בוחרת 'כל התשובות נכונות'</i>	1028
<i>בהחלט. אני אגיד לך... פתאום חשבתי על איך אני בדרך אחת ובעלי בדרך אחרת, אז היא מאתגרת אותנו"</i>	1029
<i>(מ', עמוד 5, שורות 189–190).</i>	1030
	1031
<i>"ויום אחד שאלה 'מה נשמע?' ואני ממש התפרצתי... ברור לי שאני הולכת להתגרש אך אני לא</i>	1032
<i>יודעת ממי – מאבא או מהילד? עד כדי כך. אחרי שהמילים יצאו מהפה שלי, בזכות השיחה איתה הבנתי</i>	1033
<i>שאני חייבת ללכת לאיזשהו טיפול" (מ', עמוד 5, שורות 199–201).</i>	1034
	1035
אתגר נוסף שהאומנה מציבה בפני המשפחות הוא כינון יחסים של קרבה בין האחים,	1036
נרמול היחסים בין הילדים בבית (בין בני הבית לילד האומנה) ודאגה שמערכת היחסים תתבסס	1037
על קרבה וחום ולא חלילה על ניכור ומרחק. הנושא הזה של יחסי אחים עלה בכך שלעיתים נוצר	1038
איזשהו מתח בין ילדי המשפחה לבין ילד האומנה. ילדי האומנה לעיתים מקבלים יותר מאשר	1039
הילדים הביולוגיים, או כך לפחות חשים הילדים האחרים בבית. היחס המפלה לטובה את ילדי	1040
האומנה בא ממקום של רצון לתת להם פיצוי על כל החסכים שלהם, אך לעיתים הוא לא מתקבל	1041
בהבנה או באהדה מצד האחים השותפים בבית. כמה אימהות שיתפו שדווקא לילד האומנה ברור	1042
מהן הזכויות שלו בבית ואין לו בעיה לדרוש אותן בהשוואה לילדים האחרים בבית. אם אחת	1043
שיתפה שכאשר התקלקל המזגן בתם באומנה לקחה את המזרן שלה לחדר ההורים, ובבית	1044
התעורר ויכוח באשר למי יזכה בפריווילגיה הזאת. אם אחרת שיתפה שכאשר יש איזשהו משאב	1045
שמתקבל, הילדים האחרים מנהלים דיון ביניהם איך הוא יחולק בין כולם, וילד האומנה פשוט	1046
תובע את חלקו ללא חששות. אם אחת שיתפה שהיא מנסה לקרב בין האחים ולבקש מהאח הבוגר	1047
יותר ליצור זמן איכות עם אחיו החדש. היחסים הללו חשובים לה, ובנה הביולוגי ישתף פעולה	1048
עימה, אך מצידו לא ייזום מעשים אלא ימלא את בקשתה. להבנתה, יחסי אחים הם דבר הנרקם	1049
לאט-לאט וקשה להאיץ אותו, אך יש לה משאלת לב שהעניינים יזרמו מהר יותר. מורכבות גידול	1050
ילד נוסף המצטרף לחבורת האחים בבית נותנת את אותותיה גם בפן נוסף. בכמה משפחות עלה כי	1051
ילד האומנה גוזל את המשאב ההורי, וילד זה או אחר מתקשים להשלים עם חלוקת הזמן. הדבר	1052
לעיתים מצריך אפילו שליחת אח או אחות של ילד האומנה לטיפול נפשי או רגשי כדי לעזור להם	1053
להתמודד עם העניין החדש שנוצר בבית בעקבות העובדה שילד האומנה משנה את מרקם היחסים	1054
בבית ואת חלוקת הכוחות הנפשיים בין הילדים וההורים.	1055
	1056
<i>"הוא אוהב את ח' וגם ח' אוהב אותו, אבל הם לא כל כך קרובים. אם אנתנו לא בבית, כל אחד</i>	1057
<i>בחדר שלו, ומדי פעם רציתי לקרב אותם. אמרתי לח': 'קח את ב' איתך לטבריה' או משהו כזה, אבל זה</i>	1058
<i>לא קורה לבד" (ק', עמוד 2, שורות 76–78).</i>	

1059	"הבת שלנו הייתה בטיפול, המון זמן בטיפול בצפת... וגם בת אחרת נדרשה לקבל תמיכה תקופה,
1060	כי הוא לקח את המקום של כולם... הוא לקח את הזמן... יש לזה מחיר... כולם שילמו מחיר על זה... היה
1061	מאוד מסוכן... לא היה אפשר להוריד ממנו את העיניים... הוא דרש המון הרבה מעבר לכוחות שלנו... אבל
1062	היום כבר לא" (ט', עמוד 9, שורות 326–329).
1063	"הילדים אומרים כל הזמן שהיא מקבלת יחס יותר טוב מכולם, שהיא הילדה שרק אליה
1064	מתייחסים ורק איתה מדברים, כאילו רק..." (י', עמוד 2, שורות 64–65).
1065	
1066	לסיכום, חוויית האם מול המשפחה והבן זוג ביחס לילד האומנה מחייבת התייחסות
1067	למכלול החוויות שהגידול מזמן. בהיבט החיובי בני הבית מרגישים שהם יוצאים נשכרים
1068	מהימצאות הילד במשפחתם. הם מרגישים שהם הופכים להיות בני אדם טובים יותר, בעלי
1069	איכויות של קבלה, הכלה וסובלנות לאחר, והם מפיצים את המסרים שספגו בבית אחר כך
1070	בחברה. בהיבט השלילי העיסוק בילד האחר מכניס הביתה התמודדויות נוספות ויוצר אישקט
1071	ומתח. בני הבית מרגישים לא פעם שבגלל הפרויקט מקומם נפגע, והם נפגעים ומבקרים את
1072	המצב. ההרגשה שכל בני הבית צריכים לבחור צד כאשר עולה קושי מערערת את מרקם היחסים
1073	בבית. ילד האומנה מכניס אתגר בהתמודדות היום-יומית באופן התנהגותו, ולכך יש השלכות על
1074	היחסים בין השותפים לגידול ועל תחושותיהם. כאשר האומנה נפסקת בני המשפחה צריכים
1075	להתמודד עם הכאב והאובדן הנוכח בחייהם.
1076	
1077	4.4 חוויות מול המערכת
1078	חוויות האימהות מול המערכת הכוללת בגידול ילד האומנה עלתה בשלושה צירים שונים
1079	סביב חוויות חיוביות, סביב חוויות שליליות וסביב חוויות מאתגרות. המערכת הכוללת מתייחסת
1080	הן למערכת החינוך הפורמלית ולגורמים בה (המטפלים והאנשים הבאים במגע עם הילד ועם
1081	הוריו, כגון היועצת, רכזת טיפול בפרט, מורת שילוב ומחנכת הכיתה), הן למערכת הלא פורמלית
1082	אחר הצוהריים ביישוב (כגון תנועת הנוער בני עקיבא ומדריכי הקבוצה שבה חבר ילד האומנה)
1083	והן לכל מערך הליווי והתמיכה שהאומנה מרעיפה (העובדת הסוציאלית של מטב ושירותי
1084	הרווחה).
1085	4.4.1 חוויות חיוביות מול המערכת
1086	המרואינות שיתפו שהן זכו לחוויה של שותפות בתהליך מעזרה טכנית וקבלת ציוד
1087	מאנשי הקהילה ביישוב שבו הם גרים בפרק זמן קצר מאוד. אחת האימהות שיתפה שמרגע
1088	שיצאה ההודעה בווטסאפ הקהילתי, בתוך עשר דקות התמלא הבית בכל מה שתינוק צריך.
1089	המרואינות סיפרו שהן זכו לעזרה של עידוד, פירגון והתעניינות מצד הקהילה שבה הם חיים –
1090	הכנסת אוכל ונתינת מתנות כאילו מדובר במבצע שכונתי שבו כולם רוצים ליטול חלק. אם אחת
1091	שיתפה שהבת שלה הפך להיות כביכול רכש ציבורי שכולם רצו להיות קשורים בו. נוסף על כך,
1092	חלק מהאימהות סיפרו שהן זכו לעזרה מקצועית. הן הופנו לקבלת הדרכה ומענה מקצועי
1093	למצוקות ולבעיות הצצות מדי פעם בפעם. אימהות שיתפו שהן חשות הכרת תודה על כל העזרה
1094	והתמיכה שהן מקבלות הן מהעובדת הסוציאלית, הן מהצוות המקצועי שבו הן נעזרות, כגון
1095	מטפלות למיניהן המעניקות טיפול רגשינפשי לילדיהן, והן להדרכה ולליווי. ההדרכה יכולה

להיות סביב ארגון הבית כך שייתן מענה מדויק לצורכי ילד האומנה ולצורכי להורים סביב	1096
התמודדות הילד במסגרות השונות וחשיבה משותפת כיצד נכון לנהל את המקרה ואיך אפשר	1097
לקדם את הילד.	1098
	1099
"ביקשנו הדרכה של מומחים בתחום, ולפני 3-4 חודשים התחלנו לקבל הדרכה ממישהי מצוינת,	1100
וזה מאוד עוזר ועושה הבדל" (א', עמוד 4, שורות 128-129).	1101
	1102
"עובדת סוציאלית באה אילי עם מרפאה בעיסוק ועוד אחות... והן באו אלינו הביתה ונתנו לי	1103
הדרכה איך לנהל את החלונות, איך לארגן את הבית... הן הביאו לי עצות מה כדאי לעשות, והייתי כל כך	1104
אסירת תודה להן שמישהו ראה אותי ושמע אותי והקשיב לי" (ט', עמוד 6, שורות 247-249).	1105
	1106
לעיתים האומנה מסתיימת ויש להיפרד מבני הבית ומילדי המשפחה הקולטת. גם אז	1107
האומנה מספקת מטפל שיעבד את תהליך הפרידה מהילדים שנשארים מאחור ללא אחיהם	1108
האומן. אימהות שיתפו שילדיהן זכו לחוויה משמעותית מהליווי המקצועי של איש מקצוע, שעזר	1109
להם להכיל את הפסקת תהליך האומנה עם אחיהם. האימהות הרגישו שהעובדת הסוציאלית	1110
מבינה את המקום הרגשינפשי של אם שחווה פרידה כפויה מהמערכת ומבינה שהאם זקוקה	1111
לדעת מה צפוי לילד ולקבל עדכונים על שינויים ועל רצון לשנות סטטוס.	1112
	1113
"עשו איתנו תהליך מאוד יפה מבחינה משפטית. בגלל שידענו שזה עומד לקרות היינו פעמיים	1114
במפגש משפחתי עם כרטיסיות... מה הם מרגישים כלפי זה וכו'" (ת', עמוד 2, שורות 77-78).	1115
	1116
"וואני כן יכולה להגיד לעובדת הסוציאלית 'בבקשה תסבירי לי, אל תסתירי ממני כלום, אל	1117
תנחיתו עלינו הנחתות'... אז היא מאוד משתדלת" (ת', עמוד 7, שורות 268-270).	1118
	1119
אימהות שיתפו שהן זוכות לקבל הבנה והכלה משיתוף העובדת הסוציאלית בשיחות על	1120
ההתמודדות שהן עוברות עם ילדיהן ובהרגשה שרק הן מבינות מה הן עוברות ואיזה מסע מטלטל	1121
ניצב לפתחן בכך שהן מכירות היטב את נקודת ההתחלה של הילדים. תחושת השותפות הזאת	1122
מעצימה את התחושה שנשים אחרות משתפות בקושי לשתף סתם חברות, בכך שהן לא תמיד	1123
מבינות את מהות החוויה שאם האומנה עוברת ואת הדברים שהיא מתמודדת איתם.	1124
	1125
"בעניין הדיבור יש לי עובדת סוציאלית חברה שהתקשרה אליי להציע לנו את הילדה. נוח לי לדבר	1126
איתה על דברים ספציפיים, על האומנה ועל המשפחה. אני מרגישה שהיא מבינה אותי אחרת, כי יש לה ידע	1127
אחר. היא מבינה אותי אחרת... היא עבדה עם ילדים כאלה ויודעת מה הרקע של הילדה" (י', עמוד 4,	1128
שורות 148-150).	1129
	1130
4.3.2 חוויות שליליות מול המערכת	1131
חלק מהאימהות שיתפו שיש להן תחושת ביקורת נוכח הליווי של העובדות הסוציאליות. הן טענו	
שהוא לא מקצועי מספיק ולא נותן די מענה לצרכים שלהן. האימהות הללו חשו שהליווי של	

העובדות הסוציאליות לא נותן תמיכה מספקת ושאינן להם די הכשרה כדי להועיל להן וכדי לתת	1132
להן כלים להתמודדות עם הבעיות והאתגרים שהאומנה מזמנת להם, אולי מעצם היותן צעירות	1133
ובראשית דרכן. חלק מהאימהות שיתפו שבעקבות הביקורים של העובדות הסוציאליות הן חוות	1134
שההורות שלהן נמצאת במבחן תמידי, שכן הן נדרשות לתת דין וחשבון על מה הן עשו עם הילד	1135
ואיך הילד מתקדם. עצם הביקורים החודשיים שם אותן בקדמת הבמה ובוחר את אופן תפקודן	1136
מול הילד. האימהות הללו הרגישו שההורות שלהן כל הזמן נבחנת תחת זכוכית מגדלת, גם אם	1137
לא תמיד נשמעת ביקורת מצד מנחות האומנה. יש אימהות ששיתפו שלפני ביקור במרכז קשר הן	1138
נדרשות לשים לב לכל פרט בהופעת הילד, שכן יש העובדות הסוציאליות מקבלת דיווח באשר	1139
למראהו החיצוני של הילד. גם ההורה הביולוגי לא פעם מעיר הערות על אופן הופעת ילדו בביקור	1140
אצלו. התחושה שלהן הייתה שהן כל הזמן נבחנות. ההורים הביולוגיים מנסים לקחת שליטה	1141
ולהראות את אהבתם באמצעות ההערות על ההופעה החיצונית של הילדים. הקושי של האימהות	1142
נובע מהעובדה שאין להן שליטה מוחלטת על רצון הילד במה ללבוש ואיך להיראות וכמה להשקיע	1143
בהופעה החיצונית. העובדות הסוציאליות מגיעות לבתים אחת לחודש, והאימהות האומנות	1144
צריכות ללמוד לשחרר את הלחץ הפנימי שלהן המתעורר בסיטואציה שבה עיניים חיצוניות	1145
נכנסות אליהן הביתה ומסתכלות על האופן שבו הן מתנהגות כאימהות – הן בצד הפיזי (הזנה,	1146
למשל) ובצד הרגשימנטלי (תמיכה ודאגה לכל מה שקשור לרווחתם של הילדים האומנים).	1147
	1148
<i>"... אבל כל שריטה מה יגידו כל דבר, כל שטות... ללכת לרופא... כל נפוחות... מה יגידו... אתה</i>	1149
<i>בחרדה... העורכת דין שהגיעה לפה הזדעזעה שהבית מלוכלך, לא מסודר... יעלה... ילדים... אני מצלמת</i>	1150
<i>סרטון... אני בודקת מה נראה מאחורנית!... תמיד במעון עושים לניקוקו... שתבוא מתוקתקת... כמו שהם</i>	1151
<i>רוצים עם א'... זה היה הוא עצמו... פעם הרגשתי שא' כמו עשרה בנים ושיש לי ארבע עשרה ילדים, ארבע</i>	1152
<i>בנות ועשר בנים" (ט', עמוד 6, שורות 228–232).</i>	1153
	1154
<i>"הילד תחת המדינה. אתה לוקח איזושהי החלטה... אתה צריך לשתף ובאים לבדוק אותך... את</i>	1154
<i>כל הזמן בהורות שהיא במבחן... את כל הזמן תחת זכוכית מגדלת" (נ', עמוד 7, שורות 285–287).</i>	1155
	1156
<i>"המנחה שלנו צעירה, היא איתנו שנתיים, אבל היא לא באמת מסוגלת לתמוך, לעזר, לייעץ" (מ',</i>	1156
<i>עמוד 4, שורה 145).</i>	1157
	1158
מנגד, יש אימהות שלא ציינו את אותה תחושת ביקורת ביחס לעובדות הסוציאליות ודווקא	1159
כן חשו שהליווי של העובדות הסוציאליות היה משמעותי להן וסיפק מענה הולם לצרכים שלהן.	1160
האימהות הללו שיתפו שתחושת הביקורת שיש להן מכוונת כלפי המדיניות של משרד	1161
הרווחה ומדיניות האומנה בפרט. הן אמרו שהקשר עם המשפחה הביולוגית נשמר ושהן מנסות	1162
להחזיק בו בכל דרך אפשרית, אף על פי שלא פעם האימהות מרגישות שהביקורים פוגעים בילדי	1163
האומנה שלהן ולא מקדמים אותם. האימהות נדרשות לגייס את הילדים ללכת לביקורים עם	1164
ההורים הביולוגיים, כאשר לא פעם הילדים לא מעוניינים ללכת למפגש, והאם האומנת מוצאת את	1165
עצמה במקום שהיא אמורה ללחוץ על הילד ללכת למפגש. היא נכנסת למאבקים מיותרים מבחינתה	1166
כדי לגרום לו ללכת לפגישה עם הוריו הביולוגיים, כאשר המערכת רואה את טובת ההורים	1167
הביולוגיים בעדיפות עליונה על טובת הילדים. מטרת הביקורים המשפחתיים והקשר עם ההורים	1168
הביולוגיים היא לשמר את היחסים עם המשפחה המקורית, אך לא פעם הביקורים מבלבלים את	1169

הילדים ולא מאפשרים להם לפתח נרטיב אחר וליצור לעצמם סיפור חלופי של המשפחה המאמצת	1170
ושל קבלה והכלה שהילד הוא חלק בלתי נפרד מהמארג המשפחתי החדש. העיסוק ודשדוש ביחסים	1171
הפגועים והלא מיטיבים לא מובילים לשום מקום בונה ותורם. אין בכוח הביקורים החוזרים	1172
והנשנים לייצר מערכת יחסים בעלת חוויה מתקנת, שכן ההורים לא בהכרח עברו שינויים מיטיבים	1173
שיעזרו להם לקלוט את ילדיהם, וחויית ההתקשרות הלא בטוחה שהילד חי עימה צפה שוב על פני	1174
השטח.	1175
	1176
"תמיד המפגש עם המשפחה גורם לנסיגה אחורה, אבל הרבה פעמים זה מחזיר אותם אחורה" (מ'),	1177
עמוד 3, שורות 99–101).	1178
	1179
"... וגם העובדת הסוציאלית עוזרת להתמודד. ורווחה לא מבינים את זה. הם חושבים שילד	1180
ביולוגי צריך לפגוש את ההורים שלו... זה המדיניות שלהם... אבל לילדים המפגשים לא נותנים להם	1181
להירגע ולהמשיך לחיות בריא" (ק'), עמוד 7, שורות 266–268).	
	1182
"אם הילדים הקטנים כשהם חוזרים מההורים שלהם... וגם לפני ע' לא הולך בסבבה, הוא לא	1183
רוצה לנסוע לפגישה עם ההורים... ואז מה אני עושה עם זה..." (ק), עמוד 7, שורות 263–264).	
	1184
	1185
4.3.3 חוויות של אתגר מול המערכת	
בקטגוריה זו של חוויות של אתגר לאימהות האומנה עלה מניתוח הראיונות שחלק	1186
מהאימהות מרגישות לבד בסיפור. הן חשות חוסר ליווי ותמיכה משמעותיים, וחוסר בידע ובכלים	1187
פרקטיים כיצד לצאת ממצבים מאתגרים במיוחד, כיצד להרגיע את עצמן ואת התמודדות כדי	1188
שיהיה זורם יותר וכיצד להניע את ילד האומנה שלהם לצאת מהפלונטרים שהוא מכניס את עצמו	1189
אליהם, שכן גידול ילד אומנה שונה באופן מהותי מילדייך הביולוגיים.	1190
היו אימהות ששיתפו שחסר להן מקום שבו יוכלו לספר עם מה הן מתמודדות. הן לא	1191
יכולות לשתף בקשיים כל אחד, כי לפי תחושתן זר לא יבין את מורכבות החוויה שלהן. הן סוחבות	1192
על הגב מסע שלא תמיד הולך בקלות או זורם במרחב הציבורי של הבית ושל הקהילה. לא פשוט	1193
להעלות בגינה מורכבויות והתנגדויות של הילדים המעיקים עליך. יש להן תחושה שהן לא יכולות	1194
לשתף מסיבות שונות: הן לא רוצות להכאיב לאנשים קרובים אליהם; הן לא רוצות לצער אנשים	1195
אחרים; הן חוששות לקבל משפטים שלא יעודדו אותן אלא יצערו אותן. במקום לקבל תמיכה הן	1196
פוגשות ריק ובדידות. הן בחרו להתמודד ולקחת ילד לאומנה, ולכן חלקן מרגישות שאסור להן	1197
להתלונן, כאילו שלא מוסרי לקטר על דבר שבחרת בו. בנוסף, מי שלא מגדל ילד אחר שלא שלו,	1198
לא מבין את החוויה האימהית שלך. העניין מצד מי שלא בצד המגדל הוא שזה בסך הכול עוד ילד.	1199
כולנו היינו אימהות, כולנו היינו בסרט שהילדים מעצבנים לעיתים. אך לעיתים העוד ילד אחד	1200
מגמד את גידול כל שאר הילדים שלך, מכיוון שהקשיים הגדולים לא נותנים פניות לעניינים	1201
אחרים, ואותו ילד מטריף אותך ברמות שלא ידעת שזה אפשרי. לפעמים דווקא ילד זה מוציא	1202
ממך קרניים ומאתגר אותך ברמות גדולות מתמיד. השיתוף הרגיל היום-יומי שיש לאימהות בחצר	1203
או בגינה מאפשר הוצאת קיטור. אימהות אומנות בוחרות שלא לשתף את חברותיהן בחוויה שלהן	1204
מכיוון שהן חשות שהקשיים שלהן לא יתקבלו בהבנה והן לא תקבלנה את אותה תמיכה שהן	1205
זקוקות לה כל כך. היו אימהות ששיתפו שהן מתקשות לשתף אחרים מכיוון שהן לא מעוניינות	1206

להכאיב למי שקרוב אליהן כדי לא לצער אותם. אימהות אחרות סיפרו שכאשר הן משתפות	1207
חברות בקשיים שההורות מזמנת להן, הן יכולות מהשכנות או מהחברות לקבל תגובות שלא	1208
מקדמות אותן ולא נותנת להן עידוד, אלא להפך – הן יכולות לקבל משפטים כמו "אני לא הייתי	1209
מסוגלת להתמודד" ו"אני לא הייתי מאפשרת התנהגות כזאת". מבחינת האימהות אלה הם	1210
משפטים הורסים ואפילו משתקים.	1211
	1212
"... ואני לא רוצה לדבר עם השכנה כי אנחנו לא באותו מישור... היא לא מבינה אותי בכלל מה	1213
שאני אומרת... היא לא מבינה מה אני עוברת" (י', עמוד 4, שורות 151–152).	1214
	1215
"אני דווקא חושבת שהקהילה בקטע הזה. יותר קשה לראות את זה... 'איזה יופי שלקחתם עוד	1216
פעם, אני לא הייתי מסוגלת להתמודד'... וזה לא משפט בונה. אז אתה לא מסוגל... אני לא אתייעץ איתך וגם	1217
לדבר עם זה עם המשפחה את לא... את לא משתפת בקשיים... את לא רוצה להראות שאת בקושי... לא	1218
רוצה להכאיב להורים כאילו..." (ת', עמוד 7, שורות 261–264).	1219
	1220
לסיכום, חוויית האם האומנת מול המערכת מתייחסת למכלול החוויות. אם אומנת זוכה	1221
לליווי בגידול הילד מצד עובדת סוציאלית כשגרה. הליווי מאפשר שותפות וסיוע לאם בפיצוח	1222
האתגר, אך לעיתים הוא נחוה על ידי חלק מהאימהות כהורות במבחן. הגידול מלווה בעיניים	1223
נוספות הבוחנות תדיר את מה שהילד מקבל ואת מה שאת נותנת לו. אצל חלק מהאימהות ליווי	1224
זה נתפס כביקורת. כמו כן, אימהות האומנה מחפשות לקבל תמיכה וכלים פרקטיים לטיפול בילד	1225
האומנה וגידולו, וחלקן תופסות את הליווי כלא מספק וכלא משמעותי מספיק. האתגר בשימור	1226
הקשר של המשפחה הביולוגית של הילד עימו הוא גדול, שכן לעיתים הוא נתפס בעיני האימהות	1227
כלא מקדם ואפילו כמזיק להתפתחותו הבריאה של ילד האומנה.	1228
לסיכומו של עניין, ניתן לומר כי מכל היבט – האימהות מול עצמן, האימהות מול הילד,	1229
האימהות מול המשפחה והאימהות מול המערכת – חוויות האם האומנת את גידול ילד האומנה	1230
וקליטתו בבית, במשפחה, במסגרות המשלימות אחר הצהריים, במסגרת הבית ספרית ובמסגרת	1231
הקהילתית מורכבת ועוצמתית יותר מכל דבר אחר שהאם חווה בעשייתה האישית, המשפחתית,	1232
החינוכית והתעסוקתית, והיא משליכה על עולמה הפנימי. האם האומנת נמצאת בדיאלוג אישי	1233
עם סוגיה זו תוך כדי הגידול. הוא מורכב ממכלול חוויות חיוביות, שליליות ומאתגרות כאחד.	1234
	1235
4.5 סיכום	1236
פרק הממצאים בחן את חוויות אם האומנה במעגלים שונים. המעגל הראשון היה חוויות	1237
האם מול עצמה. המרואיינות סיפרו על חוויות חיוביות. הן תיארו כיצד הן מרגישות משמעותיות	1238
בחיי הילד ותורמות להצלחתו בהיבטים שונים של חייו. באמצעות הילד הן מרגישות שהן	1239
מממשות את עצמן באופן מלא יותר. אולם החוויה היא דואלית, משום שלצד החוויות החיוביות	1240
עלו חוויות שליליות. האימהות חוו גם תסכול מחוסר ההצלחה להגיע באופן מלא למטרות שהציבו	1241
ופירשו את הכישלון ככישלון שלהן. לעיתים הן התקשו להתמודד עם תגובות והתנהגות הילדים	1242
והיו מאוכזבות מעצמן.	1243
המעגל הנוסף שעלה מהממצאים היה מערכת היחסים בין אם האומנה לילד. האימהות	1244
חשות שהן מעניקות לילד תחושת שייכות וביטחון ויציבות בעולם, אולם התגובות של הילדים	

מתבטאות לעיתים בדחייה ובכעס כלפי האם ויוצרות אצלה קושי במתן אמון בילד. ההתנהגות	1245
של הילדים מתאפיינת בתנודתיות ובעוצמות גבוהות של רגש. האימהות חוות את ההתמודדות עם	1246
חוסר היציבות הרגשית כמאתגרת ומטלטלת. גידול ילדי האומנה מצריך מאמץ מנטלי גדול	1247
בשגרת התפקוד היום-יומי. חוסר הקביעות הכרוך בסטטוס האומנה מוסיף לקשיי ההתמודדות.	1248
המשפחה, בן הזוג והילדים הביולוגיים הם מקור תמיכה, חיזוק והעצמה לאם. התמיכה באה לידי	1249
ביטוי בהיבטים רגשיים, כמו הכרה בפעילותה והערכתה, ולצידם גם בהיבטים הטכניים של טיפול	1250
בילד. מערכת היחסים עם בן הזוג עלתה בחלק מהראיונות. כמה מרואיינות תיארו תמיכה רגשית	1251
ועזרה מצד בן זוגן, והיו שציינו את הגידול המשותף של ילד האומנה כגורם המחזק את הזוגיות.	1252
מנגד, עלו תיאורים של חיכוכים בין בני הזוג על רקע גידול הילד. חלק מהאימהות ציינו כי חוויית	1253
גידול ילדי האומנה מוסיפה מתחים גם מול הילדים הביולוגיים. היו אימהות שחשו כי חלק	1254
מהילדים הביולוגיים מרגישים מקופחים ופגועים למול מנוכחות ילד האומנה. גם במערכת	1255
המשפחתית הסטטוס הארעי של האומנה יוצר קשיים.	1256
המעגל הרחב והחיצוני יותר, שעימו נמצאות אימהות האומנה בקשר קבוע, הוא מערכת	1257
הרווחה שנציגותיו הן העובדות הסוציאליות הנקראות 'מנחות האומנה'. המרואיינות ציינו כי הן	1258
חוות תחושת שותפות ותמיכה מצד העובדות הסוציאליות. האימהות מכירות תודה ומעריכות את	1259
הסיוע המעניקות העובדות הסוציאליות. אולם הביקורים הסדירים של העובדות הסוציאליות	1260
מעוררים בקרב חלק מהאימהות תחושה שהן נמצאות תחת ביקורת ובמבחן תמידי. חלק	1261
מהאימהות ציינו כי לדעתן העובדות הסוציאליות אינן מקצועיות מספיק וחסרות כלים לכוון	1262
אותן. בקרב המרואיינות עלה צורך במעטפת רחבה לסיוע בהתמודדות עם האתגר המורכב של	1263
גידול ילד אומנה.	1264
לסיכומו של עניין, ניתן לומר כי מכל היבט – האימהות מול עצמן, האימהות מול הילד,	1265
האימהות מול המשפחה והאימהות מול המערכת – חוויות האם האומנת את גידול ילד האומנה	1266
וקליטתו בבית, במשפחה, במסגרות המשלימות אחר הצהריים, במסגרת הבית ספרית ובמסגרת	1267
הקהילתית מורכבת ועוצמתית יותר מכל דבר אחר שהאם חווה בעשייתה האישית, המשפחתית,	1268
החינוכית והתעסוקתית, והיא משליכה על עולמה הפנימי. האם האומנת נמצאת בדיאלוג אישי	1269
עם סוגיה זו תוך כדי הגידול. הגידול מורכב ממכלול של חוויות – חיוביות, שליליות ומאתגרות.	1270
	1271
	1272
	1273
	1274
	1275
	1276
	1277
	1278
	1279

	5. דיון	1280
המחקר הנוכחי בחן את חוויית האָמהות של אָמהות אומנה. הממצאים התרכזו סביב		1281
ארבע תמות משמעותיות. פרק זה דן בתמות המרכזיות ובתתי-התמות בתוכן, תוך עימותן עם		1282
המקורות התיאורטיים שהוזכרו בפרק הסקירה הספרותית.		1283
	5.1 'אם טובה דייה': חוויית האם האומנת מול עצמה	1284
ילדי האומנה מגיעים עם חסכים ראשוניים מאוד ביצירת ההתקשרות לאור החוויה		1285
הראשונית שחו – התקשרות לא בטוחה עם הוריהם הביולוגיים (Adams et al., 2018). אימהות		1286
האומנה התאמצו לתת לילדים תחושת מוגנות וביטחון במקומם בעולם ולעטוף אותם בהרבה		1287
חום ואהבה. הן לא העניקו לילדים חיים ביולוגיים, אך בזכות פעילותן והיותן אימהות אמפתיות		1288
ומכילות לילדים, הן מאפשרות להם את החיים הרגשיים והחברתיים המשליכים על כל החיים של		1289
הילד. הן מניחות את התשתית, את אבני הפינה ליחסים בין-אישיים שיהיו לו אחר כך. תחושה זו		1290
מעניקה לאימהות תחושה טובה עם עצמן ותחושת סיפוק אישי ומלאות מיכולתן להיות		1291
משמעותיות לילדים שלקחו אליהם הביתה. הן חשות שהן שותפות להצלת נפשות וזכות לעשות		1292
חוויה מתקנת לילד האומנה שלקחו בביסוס ההתקשרות שלהם עם מבוגר משמעותי, חוויה		1293
שתשפיע על מערכות היחסים של הילדים בהווה ובעתיד. מן הממצאים עלה שהתכונות אשר		1294
מאפשרות לאם האומנה להצליח בתפקידה הן בהלימה לתכונות אשר ציינו מוזינס וסנידר		1295
(Mosimege & Snyders, 2018). התכונות שהזכירו כללו יכולות בין-אישיות מפותחות: יכולת		1296
הכלה, הקשבה, אמפתיה, סבלנות, גמישות, פתיחות ואהבה.		1297
ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם התיאוריות הנזכרות של וינקוט (1989), כי היחסים		1298
הנרקמים בין אם וילד קריטיים להצלחתו לגדול להיות אדם נורמטיבי. יכולת האם להיות שם		1299
בשביל ילדה נוכחת, זמינה ומכילה כדי שהוא יוכל להביע את עצמו ולהתחבר לאני האמיתי שלו		1300
היא אחת מאבני היסוד של התפתחות תקינה אצל ילד (פרישוף, 2016; ברקן, 2019);		1301
אוסטרובסקי, 2020). לעומת זאת, וינקוט (Winnicott, 1956) מדגיש את המושקעות האימהית		1302
ואת המאמץ של האם בדגש על מקומה ביצרת סביבה מגדלת עבור תינוקה ונתינת תנאים טובים		1303
דיים לפיתוח האישיות של התינוק ובריאותו הנפשית. בולבי (Bowlby, 1998) מתמקד בהשפעת		1304
היחסים על התינוק.		1305
אימהות האומנה שיתפו ברצון שלהן להיות מושקעות רגשית ולספק התקשרות בטוחה		1306
עבור ילדי האומנה שלהם כחוויה מתקנת חיובית. חוויה זו נועדה לאפשר לילדים ליצור בהמשך		1307
חייהם התקשרויות בטוחות יותר המבוססות על חוויה של אמון ולהפחית את הדפוסים		1308
ההישרדותיים שלהם הקשורים בחשד תמידי ובהתנהגויות אנטי-חברתיות (וינקוט, 1981, 1995).		1309
כפי שמצאו וולש ודלאני (Delaney, 1999; Walsh, 2016), מבוגר משמעותי יכול להשלים את		1310
החסכים של חוויית ההתקשרות בילדות המוקדמת. האימהות חשו שהן מהוות עבור הילדים את		1311
המבוגר המשמעותי ומשלימות את ההתקשרות הלא בטוחה שהם חוו (Bowlby, 1998).		1312
האימהות במחקר שיתפו בתחושת הצלחה כאשר ילדיהן הגיעו להישגים אפילו אם אלה		1313
היו הישגים קטנים וחוו התרגשות על כל התקדמות, כי שום דבר לא ברור ומוכן מאליו בעקבות		1314
המרכיב הגנטי שהוא נתון נעלם בסיפור שלהן. חוסר הידע מהן היכולות העתידיות של הילדים		1315
עורר בקרב האימהות הרבה סקרנות ופליאה, ולכך לא מצאתי התייחסות בסקירת הספרות.		1316
אימהות חוו עליה במסוגלות הנפשית ובביטחון העצמי שלהן בעקבות גידול מוצלח של ילד		1317
אומנה, ובכך שהאומנה החזיקה מעמד והמסע נמשך. ככל שהאומנה החזיקה מעמד זמן ארוך		1318

1319	יותר, כך תחושתן התעצמה בכך שהן אימהות מיטיבות הרואות את צורכי הילדים ומשפיעות
1320	עליהם לטווח ארוך. נקודה זו נצפתה ובאה לידי ביטוי במחקרים (קורן-קריא, 2016, Ponciano, ; 2010).
1321	
1322	העניין הרוחני והאמוני עלה במחקר בשתי צורות: הראשונה היא פרקטיקה רוחנית של
1323	תפילה והשנייה היא בהיבט של עשית חסד. היו אימהות ששיתפו שכאשר עולים קשיים בגידול
1324	הילד, המרכיב האמוני הוא מקור עוצמה. הן ציינו פרקטיקות, כגון תפילה, כנקודות חוסן
1325	ושייכות בתהליך האומנה. התפילה הייתה תפילה אישית כדרך התמודדות עם קשיים נקודתיים
1326	ובקשה לקבלת כוחות.
1327	ההיבט של עשית חסד בא לידי ביטוי בכך שמשותפות המחקר שיתפו באמונה שהן קיבלו
1328	פיקדון מה' והן שליחות המנסות לעשות טוב ולהיות ראויות להשתתף במסע ובהצלחה של
1329	הילדים. פלנט (2012) מספר על ההקשר הרחב יותר, שבו תחושה של חסד עבור האחר בהקשר
1330	הדתי והאמוני מסייעת בהתמודדות עם קשיים. הוא סבר שאומנה מאפשרת לאדם חוויה של
1331	עשיית חסד בעולם. Mosimege & Snyders (2018) ציינו במחקרם שאחוז מאוד גבוה מהנשים
1332	האמינו שדת ורוחניות עוזרת להן בהתמודדותן עם הקשיים. יחד עם זאת, האלמנט האמוני לא
1333	הופיע במחקר הנוכחי כרצון להתחזק מבחינה דתית, אלא כמרכיב של השקפת עולם.
1334	במחקר מצאתי שהאימהות מדווחות שאכן שימשו משפחות אומנה עבור הילדים
1335	ממניעים אלטרואיסטיים של עשיית טוב בעולם, השפעה על האחר, נתינה כי יש להן מה לתת,
1336	הכרת תודה על מה שיש להן ורצון להחזיר לעולם על כל השפע שיש להן להציע. אך שלא כבמחקר
1337	מצאתי היבט נוסף לנושא הנתינה. נושא הנתינה לילדי האומנה לא בא רק ממקום של הסתכלות
1338	על האחר, אלא גם ממקום של הגשמה עצמית, רצון לממש את עצמי, רצון ענק שבא למלא
1339	איזושהי ריקנות פנימית. במחקר לא עלה עניין הדת כמרכיב חשוב למניע של אימהות לבחור
1340	להצטרף למשפחת האומנה. בספרות המחקרית בלט ההשפעה של הכנסייה על אימהות כמניע
1341	ללקיחת ילד נוסף. הדבר בא לידי ביטוי במחקר של Mosimege & Snyders (2018).
1342	אחד המניעים המשמעותיים שהציגו האימהות לרצון להיות משפחת אומנה היה הצורך
1343	להגשמה עצמית, ואחת הדרכים להרגיש משמעות הייתה לצרף ילד למשפחתן ולהיות עבורו
1344	משפחת אומנה. הדבר ניכר במחקר של סמיט (2014), שחקר מניעים לקיחת ילד אומנה. האימהות
1345	שיתפו שטובת הילד עומדת לפני טובתן האישית, ולכן גם כאשר הילד חוזר להוריו הביולוגיים, הן
1346	ידעו להגיד לעצמן שלמרות הקושי שלהם מהפרדה טובת הילד ניצבת במקום הראשון אצלן.
1347	המרוויינות לא תיארו שוני בתפיסת התפקיד בין אומנה ארוכת טווח לבין מקרים שבהם
1348	האומנה הייתה קצרה ונפסקה כעבור כמה חודשים או כעבור כמה שנים. האימהות נתנו את עצמן
1349	והתמסרו באופן מלא לפעוט ולילדים הצעירים. האימהות לא התייחסו לילדים כעוד גורם טיפולי
1350	במערכת. האימהות הרגישו שתפקידן לייצר תחושת שייכות לילד האומנה בבית עם כל בני
1351	המשפחה, לצד קירוב היחסים בין הילדים בבית. משפחות רבות התייחסו לילדי האומנה כילדים
1352	מאומצים לכל דבר, כי הם אימצו אותם אל ליבם ואהבו אותם ללא תנאים, גם אם פורמלית
1353	הילדים לא היו מוגדרים כמאומצים. כאשר האומנה הופסקה, האימהות חוו אובדן ואבל. תפיסה
1354	זו של אימהות בנוגע לאומנה נחקרה במחקר של בליט ואחרים (Blythe et al., 2012) בדרום
1355	אוסטרליה, אך במחקר של בליט תפיסת התפקיד ההורי שונה ואחרת ממה שעלה במחקר
1356	בישראל. באוסטרליה נמצא שיש הבדל בתפיסת ההורות של אימהות שקיבלו ילד אומנה לטווח

קצר וטווח ארוך בראיית התפקיד שלהן ואיך שהם תפסו את עצמן. אימהות לאומנה קצרת מועד	1357
ראו את עצמן כנותנות שירות, ואילו אימהות לאומנה ארוכה ראו את עצמן כאימהות לכל דבר.	1358
החוויות של אימהות מול עצמן כרוכות אף בחוויות שליליות ומאתגרות. אימהות שיתפו	1359
שהורות לילד שלא מביע כלפיהן אהבה או חיבה בגלוי או מראה איזושהי הערכה כלפיהן מערערת	1360
את עולמן וגורמת להן להתאכזב ולהרגיש אשמה על אופן תפקודן הכולל ועל עצמן בפרט. גם	1361
הספרות המחקרית (ברקן 2019; סמיט, 2014) מדברת על כך שהחוויה שבה התינוק מגיב	1362
ומתקשר עם אימו גורמת לה לתחושת מסוגלות ומשמעות. בנגיימין (1968) דיבר על נושא ההכרה	1363
ההדדית. הוא אמר כי הקשר התקין בין אם לילד גורם לשניהם לחוש מסופקים ומוערכים.	1364
ההכרה נוצרת בהכרה של הילד את אימו, והיא בהכרה נענית לו ומטפלת ומטפחת אותו. מכאן	1365
ניתן להבין באמצעות דרך השלילה מה קורה לאם כאשר ילדה לא מביע כלפיה רגשות חמים	1366
ומתקשה לתת לה הכרה. תימוכין לצורך בהכרה והערכה שאימהות האומנה מרגישות צורך לקבל	1367
במיוחד בזמנים קשים ובעיתות משבר ניתן למצוא במחקר של גיגר (Geiger et al., 2013).	1368
אימהות שיתפו בתחושת הדואליות שיש להן סביב גידול וטיפול בילד האומנה. האימהות	1369
הללו חשו טוב עם עצמן ועם עצם לקיחת הילד וראו את הטוב שיוצא מהמעשה, וברזמנית עלו	1370
להם גם לא פעם רגשות קשים של התמודדות מכבידה, של נטל ושל רגעי פקפוק בעצם המעשה של	1371
לקיחת הילד והשלמה עם הקושי והאתגר שיש בגידול. לא מצאתי תימוכין בספרות המחקר	1372
לדואליות זו. מה שכן נמצא במחקר של Stacy Blythe (2012) מעלה את הדואליות שבה האימהות	1373
האומנות צריכות להיות עם עצמן. מצד אחד עליהן להיות גמישות ובעלת מיומנויות של	1374
התמודדות רגועה עם ילד האומנה על כל מורכבותו, אבל מנגד עליה להיות אסרטיבית ומסוגלת	1375
לעבוד עם המערכת. הדואליות של האם האומנת נובעת מהיכולת שלה לרקוד בין מאפייני	1376
האישיות שלה לבין דרישות המערכת של הרווחה.	1377
5.2 חוויית ההתקשרות והשפעותיה: חוויית האם מול ילד האומנה	1378
חוויית האם מורכבות ממכלול של היבטים. ישנן חוויות חיוביות, ישנן חוויות שליליות	1379
וישנן חוויות מאתגרות. ההיבטים שזורים זה בזה וקשה לבדד לגמרי את החוויות. גורם שעוזר	1380
ומתפרש כחיובי יכול בהמשך להתפרש באופן שלילי וכגורם מעכב על האם חווה את ילדה באופן	1381
שלילי, ואת זה יהיה עליה למנף ולהפוך לחוויות מאתגרות כדי לצלוח את הגידול ולהפכו לחוויה	1382
טובה עבורה, עבור הילד ועבור כל משפחתה.	1383
בהיבט החיובי – אימהות שיתפו שהן מנסות לשדר לילדים שהן כאן בשבילו והן	1384
מתאמצות לתת לילד תחושה טובה של ביטחון ושייכות במקומו במשפחה ובבית, אפילו אם זה	1385
מתפרש אצל הילדים האחרים הביולוגיים כאילו לילד האומנה יש עדיפות על פני האחרים.	1386
תימוכין לכך ניתן למצוא במחקרים של מרטינו ונסאק (Martinez, 2016; Nuske, 2010). ילדי	1387
האומנה הרגישו שהקשר עם ההורים האומנים אינטנסיבי יותר מאשר הקשר עם ההורים	1388
הביולוגיים, ולכן על אף שהמפגש עם ההורים האומנים מזמן גם קשר של חום ואהבה, יש בו אף	1389
ביקורת. הילדים האומנים שיתפו שיפנו למי שמעורב בגידולם ביום-יום אם תהיה להם בעיה.	1390
הדבר בא לידי ביטוי במחקר של סמיט (2014), שהראה שיש לאימהות שלושה מוטיבים עיקריים:	1391
אחד מהם הוא "אני כאן בשבילך לטוח הרחוק", והמוטיבים הנוספים כרוכים בחוויות שליליות	1392
שיצוינו בהמשך.	1393
היבט חיובי נוסף הוא שכאשר נוצר קשר טוב בין האם לבין ילד האומנה, שני הצדדים	1394
הרגישו סיפוק, תחושת הצלחה וקשר רגשי הנרקם ביניהם. על בסיס החוויות הטובות שהאימהות	1395

והילדים צוברים ביחד נבנה עיקרון האומנה שניתן לייצר הזדמנויות חדשות מטיבות שיחליפו את	1396
הבתים הרעועים שהיו להם ולייצר חוויות מתקנות. סימוכין לנושא החוויה המתקנת ניתן למצוא	1397
במחקר של בלית' (Blythe et al., 2012).	1398
לעומת הסיפוק שחשו אימהות בעקבות הקשר שהצליחו ליצור עם הילד, נמצאו במחקר	1399
גם רגשות של תסכול. אימהות נטו לפרש בעיות אצל ילד האומנה וחוסר התקדמות כמחדל שלהן.	1400
אימהות ידעו לומר בצורה רציונלית שהן עושות את המרב עבור ילד האומנה, אך מבחינה רגשית	1401
הן חשו חוסר אונים ורגשות אשמה. לעיתים הילדים הביולוגיים הנשואים, שהם בעצמם כבר	1402
הורים, עודדו את האם והגיעו כדי לעזור בעיבוד החוויות שההורים עוברים עם אחיהם החדש.	1403
תימוכין לכך ניתן לראות במחקר של בלית' (Blythe et al., 2013), שעסק בפרק בין ההבנה של	1404
האימהות, שמצד אחד מתפקדות כראוי, ומצד שני עדין חשות חסרות אונים ואשמות נוכח	1405
התנהגויות בעייתיות של ילד האומנה.	1406
היבט שלילי, על פי מה שעלה בראיונות בצורה משמעותית, הוא המטענים שמביאים	1407
איתם הילדים מהתקופה שלפני האומנה. לילדי האומנה יש נרטיב שהם סוחבים איתם עם דפוס	1408
ההתנהגות המתאגרים שלהם. הם משחזרים את חוויית הדחיה שחוו טרם הגעתם למשפחות	1409
האומנה אל האימהות האומנות על הדמויות שהם מתקשרים מולם. חוויית הדחיה והכעסים	1410
השלילים הולכים עימם בעקבות ההתקשרות הלא בטוחה שהם חוו בילדותם (בולבי, 1955).	1411
כלומר, להתחלה שלהם כתינוקות יש השלכות על המשך חייהם. בראיונות עלה שהילדים לא פעם	1412
מפתחים עצמי כוזב בעקבות מחשבה שהם צריכים לפצות או לרצות את הוריהם או להתרחק	1413
מהאני האמיתי שלהם כדי להתקבל. תימוכין ניתן לראות אצל התיאורטיקנים ובמחקרים	1414
השונים (ויניקוט, 1956; פרישוף, 2016; Bick & Dosier, 2013).	1415
כמו כן, בעניין ההתמודדות עם בעיות של גבולות ומשמעת עלה במחקר קונפליקט בין	1416
רצון האם בקשר לבין תסכולים בהתמודדות היום יומית. האימהות ציינו כי ההתמודדות	1417
מלחיצה, מעייפת, דורשת הרבה זמן ולא נגמרת. בעיות ההתנהגות המורכבות של ילדי האומנה	1418
מצריכה מאימהות האומנה אימון והכשרה כיצד לנהוג עם ילדיהן. ממצא זה נמצא בהתאמה	1419
למחקרים (Blythe et al., 2012; Pickin et al., 2011). גם במחקר של אדמס (Adams., et al)	1420
(2018) קיימת דואליות שנדרשת מצד האם ביחסה והתנהגותה עם ילד האומנה שברשותה. מצד	1421
אחד, ילד האומנה נוטה לפתח ערך עצמי נמוך ובטוח שהוא לא ראוי לטיפול חם ואוהב, ולאור	1422
חוויותיו הראשוניות בעולם הוא מתנהל בחוסר רגישות ובאדישות ולא נותן לעצמו להיפתח	1423
ולהיקשר. דבר זה מקשה על יצירת התקשרות בטוחה עם האם האומנת הכמהה לקשר ורוצה	1424
ליצור קשר אחר, קשר בונה. מצד שני, היא בעצמה נתונה תחת ללחצים ולמתח מהעומותים עימו	1425
ועם האינטראקציות המורכבות וההתנהגויות השליליות בינו לבין שאר בני המשפחה. כאשר האם	1426
האומנת נתונה ללחץ היא לא יכולה להרגיע את עצמה ולעשות מנטליזציה ובדיקה פנימית של	1427
גיוס עצמה כדי לבחור לפעול אחרת וכדי לייצר חוויות מתקנות לה ולילד האומנה.	1428
בנוסף לקשיים בתקשורת האישית עם ילד האומנה, אימהות שיתפו בתחושותיהן שילדי	1429
האומנה אצלם מביאים דפוס התנהגות שליליים לבית: תקשורת מינימליסטית, חוסר כבוד	1430
ותקשורת אגוצנטרית. גם בספרות המקצועית עולה כי ישנם דפוסים בעייתיים אצל חלק מילדי	1431
האומנה בעקבות גדילתם בבתים שבהם לא היו מספיק קשובים להם ולא יכלו להיענות בצורה	1432
מיטיבה עימם. חוויות אלה הולכת עימם לתוך חייהם בהווה ומשליכות על כל מערכות היחסים	1433

שלחם עם בני הבית והחברה. הם מפתחים קשיים רגשיים ונפשיים, וחלקם מפתחים חרדות ומחלות נפשיות, כפי שעולה במחקרים השונים (אוסטרובסקי, 2020; ברקן, 2019).	1434
בממצאים שעלו בראיונות אימהות שיתפו שילדיהם פעמים רבות לא מווסתים רגשית ושהאימהות מרגישות כמו ברכבת הרים. מצבי הרוח וההתנהגויות של ילדי האומנה שהם לקחו הם בעוצמות גדולות – רגע אחד יש התרגשות ושמחה ורגע אחר כך יכולה לבוא התרסקות ומצב רוח ירוד באופן מוגזם שלא תואם את המצב. הן נשאבות לא פעם למערבולת רגשית שחוה הילד שהן מגדלות כתוצאה מקשיים בוויסות רגשי ומהתקשרות בלתי בטוחה. בהמשך החיים עלולים להופיע קשיי הסתגלות ובעיות פסיכאטריות (מיקולינסור ושר, 1966). גם תיאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1998), תומכת בממצא שאם בשלבי חייו הראשונים של תינוק אין מי שיעזור לו להכיל את רגעי התסכול והקושי, בהמשך חייו הוא יתקשה בוויסות רגשי, כלומר יתנסה בחיי היום-יום במצבי מתח, קושי בניהול בעיות ועוד. במחקר הנוכחי נמצא כי אימהות האומנה חוות התמודדות בלתי פוסקת עם מכלול ההשלכות של תקופת חייו הראשונה הקשה של ילד האומנה. בהיבט של חוויות מאתגרות נמצא כי מורכבות גידול ילד אומנה שזורה בנקודה של ארעיות האומנה. אימהות מקבלות ילד לגידול ללא ידיעת משך האומנה הצפוי. אימהות שיתפו שהן חוות חוויה משמעותית ושהן נקשרות לילדים, אך לעיתים האומנה נפסקת והילד מוצא מהבית. זוהי חוויה מאתגרת להתמודדות ולהכלה.	1435
במחקר הנוכחי אימהות שנלקח מהן ילד לאחר תקופת זמן שהן היו לו לאימהות, שיתפו שהן העדיפו את טובת הילד על פני טובתן האישית, ולכן על אף שהיה להן קשה שילד האומנה חזר להוריו הביולוגיים, הן האמינו שלטובת הילד בעתיד כך ייטב לכן, אפילו שעכשיו הכאב הוא גדול ועד בלתי נסבל כיון שהן איבדו ילד, הן האמינו שעליהן לשחרר את האחיזה בילד האומנה ולשלח אותו לדרכו החדשה עם ברכת הדרך ומתנות למזכרת. הקושי של איבוד הילד לא מנע מהן לצאת לדרך חדשה בהמשך חייהן עם לקיחת ילד אומנה נוסף. התופעה נתמכת במחקרים של בלית', ברודי ופיקין (Blyth, 2012; Broady et al., 2010; Pickin et al., 2011).	1436
	1437
	1438
	1439
	1440
	1441
	1442
	1443
	1444
	1445
	1446
	1447
	1448
	1449
	1450
	1451
	1452
	1453
	1454
	1455
	1456
	1457
5.3 חוויית האם לתכלל את היחסים וקשרים בין בני הבית במקביל לקשר עם ילד האומנה: חוויית האם האומנת מול המשפחה ובן הזוג	1458
חוויית האומנה מורכבת כאמור משלושה היבטים: חוויות חיוביות, חוויות שליליות וחוויית מאתגרות. בחוויות החיוביות – בני המשפחה, האחים האומנים כפי ששמעו מהן האימהות, לומדים דרך החוויה של גידול ילד אחר במשפחתם להיות אנשים טובים יותר, מכילים יותר ובעלי רגישות לקשיים חברתיים ולקשיים רגשיים של אח האומנה שלהם. בהמשך הדרך הם הופכים להיות שגרירים לחברה ומסבירים כמה חשוב לפתח מודעות לאחר ולשונה ולהיות במקום המקבל והתומך בחברה שבה לא כולם שווים ולא כולם מתפקדים ומתנהגים אותו דבר. חוויית האומנה מאפשרת לילדיהם של משפחות האומנה לפתח קבלה וכבוד לתרבויות שונות ולערכים שונים. ממצאים אלו נתמכים במחקר (Brown & Campbell, 2007) וקיבלו נראות בשיח הציבורי שבו נכחו אחי האומנה בבית ספרם, בתנועת הנוער, ביציאה להתנדבות ובהתנדבות לשירות משמעותי עם נוער בסיכון כדוגמת מה שראו בבית. אחים קולטים ציינו את סיפור לקיחת ילדה נוספת למשפחתם כרגע מכונן עבורם, בהתאמה למופיע בספרות המקצועית. פרדס (2012) דן בנקודה של פיתוח חוסן נפשי. בנוסף לכך, עבור בני המשפחה חוויית קליטת ילד אחר וגידולו מהווה קרקע לצמיחה של התנסויות של מנטליזציה בהתמודדות עם רגשות ואכזבות ובהפיכת	1459
	1460
	1461
	1462
	1463
	1464
	1465
	1466
	1467
	1468
	1469
	1470
	1471
	1472

חסרים של הילדים האומנים לחוויה של התקשרות בטוחה שלא זכו לה בביתם הראשוני. לאחי	1473
ילדי האומנה ההתנסות והעיסוק האינטנסיבי בפן הרגשי מעצים את חוסנם הנפשי. בנוסף, בני	1474
המשפחה שמצטרפים לאתגר המשותף בבית תורמים לילד האומנה תחושה של בית חם בעזרת	1475
הצטרפותם למרקם היחסים הטבעי בבית. הם גם לומדים להעריך יותר את בתיים ואת חייהם.	1476
כך עולה במחקר של יונס והרפ (Younes & Harp, 2007). עד כאן ראינו כיצד תורמים האחים	1477
הקולטים לילד האומנה וכיצד הם יוצאים נשכרים מנוכחותו והצטרפותו למשפחתם. במקביל	1478
לכך, עולה מהמחקר של דודזון-ערד (2010) כי איכות חייהם הפסיכולוגית של ילדי האומנה טובה	1479
יותר בהוצאתם מביתם המקורי ובשילובם במשפחות אומנה.	1480
אחד הממצאים של המחקר הוא שמשפחות רבות בחרו לקחת צמד אחים לאומנה,	1481
וההשמה המשותפת העניקה להם ביטחון ומשענת. המשפחות הבינו שגידול אחים יחד מאפשר	1482
לילדים חוויה של שותפות למסע ואפשרות לדבר על הרגשות שלהם עם אח ביולוגי שעובר את	1483
אותו תהליך. נמצא שהגידול המשותף מפתח אצל האחים חוסן נפשי ומקל על ההורים את הגידול	1484
מכיוון שילד האומנה יש תמיד חבר קרוב המבין לליבו ולשפתו. תופעה זו נתמכת בספרות	1485
המחקרית (דורון, שנער-גולן ושמיר, 2020). במקביל עלתה במחקר חשיבות הביקורים לילדים	1486
האומנים עם אחיהם הביולוגיים כאשר לא התאפשרה השמה משותפת.	1487
הגידול המשותף של ילד אומנה מזמן חוויה העשויה להוות פרויקט מעצים ומצמיח עבור	1488
בני הזוג. יחד עם זאת, הוא עלול להיות חוויה שלילית ומאתגרת. בסקירת ספרות שנעשתה לא	1489
נמצאו התייחסויות לנושא חוויית גידול ילד האומנה בתוך מערכת הזוגית. מהמחקר הנוכחי עלה	1490
כי אימהות מרגישות שגידול ילד האומנה מכניס הביתה מתחים, כעסים, ביקורת ותחושה שעליה	1491
ועל בעלה ועל בני ביתה לבחור צד כשהתמודדויות עולות חדשות לבקרים. הצורך לקחת צד	1492
ולהיות בעד ילד האומנה, בעד הבעל או בעד אחד הילדים הביולוגיים מעצים את נקודות	1493
ההתמודדות של האם האומנת, המרגישה אמביוולנטיות כלפי המצב. כאשר עולים חילוקי דעות	1494
על האופן הראוי לטיפול בילד האומנה על רקע גישה שונה בחינוך, אחד הצדדים חש שיש לפצות	1495
על חסכים ראשוניים. שני בני הזוג תוהים עד כמה יש לדגול בדפוסי חינוך שבהם נקטנו עם	1496
ילדיהם האחרים, עד כמה החינוך שהם רגילים אליו מתאים למציאות החדשה עם ילד האומנה,	1497
עד כמה יש לנקוט יד רכה וגמישה ועד כמה קשים יהיו הגבולות שיציבו.	1498
אמביוולנטיות זו נצפתה גם אצל האחים הביולוגיים בהתייחסותם לתופעת גידול אח	1499
אומנה במשפחתם ומהי חווייתם סביב הגידול של ילד האומנה. אמביוולנטיות זו נמצאת בהלימה	1500
למחקר של יונס והרפ (Younes & Harp, 2007) וגם למחקר של נסאק (Nuske, 2010) בסוגייה של	1501
רווח ותועלת מול הפסד. האחים הביולוגיים למדו לחיות עם הסתירה הזאת ועם תחושת	1502
האמביוולנטיות שהיא מציבה. הם קטלגו את החוויה של הצטרפות ילד נוסף למשפחתם כחוויה	1503
בעלת טעם מרמטוק. מצד אחד הם ציינו שהחוויה היא של עומס, מפני שהוטלה עליהם אחריות	1504
רבה לטפל בילד האומנה. התפקיד של אח בבית במציאות שיש בה ילד אומנה מחייב את האח	1505
הביולוגי להבין את צורכי ילד האומנה ולשים בצד את צרכיו שלו. הם מודעים לכך שיש להם חלק	1506
משמעותי בהצלחת האומנה, אך לתפקיד יש מחירים, כגון צמצום זמן בילוי עם ההורים וחוויות	1507
משותפות כמו טיולים, ובעיקר הפחתה בתחושת הפניות הנפשית שיש להוריהם. האחים ציינו	1508
שלמדו להשקיע תשומת לב במשימה המשפחתית כדי שילדי האומנה ירגישו נוח, אך הם נאלצו	1509
לשמור על מרחק כדי לשרוד. רוב הילדים לא הרגישו יכולת לשתף את ההורים בכך שהם חשים	1510
אובדן ומצוקה רגשית ועל כך שנאלצו להתמודד לבד מול הכאב באובדן של הורה זמין עבורם.	1511

ביטויים נוספים של אמביוולנטיות בתחושות של האחים הביולוגיים באים לידי ביטוי	1512
בקריעה בין קבלת האחריות לבין בריחה מהבית, בין הבנה שילד האומנה זקוק לבית ויש שמחה	1513
שהם הבית שלו, לבין כעס על ילד האומנה שלא ידע להעריך את כל מה שקיבל, לעיתים אפילו על	1514
חשבונם של האחים האחרים. פעמים רבות הם חשו שהם עצמם נשכחו בעקבות התעסקות עם	1515
ילד האומנה, ולכן עליהם לצרוח כדי שקולם יישמע או להתנהג בבעיות התנהגותיות כדי לקבל את	1516
תשומת לב ההורים. במקרים מסוימים הכניסה של ילד אומנה לתא המשפחתי גרמה להתרחקות	1517
של אחד הילדים הביולוגיים מהוריהם. חלק מהילדים לא רצו להכביד עוד יותר או הרגישו פגיעות	1518
וקושי להכיל את הכאב. היו שהפכו להיות מופנמים יותר, עצבניים יותר ועקשנים יותר. לעומתם	1519
היו כאלה שציינו שכאשר הם יגדלו גם הם ייקחו ילדי אומנה לביתם. רוב הילדים שמחו	1520
שהוריהם לקחו ילד והכניסו אותו לביתם. רובם ציינו שבסופו של דבר הטוב בחוויה עלה על הרע	1521
(Nuske, 2010 ; Younes & Harp, 2007).	1522
במחקר הנוכחי ציינו אימהות שהן היו רוצות לקרב בין ילדי האומנה ליתר ילדיהם, אך	1523
המציאות המורכבת, שבה לעיתים האחים הביולוגיים חשים כעס ורגשות שליליים, כגון ביקורת	1524
כלפי ילד האומנה המפר את השקט בבית ומכניס מתח בכך שהוא לא תמיד מעריך את הנתינה של	1525
כולם אליו, מקשה על הזרימה הטבעית בבית. צריך הבנה שיש לכבד את הקצב של בני המשפחה	1526
ולא להאיץ בהתרחשויות או לדחוק באנשים וברגשות של בני המשפחה, בתקווה שהזמן יעשה את	1527
שלו. בנוסף, בספרות נמצא שהחוויה המתגרת ביותר לאחים הביולוגיים היא כאשר ילד האומנה	1528
עוזב אותם והאומנה נפסקת, ואז תחושות עצבות ואובדן מציפות אותם (Younes & Harp, 2007).	1529
לסיכום, חוויית האם מול בן הזוג והמשפחה בנוגע לילד האומנה מחייבת התייחסות	1530
למכלול החוויות שהגידול מזמן. בהיבט החיובי בני הבית מרגישים שהם יוצאים נשכרים	1531
מהימצאות הילד במשפחתם באמצעות חיזוק החוסן הנפשי שלהם וצידום בארגז כלים נוספים	1532
להתמודדות עם החיים. בהיבט השלילי – העיסוק בילד האחר מכניס הביתה התמודדויות נוספות	1533
ויוצר אישקט ומתח. ילד האומנה מכניס אתגר בהתמודדות היום-יומית באופן התנהגותו, ולכן	1534
יש השלכות על היחסים בין השותפים לגידול ועל תחושותיהם.	1535
5.4 חוויות מול שותפי התפקיד מטעם המדינה: חוויית האם האומנת מול המערכת	1536
תמה זו תעסוק בחוויות של האם מול מנחות האומנה – העובדת הסוציאליות מטעם	1537
הרווחה. בפרק זה יפורטו כמה היבטים: חוויות חיוביות, חוויות שליליות וחוויות מאתגרות.	1538
הליווי של העובדת הסוציאלית זוכה להתייחסות אמביוולנטית מצד האימהות של האומנה מה	1539
שעבור אם אומנת אחת נתפס כחוויה חיובית, עבור אם אחרת מתפרש כחוויה שלילית. יתרה	1540
מכך, מה שעוזר לאחת לא תמיד משמעותי לאחרת.	1541
במחקר הנוכחי נמצא היבט חיובי, שעל פיו כל האימהות הרגישו שיש להן ליווי בתחנות	1542
השונות עם ילד האומנה. עובדת סוציאלית מלווה את האימהות בביקורים קבועים בבית בתדירות	1543
של אחת לחודש. אימהות שיתפו שיש להן הרגשה שהן לא לבד במסע, שיש להן שותפות בתהליך,	1544
זאת בעקבות הקשר עם העובדת הסוציאלית, בהפניה לצורך אבחונים, בהפניה לקבלת טיפולים	1545
משלימים למסגרות הגן ובית הספר ובוועדה המתכנסת אחת לתקופה בעניין הילד לצורך קבלת	1546
החלטות הנוגעות לעניינו ולקידומו.	1547
הצלחת האומנה תלויה פעמים רבות ביחסים בין ההורים האומנים לעובדות הסוציאליות.	1548
יחסי אמון, רגישות ופתיחות בין העובדת הסוציאלית, נציגת המערכת של הרווחה, לבין ההורים	1549
האומנים עוזרים להחזיק את האומנה לאורך זמן. לעומת זאת, במחקר הנוכחי היו אימהות	1550

שצינו שהליווי הוא לא משמעותי מספיק עבורן, מפני שהעובדות הסוציאליות הן לעיתים צעירות	1551
וחסרות ניסיון ויכולת להעניק תמיכה משמעותית. הממצאים נמצאים בהלימה למופיע בספרות	1552
המחקרית (Mosimege & Snyders, 2018; Ponciano, 2010; Blythe et al., 2012; Geiger et al., 2013).	1553
גם בספרות המחקרית עניין זה של ההכשרה והתמיכה למשפחות האומנה עלה, אך עם	1554
תימוכין לכך שהתמיכה והליווי קריטי להצלחת האומנה. אדמס (Adams et al., 2018) מציין כי	1555
מקורה של החשיבות של הפחתת המתח והלחץ שיש לאימהות האומנה מעצם ההתמודדות עם	1556
הגידול המורכב והתמיכה שמערכת הרווחה יכולה לתת הוא בטיפול קבוצתי לאימהות האומנה	1557
כקבוצת תמיכה. מטרת קבוצת התמיכה היא להוות מקור מעצים והבנייה של חוסן נפשי. בנוסף,	1558
יש צורך להורי האומנה להרגיש שקולם ודעתם נשמעים במערכת שדנה בהחלטות עתידיות	1559
שנעשות ומתקבלות בנוגע לילדים הגדלים אצלם. מחקרים ציינו עד כמה התמיכה יכולה להיות	1560
מקום לפרוק תסכולים וקשיים של האם האומנת עם העובדת הסוציאלית (Blythe et al., 2012; Mosimege & Snyders, 2018; Bick & Dosier, 2013).	1561
מנגד בהיבט שלילי הליווי הקבוע של העובדות הסוציאליות התפרש אצל חלק מהאימהות	1562
כחוויה שלילית. הן חשות שההורות שלהן נמצאת במבחן תמידי תחת זכוכית מגדלת. הן תפסו	1563
את הביקורים התקופתיים של העובדות הסוציאליות כביקורת על אופן תפקודן כאימהות.	1564
לתחושה זו של הביקורת שהתלוותה לחלק מהאימהות לא נמצאו תימוכין בספרות המחקרית.	1565
יחד עם זאת במחקר של פולנד וגרוז (Poland & Groze, 1993) יש תימוכין לכך שיש אימהות	1566
אומנה שמרגישות שהרווחה לא רואה אותן כהורה של הילד וזה משפיע על תחושת הזהות שלהן	1567
ועל ההערכה העצמית שלהן. בנוסף במצבים מסוימים היו אימהות שצינו שהתמודדות מול	1568
הרווחה יוצרת יותר לחץ מהתמודדות עם ילד האומנה עצמו. קשר טוב עם הרווחה מתבטא	1569
בהעברת מידע, כבוד הדדי ועידוד להשתתף בתהליך קבלת החלטות הקשורות להווה ועתיד של	1570
ילד האומנה (Blythe et al., 2012 ; Poland & Groze, 1993).	1571
בהיבט של חוויות מאתגרות במחקר הנוכחי בהלימה לספרות המחקרית חלק מהאימהות	1572
דיווחו שהן חשות כי חסרים להן ליווי ותמיכה משמעותית, ידע וכלים נגישים. בספרות הודגש	1573
שאימהות האומנה מתפשות תמיכה רגשית ופרקטית מהרווחה ופתרונות קונקרטיים לילד	1574
שאצלם: סידור מסגרת, תקציב, טיפול וכו'. מהספרות עולה כי ישנם כמה גורמים המקשים על	1575
מילוי התפקיד של האם האומנת: חוסר בהירות בנוגע לתפקיד האומנה, מחסור בתמיכה אישית	1576
ופרקטית, יחסים בעייתיים עם הרווחה וקשיים בהתמודדות עם התנהגויות מאתגרות של ילדי	1577
האומנה (Blythe et al., 2013; Samrai et al., 2011).	1578
אחת הנקודות הבולטות שעלתה במהלך הראיונות עם האימהות הייתה ביקורת על	1579
מדיניות משרד הרווחה בנוגע לשמירת הקשר עם המשפחה הביולוגית של ילדי אומנה – ניסיון	1580
לשמור על הקשר כמעט בכל מחיר. לתחושתן, פעמים רבות הביקורים הללו לא היטיבו עם	1581
הילדים, אלא המשיכו לחבל בבריאות הנפשית והרגשית של הילדים, שחוו התקשרות לא בטוחה	1582
מצד הוריהם הביולוגיים מילדות. המפגש עם ההורים הביולוגיים מהווה פגיעה מתמשכת – פצע	1583
פתוח אשר ממשיך לדמם. המפגשים הללו מלווים בציפיות מצד הילדים, אשר פעמים רבות לא	1584
מתממשות במפגש ואף מתנפצות. מצב זה גורם לתחושות אכזבה ותסכול אצל הילדים. מעבר	1585
לכך, מערכות היחסים בין ההורים הביולוגיים לילדי האומנה מאופיינת בחוויות נטישה ודחייה,	1586
סיכון ופגיעה. מערכות אלה עלולות לערער את עולמם של הילדים ולחסום את יכולתם לשיקום,	1587
לפתיחת דף חדש ולפיתוח נרטיב חלופי שהם חוו בצעירותם. בהתאם לכך, בספרות המחקרית	1588
	1589

נמצא שככל שהקשר עם משפחת המוצא היה משמעותי פחות, כך יכולת התיקון למשפחת	1590
האומנה גדל (Ponciano, 2010). בנוסף, אימהות של ילדי אומנה דיווחו שהביקורים של ילדיהם	1591
עם ההורים הביולוגיים היו אחד האספקטים הבעייתיים ביותר סביב האומנה. הביקורים גרמו	1592
לילדיהם להרגיש עצב ופחד, לבכות ולהרטיב בלילה (Maria D. Salas Martinez et al., 2016).	1593
לסיכום התמה הרביעית, מערכת יחסים בין אימהות אומנה לבין העובדות הסוציאליות	1594
מהווה גורם משמעותי בהצלחה החזקת תהליך האומנה. מערכת זו משליכה על החוויה האימהית.	1595
מחד גיסא היא יכולה לתרום לתחושת שיתוף פעולה חיובית ומצמיחה, ומאידך גיסא הליווי	1596
הקבוע עלול להתפרש כביקורת מצד חלק מהאימהות ולתחושה שלילית. בנוסף לכך, היעדר ידע	1597
מקצועי וניסיון אצל העובדות הסוציאליות הקשה על התחושות של חלק מהאימהות. מממצאי	1598
המחקר בהלימה לספרות עלתה נקודה נוקבת בנוגע למדיניות משרד הרווחה בכל הקשור לשמירת	1599
קשר מול המשפחה הביולוגית. חלק מהאימהות הרגישו שהקשר מעכב את שיקומם הנפשי	1600
והרגשי של הילדים ואף פוגע בהם.	1601
לסיכום, אפשר לומר כי חוויות האימהות קשורה בכמה היבטים לרצון להעניק לילד	1602
חוויה בסיסית של 'גירסא דינקותא'. גירסא דינקותא הוא מושג מארמית שהיה בשימוש בעברית	1603
של חז"ל, ומשמעותו הוא החוויות הראשוניות של הילד המוטבעות בו בגיל צעיר ועתידות להשפיע	1604
עליו לכל אורך חייו. האימהות שהשתתפו במחקר זה באות מהציבור הדתי-לאומי. הן נשים	1605
מאמינות אשר מנהלות בתים ומתנהלות על פי ערכי תורה ומצוות. מהממצאים של מחקר זה עלה	1606
הממד הרוחני והערכי המלווה את משתתפות המחקר. למשל, נושא התפילה האישית עלה	1607
בסיפוריהן כמקור לשאיבת כוחות גם ברגעים מאתגרים המאפיינים את גידול ילד האומנה, כגון	1608
תחושת חוסר אונים, תסכול וחוויה של דחייה. היבט נוסף הוא מושג החסד הטבוע בהן ומתבטא	1609
ברצון לעשיית הטוב ולהצלת נפשות, ומתוך כך נולד הרצון להיות משפחה אומנת. דבר זה משמש	1610
גם מודל עבור הילדים הביולוגיים של המשפחה השותפים גם הם למאמץ ונחשפים למימוש	1611
הערכים. מתוך האמונה בחסד עלתה עמדה שלפיה ילד האומנה הוא פיקדון שניתן לאימהות	1612
מהבורא, ולאור זה הן פועלות. עמדה זו מסייעת לאימהות להתמודד גם עם מצבי פרידה כאשר	1613
הילד מסיים את תקופת האומנה ונלקח מהן. במצבים כאלה האמונה כי הכול בהשגחה פרטית	1614
וגורלו של הילד נקבע על ידי הקב"ה עוזרות לאימהות לעבור את המשבר.	1615
אימהות שיתפו בגאווה שהן מעניקות לילד האומנה 'גירסא דינקותא' של ערכים, תוכן	1616
ושייכות לקהילה כחלק מעם ישראל. חלק מחוויות האימהות שלהן קשורה לאמונה שלהן שגם	1617
אם הילד לא ימשיך בשמירה על קיום תורה ומצוות בבגרותו, הוא יספוג לתוכו את ההווי של בית	1618
המשפחה שלהן, כמו התכנסות המשפחה סביב שולחן שבת, עשיית חסד וטוב למישהו אחר	1619
ותחושה של חמימות המצויה בתרבות ובערכים של החברה הדתית. החזון של האימהות היה	1620
שתישאר בילד החוויה של 'מתיקות התורה' והטעם הטוב גם בבגרותו.	1621
היבט נוסף שאפשר לתאר כרצון ליצור 'גירסא דינקותא' נוגע ברצון של האימהות להעניק	1622
חוויה מתקנת במה שקשור להתקשרות (בולבי, 1998) ולמושקעות אימהית ראשונית (וינקוט,	1623
1956). אומנם הילדים הגיעו לאומנה לאחר שחוו כבר חוויות ראשוניות, אבל האימהות ניסו	1624
לשמש 'אימהות פסיכואנליטיות' (פרוני, 2013), לתקן ולרפא את חוויות הינקות הקשות שחוו ילדי	1625
האומנה.	1626

	6. מסקנות	1627
	6.1. מסקנות המחקר	1628
1. המסקנה העיקרית מהמחקר היא שהחוויה הכללית של אם האומנה היא חוויה		1629
עוצמתית מאוד שבה הטוב והרע מתערבבים. ברזמנית היא פוגשת מנעד רגשות רחב מאוד, החל		1630
מתחושת מלאות, סיפוק אישי ותחושת מסוגלות עצמית, וכלה בתחושות של ביקורת, מתח,		1631
פגיעות ורגשות אשם למכביר. הכנסת ילד הביתה והפיכתו לילד שלך גם אם לא ילדת אותו היא		1632
חוויה המכוננת ומעצבת את הזהות העצמית שלך ואת ההורות שלך כאם.		1633
2. המחקר העלה כי מאפייני אם אומנת כוללים יכולת מפותחת ליחסם בין־אישיים.		1634
הכוונה היא ליכולת הכלה, גמישות, אמפתיה, הקשבה וחמלה, וכן לחום אנושי. על אם האומנה		1635
להיות מסוגלת לראות את טובת הזולת, גם אם זה דורש ממנה הקרבה וויתורים.		1636
3. נמצא כי קיימים שני מניעים מרכזיים ללקיחת ילד אומנה. מניע אחד קשור לרצון		1637
להיטיב, לפעול ולעשות חסד בעולם מתוך הכרת הטוב. האימהות סיפרו על תחושת מחויבות		1638
להחזיר טובה לעולם ולחברה ולהציל נפש בישראל ממקום של ערבות הדדית. מניע שני נובע		1639
מצורך פנימי ומחיפוש אחר מענה לצורך עמוק במשמעות לחיים. שני המאפיינים שזורים זה בזה		1640
במידה זו או אחרת אצל רוב האימהות.		1641
4. מן המחקר עולה כי אימהות חשות שהן מעניקות לילד חיים שיש בהם עתיד, חיים בעלי		1642
סיכוי לצמיחה ולגדילה. הן מאמינות שילד האומנה יוצא ממעגל ההדרה ואינו נמצא בסיכון		1643
לשלומו, וכן שהוא נמצא במקום שיש לו תנאים מתאימים להתפתחות וללמידה.		1644
5. הערך העצמי של אימהות האומנה עובר טלטלה רגשית כתוצאה מהתמודדות עם		1645
החוויה המורכבת של גידול ילד עם צרכים ייחודיים. לכן, החוסן הפנימי של אם האומנה היא		1646
נקודה קריטית בהחזקה של האתגר של אומנה לאורך זמן (לבל ואחרים, 2015).		1647
6. במפגש שלה מול בן זוגה ושאר ילדיה היא חווה חוויה מורכבת ומעצימה ומזמנת לבני		1648
המשפחה התמודדות שיכולה להצמיח אותם. בחיי היומיום עולות סיטואציות של מתח		1649
וקונפליקט מחד גיסא ושל תמיכה, העצמה והכלה מאידך גיסא. האומנה מזמנת מפגש של חוויות		1650
ונתינה היוצרות משמעות וחוסן עבור כל בני הבית התורם לגדילה ולהתפתחות שלהם. בכוונה של		1651
לקיחת ילד אומנה ההורים מצהירים כי הם מאמינים שהמשפחה שלהם היא מערכת יציבה		1652
היכולה לקבל אתגר ולהכיל אותו בתוכה (ברקו, 2018). כמו כן, במסע המשותף של האימהות עם		1653
בני זוגן הן חוו העצמה זוגית וגילו כי יש להן עוגן על מי להיתמך ובמי להיעזר וכי חוויית הגידול		1654
מעשירה את עולמם ואת החוויות המשותפות שלהם כהתמודדות המאתגרת אותם אבל גם		1655
מחשלת אותם.		1656
7. המחקר העלה באופן גורף שכל המשפחות אשר פתחו את ביתם לילדים אחרים שלא		1657
ילדו אותם, פתחו את ליבם ואימצו את הילדים במובן העמוק של המילה, גם אם פורמלית		1658
הילדים היו אצלם במסלול של אומנה. המשפחות לא הרגישו כמסגרת טיפולית זמנית. יחד עם		1659
זאת, אחת המסקנות שעלו מן המחקר היא שעל אף הנתינה האינסופית וההשקעה האדירה בילד		1660
האומנה, יהיה לו תמיד מקום אחר בתוך המערכת המשפחתית מעצם כך שהוא נולד במשפחה		1661
אחרת והצטרף למשפחה לאחר מכן. הניסיון להכחיש את ההבדלים הוא טעות גדולה העלולה		1662
לייצר אשליה ולנסות לשמור עליה במאמצים גדולים שנועדו לכישלון.		1663
8. במפגש של אימהות האומנה מול המערכת העובדת הסוציאלית מהווה גורם משמעותי		1664
מאוד בחוויה שלהן, מכיוון שהיא מתכללת את כל גורמי הליווי והתמיכה. האימהות ציינו שמידת		1665

המקצועיות של העובדת הסוציאלית משפיעה באופן הדוק על היכולת שלהן להיעזר בה, וכאשר לתחושתן המקצועיות היא לא מספקת, זה פוגע בתמיכה שהן מקבלות.	1666
9. נקודה נוספת המאפיינת את המערכת גם במצב מיטבי היא תחושת האימהות	1667
שההורות שלהן נמצאת במבחן תמידי והתפקוד ההורי שלהן מואר תמיד בזרקור, ולעיתים עליהן להתמודד גם עם ביקורת ותהליכי שינוי שנדרשים כתוצאה מכך.	1668
6.2. המשמעויות התיאורטיות והיישומיות של המחקר	1669
ממצאי המחקר תומכים בתיאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1998), כך שניכר פער בין הגיל הכרונולוגי של ילדי אומנה לבין הצרכים הרגשיים שקולטת האם. האם מתמודדת עם נתון נעלם בשלבי החיים המוקדמים של הילד המשפיעים על עולמו הרגשי גם בהמשך חייו.	1670
הילד מגיע למשפחת האומנה לאחר שחוה חוויית נטישה, התעללות והזנחה, וכל אלה גורמים לו לפתח דפוסים בעייתיים. אלה משליכים אחר כך על כל ההתקשרויות שלו בהמשך חייו ועל הדמויות ההוריות שעימן הוא בא במגע בבית האומנה. הילד משחזר את חוויית הדחיה שחוה על האם האומנת, והיא יכולה רק לשער זאת על פי הניסיון המעשי שלה בחיי היומיום. מתוך כך עליה לנסות ליצור לו חוויות מתקנות שיובילו אותו למקום יותר בטוח ומוגן בהמשך הדרך.	1671
המחקר הנוכחי תורם גם לתחום חוויות האימהות המתמודדות עם תוקפנות הילד גם כלפיהן וגם כלפי בני המשפחה. על פי וינקוט (1963), ניתן לראות בתוקפנות שני היבטים נוספים: הראשון הוא בקשת עזרה, והשני הוא כוח חיים. על פי ההיבט הראשון, התוקפנות מופנית כלפי האם. היא ביטוי של מצוקה וקריאה נואשת לעזרה וליצירת קשר. לפי ההיבט השני, התוקפנות מהווה סימן לחיוניות ולביטוי של הצרכים הרגשיים החיוניים של הילד. צרכים אלה מופנים כתוקפנות כלפי הדמות המכילה אותו ויוצרת איתו את הקשר העמוק ביותר.	1672
מכל מה שנאמר עד כה ניתן לומר שלקשרים בין האם לילד האומנה יכול להיות כוח טיפולי, אלא שהאם אינה גורם טיפולי מוסמך; בחיי היומיום שלה היא מהווה עוגן של יציבות, של הזנה פיזית ורגשית, של יחסים קבועים ושל בית מתפקד ונורמטיבי. גורמים אלה עשויים להוות כוח מצמיח עבור ילד האומנה.	1673
6.3 מגבלות המחקר הנוכחי והצעות למחקר עתידי	1674
המחקר נערך על פי כל הכללים של מחקר איכותני. יחד עם זאת, קיימות בו כמה מגבלות. במחקר נבדקו שמונה אימהות לילדי אומנה, ומסקנות המחקר התבססו על ניתוח עומק של דבריהן. יחד עם זאת, אין להסיק ממנו מסקנות גורפות היכולות ללמד על הכלל.	1675
מגבלה נוספת היא חוסר האחידות של התופעה הנחקרת. אומנם משתתפות המחקר שייכות לאותו המגזר וכולן לקחו ילד אומנה לגידול, אבל חלק מהאימהות חוו פרידה כפויה מהילד ואחרות לא. הבדל זה עלול להשליך על החוויה. יש מקום לשקול בחירת משתתפות שחוו חוויה אחידה ככל הניתן. בהמשך לכך, המחקר הנוכחי לא התייחס למאפייני אישיות של ילד אומנה, כגון טמפרמנט, התפרצויות רגשיות הכולל עוצמתן ותדירותן, איכות ותדירות הקשרים והמפגשים המשפחתיים עם ההורים הביולוגיים. כל אלה עלולים להוות גורם משמעותי בחוויה האימהית.	1676
ייתכן כי העובדה שהמראיינת (אנוכי) היא אם אומנת בעצמה משליכה על הממצאים, מכיוון שאני מכירה מקרוב את עולם האומנה וגידלתי ילד אומנה בנוסף לשאר ילדיי. ייתכן כי דבר זה משפיע על הפרשנות המחקרית, על הדיון בממצאים ועל גזירת המסקנות.	1677
	1678
	1679
	1680
	1681
	1682
	1683
	1684
	1685
	1686
	1687
	1688
	1689
	1690
	1691
	1692
	1693
	1694
	1695
	1696
	1697
	1698
	1699
	1700
	1701
	1702
	1703

תופעת גידול ילד אומנה היא תופעה מורכבת ורבת היבטים הדורשת התייחסות מחקרית	1704
מגוונת. היבטים רבים טרם קיבלו התייחסות מספקת ומזמנים מחקרים עתידיים ענפים. אחת	1705
ההצעות להמשך המחקר היא בחינת מאפיינים אישים של ילדי האומנה והשלכתם על תהליך	1706
האומנה.	1707
קיימים מחקרים בודדים המביאים את נקודת המבט של הצד הקולט את ילד האומנה של	1708
הוריו ומשפחתו, ולכן הצעה נוספת למחקר עתידי היא להתבונן על חוויית האבות והאחים	1709
במשפחה האומנת. בנוסף, חשובה בחינת טיב התקשורת במערך המשפחתי והשפעתו על הצלחת	1710
האומנה. המחקר הנוכחי התמקד בחוויה האימהית ולא דן במודל של משפחה וההקשרים בין בני	1711
המשפחה, כשילד האומנה משולב במשפחה. מעניין יהיה לחקור את הנושא של חוויות האם, האב	1712
והאחיים והשפעת האומנה עליהם במרקם המשפחתי ובבניית אישיותם. מוקד המחקר יכול	1713
להיות מודל משפחתי לפני הגעת ילד האומנה ואחרי שילד האומנה משולב במשפחה, כלומר יש	1714
מקום למחקר אורך כדי לראות השפעות ושינויים לאורך ציר זמן – לפני הגעת ילד האומנה,	1715
שנתיים אחרי, חמש שנים אחרי וכו'.	1716
6.4. המלצות יישומיות	1717
המחקר הנוכחי נתן במה לחוויות של אימהות במשפחות אומנה. הוא שם זרקור על	1718
מרכזיות התפקיד של האם בהצלחת האומנה. מתוך הממצאים בולטים מורכבות התפקיד והצורך	1719
במארג התמיכה. נכון להיום המדיניות בנוגע לסל תמיכה ייעודי אינה מוגדרת מספיק ונתונה	1720
לשינויים. מתוך הראיונות עלה הצורך בקבוצות תמיכה, במרחב פרטי שבו יוכלו אימהות לפרוק	1721
מתחים, לשחרר רגשות, להתייעץ עם שותפות למסע, להיעזר אישה אחת ברעותה בפתרונות	1722
לבעיות שהן נתקלות בהן ולקבל כוחות מעצם המפגש עם אחיות לדרך.	1723
נקודה נוספת שעלתה מהראיונות מצביעה על הצורך לייצר קבוצות תמיכה לאחי האומנה.	1724
במפגשים יתנהל שיח בין אחים ואחיות של ילדי האומנה. מטרת קבוצות אלה היא לתת במה	1725
מרכזית לרגשות, לתחושות ולמחירים שהם משלמים ולהעצים אותם על תרומתם לחברה.	1726
הצעה נוספת היא לייצר מסגרת מפגשים חברתיים בלתי פורמליים כתמיכה לילדי	1727
האומנה. מסגרת זו עשויה לזמן חוויות משותפות והזדמנויות להרגיש שייכות עבור ילדי אומנה.	1728
ממצאי המחקר מדגישים את החשיבות של תמיכה רגשית עבור משפחה אומנת במקרה	1729
של פרידה מילד האומנה וחזרתו למשפחתו הביולוגית, היות שאומנה היא פתרון זמני להשמת	1730
הילדים ומעצם ארעיותו נגזר הקושי בגידול ילד ואיבודו כעבור זמן לא מוגדר וידוע לאחר תהליך	1731
התקשרות נפשי בין האם האומנת לילד ובין ילד האומנה לאחיו הקולטים.	1732
לסיכום, ניתן לומר כי מכל היבט אישי, זוגי, משפחתי ומערכתי חוויות האם האומנת את	1733
גידול ילד האומנה וקליטתו בבית, במשפחה, בבית ספר, במסגרות המשלימות אחר הצוהריים	1734
ובקהילה מורכב ועוצמתי יותר מכול דבר אחר שהאם חווה בעשייתה האישית, המשפחתית,	1735
החינוכית והתעסוקתית. הוא משליך על עולמה הפנימי. האם האומנת נמצאת בדיאלוג אישי תוך	1736
כדי הגידול עם סוגיה זו. הגידול מורכב ממכלול של חוויות חיוביות, שליליות ומאתגרות כאחד.	1737
בתוך כל המורכבות עולה חשיבותו הרבה של ליווי מותאם על ידי מנחות האומנה.	1738
	1739
	1740

	ביבליוגרפיה	1741
		1742
	אדלשטיין, א' (2010). משתנים המשפיעים על הפחתת התנהגויות סיכון מחקר הערכה של התוכנית	1743
	"סיכויים" מניתוק לשילוב", חוברת מס' 16 .	1744
	אוסטרובסקי, ח' (2020). הקשר בין דפוסי התקשרות לבין זוגיות. מפגש לעבודה חינוכית	1745
	סוציאלית, 27, 39–55.	1746
	אנגלסמן, ש' (2012). עולם חסד ייבנה (תהילים, פט : ג) : חוויותיהן של אמהות חרדיות אומנות	1747
	בישראל [עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך למדעי הרוח והחברה, אוניברסיטת בן-גוריון].	1748
	בנגימין, ג' (1968). כבלי אהבה פסיכואנליזה פמיניזם ובעיית השליטה. דביר	1749
	ברק, א' (2002). הפרטת מערך שרותי האומנה, באתר מרכז המחקר והמדע (ממ"מ) של הכנסת. :	1750
	ברקו, י' (2018). התמודדות המשפחה עם משבר נפשי במשפחה. עזר מציון .	1751
	https://www.ami.org.il/mental-health/articles	1752
	ברקו, א' (2019). איך לתקשר עם תינוקות כך שהם ירגישו נראים ומובנים, ומדוע זה חשוב	1753
	בהתפתחותם? הורותא.	1754
	https://www.horuta.co.il/%D7%A7%D7%A9%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%A8%D7%92%D7%A9%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%90%D7%97%D7%A8-%D7%9C%D7%99%D7%93%D7%94/%D7%A7%D7%A9%D7%A8-%D7%90%D7%9D-%D7%AA%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%A7	1755
		1756
		1757
		1758
		1759
	גבתון, ד' (2011). שבילי מחקר רשות המחקר הבין-מכללתית שנתון מס' 17, תשע"א 2011	1760
	דודזון-ערד, ב' (2010). איכות החיים של ילדים בסיכון שהוחלט להשאירם בבית בהשוואה	1761
	לילדים שהוחלט להוציאם מהבית. חברה ורווחה, 30 (3-4), 397–421.	1762
	דורון, ה', שנער-גולן, ו' ושפירו, ש' (2020). שומר אחי אנוכי-אחאים בהשמה חוץ ביתית. חברה	1763
	ורוחה, מ' (1), 21–46.	1764
	דינר ומונרו (2013). סגנון ההתקשרות והברית הטיפולית. בטיפולנט .	1765
	https://www.betipulnet.co.il/particles	1766

הימן, ני (2018). וינקוט : האיש ששחרר אימהות מלהיות מושלמות. הארץ .	1767
https://www.haaretz.co.il/family/naoheiman/BLOG-1.6695687	1768
הרטמן, סי (2018). איך ולמה נשביתי בקסם של טיפול הורה ילד חווייתי Theraplay- מבוסס התקשרות. פסיכולוגיה עברית. https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3705	1769 1770
וינקוט, וי (1956). עצמי אמיתי, עצמי כוזב. הנטייה האנטי חברתית. עם עובד.	1771
וינקוט, וי (1995). עבריינות כסימן לתקווה. הכל מתחיל בבית. דביר.	1772
וינקוט, וי (2020). תיאורית יחסי האוביקט של וינקוט פורסם בטקסטולוגיה 27.11.2020	1773
https://www.textologia.net/?p=1929	1774
כץ, אי (2015). צמצום שיעורי פשיעה ועבריינות עתידיים בקרב ילדים בקבוצת סיכון.	1775
כרם, יי (ח"ת). התמקדות ודולנד וינקוט. ירדן כרם פסיכותרפיה.	1776
/http://www.yardenkerem.co.il	1777
מנדלס, ני (2003). התקשרות מוקדמת ודפוסי תפקוד וקשר בילדות. פסיכולוגיה עברית.	1778
https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=32	1779
משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, (2020). יום המשפחה 2020 : 3.700 משפחות אומנה ישראליות פתחו את ביתן לילדים בסיכון.	1780 1781
https://www.gov.il/he/Departments/news/molsa-news-spokesperson-25feb2020	1782
	1783
סופר, רי (2008). זה כמו ילדים שלי : חוויותיהם של הורים אומנים בדואים בנגב [עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך למדעי הרוח והחברה, אוניברסיטת בן-גוריון].	1784 1785
פינצי-דותן רי ושרון-גרטי, רי (2010). צעירים בסיכון עם יציאתם לחיים עצמאיים : תרומתם של מאפייני התקשרות ותפיסת מסוגלות עצמית לבריאות נפשית ותפיסת עתיד. חברה ורווחה : רבעון לעבודה סוציאלית, 30 (3-4), 423-452.	1786 1787 1788
פלגי הקר עי (2012). מאי מהות לאימהות. (263-281). תל אביב : הוצאת ספרים עם עובד.	1789
פרדס, אי (2012). התקשרות, ויסות רגשי והתמודדות במצבי דחק. אלינער פרדס פסיכולוגיה קלינית. https://www.pardess.info	1790 1791

פרדס, אי (2013). ביטחון בהתקשרות, אקספלורציה והתמודדות עם שינוי קרירה. פסיכולוגיה עברית. https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2991 .	1792 1793
פרדס אי (2020). ג'ון בולבי ותרומתו, ביטחון ואקספלורציה. אלינער פרדס פסיכולוגיה קלינית. https://www.pardess.info/%D7%92%D7%95%D7%9F-%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%91%D7%99-%D7%95%D7%AA%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%AA%D7%95	1794 1795 1796 1797
פרוני אי (2013). מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר. מגמות, 49(1), 185–189.	1798
פרישוף, רי (2016). דיון במאמרו של וינקוט "מושקעות אימהית ראשונית". פסיכולוגיה עברית. https://www.hebpsy.net/me_article.asp?article=2692	1799 1800
קורן-קריא, ני (2016). מסגרת מגורים קבוצתית לא ביתית: אתגרים העומדים בפני הדמויות המטפלות בנוגע לילדים שבתחום טיפולן. חברה ורווחה, ל"ו (2), 223–233. רמות.	1801 1802
שורץ, וי (ח"ת). עזרה (תמיכה) של בית ספר לילדי ומשפחות אומנה. אוניברסיטת קולומביה.	1803
שורק יי, סבו-לאל, רי, ובן סימון, בי (2015). תהליכי שינוי ותמונת מצב אומנה.	1804
שפלר-בסרמן, טי, ובנבנישתי, רי (2012). ילדים ובני נוער בהשמה חוץ ביתית בישראל. מפגש, כרך כ', גיליון 36.	1805 1806
שקדי, אי (2003). מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני-תיאורי ויישום. רמות.	1807
Adams, E., Hassett, A. R. & Lumsden, V. (2018). What do we know about the impact of stress on foster carers and contributing factors? <i>Adoption & Fostering</i> , 42(4), 338–353.	1808 1809 1810
Bick, J. & Dosier, M. (2013). The effectiveness of an attachment-based intervention promoting foster mothers' sensitivity toward foster infants. <i>Attachment and human development</i> , 14, 435–452.	1811 1812 1813
Blythe, S., Halcomb, E.J., Wilkes, L. & Jackson, D. (2012). Perceptions of long-term female foster-carers: I'm not a carer, I'm a mother. <i>British Journal of Social Work</i> , 43(6), 1056–1072.	1814 1815 1816

Blythe, S. L., Wilkes, L. & Halcomb, E. J. (2014). The foster carer's experience: An integrative review. <i>Collegian</i> , 21(1), 21–32.	1817 1818
Bowlby, J. (1995). Attachment behavior in children; <i>Psychotherapy, Attachment behavior</i>	1819 1820
Bowlby, J. (1998). <i>A secure base: clinical applications of attachment theory</i> . Routledge.	1821
Cherry, D. J. & Orme, J. G. (2013). The vital few foster mothers. <i>Children and Youth Services Review</i> , 35(9), 1625–1633.	1822 1823
Geiger, J. M., Hayes, M. J. & Lietz, C. A. (2013). Should I stay or should I go? A mixed methods study examining the factors influencing foster parents' decisions to continue or discontinue providing foster care. <i>Children and Youth Services Review</i> , 35(9), 1356–1365.	1824 1825 1826 1827
Mosimege, K. B. & Snyders, F. (2018). The psychological experiences of foster mothers of adolescent children. <i>Journal of Psychology in Africa</i> , 28(2), 152–156.	1828 1829
Nuske, E. (2010). Balancing contradictions: The experiences of biological children of foster families. <i>Children Australia</i> , 35(3), 32–37.	1830 1831
Poland, D. C. & Groze, V. (1993). Effects of foster care placement on biological children in the home. <i>Child and Adolescent Social Work Journal</i> , 10(2), 153–164.	1832 1833 1834
Ponciano, L. (2010). Attachment in foster care: The role of maternal sensitivity, adoption, and foster mother experience. <i>Child and Adolescent Social Work Journal</i> , 27(2), 97–114.	1835 1836 1837
Richardson, E. W., Futris, T. G., Mallette, J. K. & Campbell, A. (2018). Foster mothers' parenting stress and coparenting quality: An examination of the moderating role of support. <i>Children and Youth Services Review</i> , 89, 77–82.	1838 1839 1840
Salas Martínez, M. D., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M. & García - Martín, M. A. (2016). Contact visits between foster children and their birth family: The views of foster children, foster parents and social workers. <i>Child & Family Social Work</i> , 21(4), 473–483.	1841 1842 1843 1844

Walsh, F. (2016). Family resilience: a developmental systems framework. <i>European journal of developmental psychology</i> , 13(3), 313–324.	1845 1846
Winnicott, D. W. (1989). <i>Psycho-analytic explorations</i> . Karnac books.	1847
DW Winnicott, "The Development of the Capacity for concern" (1963) <i>The Maturational Processes and Facilitating Environment</i> . Internal Universities Press New York (1965).	1848 1849 1850
Boundary and space, an introduction to the work of D.W. Winnicott, Madeleine David and David Wallbridge (1981) Brunner/ Mazel .New York.	1851 1852
Winnicott, D. W. (1989). <i>Psycho-analytic explorations</i> . Karnac books.	1853
Younes, M. N., & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. <i>Child Welfare</i> , 88(4), 21–41.	1854 1855

נספח 1 – מדריך ריאיון חצי מובנה	1856
	1857
<u>נושא המחקר: חוויית האימהות של אימהות אומנה</u>	1858
<u>שאלות רקע כללי:</u> ספרי לי על עצמך – בת כמה את? במה את עובדת? כמה נפשות אתם במשפחה?	1859
במה עוסק כל אחד?	1860
בן כמה הילד/ה שלכם שלקחתם לאומנה?	1861
לפני כמה שנים הצטרפתם לאומנה?	1862
בן כמה היה ילדכם אז?	1863
כמה ילדים יש לכם בבית?	1864
בני כמה הילדים?	1865
(לנשים שאני מכירה: ספרי לי משהו עלייך שאני לא יודעת)	1866
את זוכרת את היום הראשון / השבוע ראשון שבו קיבלתם ילד? מה את זוכרת מההתחלה? איך הרגשת?	1867
	1868
	1869
<u>עולם תוכן – מניעים ללקיחת ילד לאומנה:</u>	1870
איך הגעתם להחלטה לקחת ילד לאומנה?	1871
מני שתיים-שלוש סיבות שגרמו לכם להפוך למשפחת אומנה.	1872
מי היה שותף להחלטה?	1873
כיצד ההחלטה התקבלה ברמה המשפחתית?	1874
איך סיפרתם לסביבה?	1875
ספרי על תגובות הילדים, המשפחה והחברים.	1876
	1877
<u>עולם תוכן – מאפייני אם אומנת:</u>	1878
מהם שלושת הדברים / העקרונות החשובים ביותר בהורות שלך?	1879
איך את חווה את ההורות שלך?	1880
מה זה בעינייך להיות אימא טובה לילד אומנה?	1881
מהי 'אם טובה' בעינייך?	1882
תני דוגמה למקרה שבו הרגשת שאת מממשת את החזון שלך ל'אם טובה'.	1883
תני דוגמה למקרה שבו הרגשת פחות טוב בנוגע לאופן התפקוד שלך.	1884
	1885
<u>עולם תוכן – תפיסת ההורות:</u>	1886
האם גידול ילד אומנה דומה לגידול ילד אחר במשפחתך?	1887
במה הוא שונה?	1888
מה עושה את ההבדל?	1889
מה זה בשבילך להיות הורה לילדים הביולוגיים שלך?	1890
מה זה בשבילך להיות הורה לילד אומנה?	1891
	1892
<u>עולם תוכן – דרכי התמודדות עם גידול ילד אומנה:</u>	1893
מהם הקשיים/האתגרים שאת מתמודדת איתם כאם אומנה?	1894

מי מסייע לך בהתמודדות? מהם מקורות התמיכה שלך? מהם הכלים העומדים לרשותך?	1895
באיזה אופן ילד האומנה מתקשר איתך?	1896
עד כמה הקושי בגידול ילד אחר/ מיוחד (ילד אומנה) נוכח בחייכם?	1897
איך זה בא לידי ביטוי? איך זה נראה בחיי היום־יום?	1898
מה נותן לך סיפוק בגידול ילד אומנה?	1899
אילו הצלחות / התקדמויות את רואה לאורך השנים בילד האומנה?	1900
באיזה אופן גידול ילד האומנה חולל בך שינוי?	1901
	1902
<u>סיכום:</u>	1903
אילו דברים את רוצה להוסיף על מה שסיפרת עד כה?	1904
האם יש לך תובנות נוספות על נושא האומנה?	1905
מהו המוטו שלך בנושא האומנה?	1906
אם היית צריכה לסכם בשלוש נקודות את תחושתך בנוגע לגידול ילד אומנה – מה היית אומרת?	1907
אילו המלצות יש לך להורים אחרים שחושבים לקחת ילד לאומנה?	1908
	1909
	1910

1911	נספח 2 – תמלול השיחה עם א', אם לני', ילדה בת 10, לילד עם צרכים
1912	מיוחדים ולארבעה ילדים בוגרים ביולוגיים (יישוב – ה)
1913	רבקה: שלום א'. הילדה המתוקה שכאן זאת הקטנה שלך? (היא מבקשת מאימה לשים לה את
1914	העגיל באוזן)
1915	א': כן, קוראים לה נ'. היא באומנה והיא בכיתה ה. בת 10, צעירה למחזור. כנראה היא עלתה
1916	צעירה לכיתה א.
1917	רבקה: ספרי לי על עצמך.
1918	א': אנחנו אומנה חסויה. אני מניחה שהכול אנונימי.
1919	רבקה: ברור. על זה. אנחנו חסויים מהאבא. אני אשמור.
1920	א': אני בת 53. יש לי 5 ילדים ביולוגיים. הגדול 28 נשוי ואחריו כמה, שרובם לא בבית או
1921	סטודנטים. חיילים. הביולוגי הוא בן 15. ש' הוא עם צרכים מיוחדים. נשואה לד. במקצועי
1922	הראשון אני קלינאית תקשורת 29 שנים ובעצם אני מטפלת בבית. מאז שש' נולד אני עושה עוד
1923	דברים: ליווי הורים והדרכת הורים. נהייתי שחקנית לשתי הצגות שעוסקות בהורות מיוחדת. נ'
1924	הגיעה לפני שנה וחצי באוגוסט שלפני הקורונה. אישי עובד בחברת סטארט אפ בהייטק בשנה
1925	האחרונה עובד מהבית. ש' נולד עם תסמונת גנטית נדירה. לומד ברוטמן ובנוסף יש לו אוטיזם.
1926	רבקה: את זוכרת מהתחלה של נ' מה הרגשת מהשבוע הראשון?
1927	א': מזה שיש לנו ילד עם צרכים מיוחדים ואנחנו רצינו אבל פחדנו היינו כל הזמן בדואליות.
1928	וכשזה הפסיק שמחנו אחר כך רצינו ואמרנו עוד מעט אנחנו זקנים מדי או שנרד מזה וגונזים את
1929	זה או שמבררים למה הכול נעצר והתחלנו להתחלה. קורס במה וכו'. מההתחלה לא רצינו תינוק,
1930	אלא ילד גדול ואחר כך עד שהגיעה לקח עוד איזה חודש. הודיעו לנו עוד חודש לפני שהודיעו
1931	למשפחה שהיא הייתה שם. היא עברה הרבה תחנות עד שהגיעה אלינו. מאוד חיכינו. היינו מאוד
1932	נרגשים כבר מהבוקר והיא הגיעה בצוהריים. ילדה בשקית פוקס. כל החיים שלה בשקית.
1933	בהתחלה הכול ירח דבש. חודש אפילו חודש וחצי היה מדהים.
1934	רבקה: מה זה אומר?
1935	א': (בוכה).
1936	רבקה: את מתרגשת?
1937	א': כן. לפני שהגיעה סיפרו כל מיני דברים כל מיני תופעות והיא הייתה מהממת, אבל לא ראינו
1938	את מה שאמרו, שהיא מושכת שערות, משתינה. מהלילה הראשון ישנה טוב רגוע. היה מהתחלה
1939	חיבור מאוד חזק ותהיתי איך זה יהיה. מהלילה הראשון ישנתי איתה מחובקת. במובן הפיזי
1940	הרגשתי שהיא שלי.
1941	רבקה: איך את מבינה את זה?
1942	א': אני דומה לאימא שלה קצת. יש לה אבא תימני. היא לא דומה לי. היה משהו חיבור מאוד
1943	חזק. ראיתי רק תמונה אחת שלה. אני ראיתי אותה יום קודם שהודיעו שהיא עוזבת את המשפחה

- 1944 שהייתה בה. ראיתי אותה בשיחת וידאו ולמחרת הגיעה וראינו אותה בדלת. בהתחלה הייתה פשוט, הייתה נורא טובה, אוכלת הכול אומרת תודה על הכול. פשוט קסם.
- 1945 רבקה: יש לך בנות?
- 1946 א': כן, שתי בנות. עשרה ימים אחרי שני הגיעה ש' נכנס לניתוח ניתוח. בעצם שלושה ימים לא היינו. הוא בבית חולים והיא הייתה עם האחים הגדולים, ואחר כך חודש שהוא היה בבית והיה נפלא. וכשהוא ש' חזר לבית הספר, הקסם החל להתפוגג. היא מהממת, היא צריכה המון תשומת לב. שתלטנית מאוד. התחילו צרחות. התחילו החיים. ואז התחילה להיות יותר מסובך. מאוד מהר נקלטה פה. היא מאוד חברותית. היא מאוד אהובה. ילדה אתלטית. ואז הגיעה הקורונה ואי אפשר לצאת מהבית והייתה תקופה מורכבת. באופטימיות זהירה, בחודשים האחרונים עם החזרה לבית הספר והמפגשים עם אימא שלה וקצת רוגע שלנו, אני מרגישה קצת שיפור.
- 1954 רבקה: מה עבר לכם בראש? הידיים שלכם מלאים בלי קשר. אומנה זה מסע, אז מה חשבתם?
- 1955 א': אני לפעמים חושבת מה עבר לנו בראש. לא חלמתי על זה. עד ששחר נולד לא חשבתי על זה.
- 1956 לא קשור אליי בשום צורה. ש' נולד. דרך משפחות שהייתי איתם בקשר והם אימצו עוד ילד או שניים עם אותה תסמונת או משפחה שאימצה ארבעה ילדים עם צרכים מיוחדים פרט לתשעה שלהם. וכאשר דיברתי עם אישי הוא אמר לי 'תרגיעי, אין אף סיכוי שאני עושה כזה דבר'. אני הרבה בקשר עם משפחות חדשות שיש להם ילדים עם צרכים מיוחדים, ואיזה אימא סיפרה לי שהם אימצו ילד עם תסמונת כמו הבן שלנו, ובגיל חמש הרגישו שזה גדול עליהם ושהם לא יכולים יותר והם מוותרים על האומנה ומחפשים לו משפחה אחרת. בקיצור, היא התקשרה להגיד לי שאם אני יודעת שאני אספר לה, ואמרתי לאישי ובעלי אמר לי 'יאללה, בוא ניקח אותי', אבל פה יש ילד שאין לו לאן ללכת. זה היה ילד עם הרבה התנהגויות מאתגרות. ש' נסיד, הוא מתוק, מנומס, ופחדנו איך זה ישפיע עליו. הוא מורכב, אבל... ואז התחלנו לחשוב על זה. מתוך הדיבור הזה הבנו שאנחנו מוכנים להרפתקה ופנינו למטב. אנחנו נשארים עם ש' לבד בבית. אוקיי, כולם עוזבים. הוא בן 15. זוג בגילנו הם פרפרים, יכולים לנסוע לבוא. אנחנו מקורקעים לבית להרבה מאוד שנים. אז למה שמישהו אחר לא יהנה מזה ואולי לש', לש' זה יעשה טוב ויהיה לו חברה.
- 1968 וצברנו המון ניסיון עם ש'. אנחנו כבר הורים מנוסים, אנחנו יכולים לעשות כל דבר. זה היה קצת חוסר ענווה. יש דברים שעוד לא עשינו. יש אתגרים שלא התנסינו בהם. זה לא משנה כמה מכינים אותך לזה. אני לעצמי לא יכולתי לתאר איך זה נראה נ' מציבה לנו אתגרים שמעניין לנו. מאתגרת אותנו.
- 1971 רבקה: איזה מין תפקוד יש לש'? הוא בתפקוד גבוה?
- 1972 א': הוא קורא, כותב, זיכרון טוב, מחפש במחשב מכיר שירים ומוצא דברים באינטרנט. כאילו, תפקיד גבוה, אך הוא מוסך אך לא יודע את הבדל בין דמיון ומציאות. הוא בכיתה הכי גבוה שלהם בבית הספר.
- 1975 רבקה: יש תקשורת בינו לבין נ'?
- 1976 א': כן. יש. וזה משתנה. לקח לה זמן לתפוס מי הוא. בהתחלה מאוד כיבדה אותו, ואחר כך היא קצת זלזלה בו, ולי זה היה מאוד קשה. עכשיו היא רבה איתו ומשחקת איתו. זה דווקא בקטע טוב. פתאום הוא תחרותי. זה מוציא ממנו דברים טובים. הוא מאוד שמח על הנוכחות שלה.
- 1979

- 1980 לפעמים היא משחקת איתו, היא מאפרת אותו, היא יש דברים מתוקים ויש דברים שפחות. בסך
- 1981 הכול יש יחסי אחיאות. ביום יום אנחנו רביעייה, אבל בקורונה הבית היה מלא. שבתות אנחנו
- 1982 רביעייה. ש' הרבה שעות לא בבית. יש לו מועדונית ויש לו פעילות ולה יש פעילויות. כשיש בידוד
- 1983 היו ביחד הרבה מאוד. נכנסו לבידוד שש פעמים. ארוחת ערב, ארוחת בוקר, שבתות מטילים
- 1984 ביחד. יש לנו שבת פעם בחודש כולם ביחד חוץ מהחיילים שמגיעים מדי פעם.
- 1985 רבקה : הילדים תמכו?
- 1986 א': האחות מעל ש' מאוד רצתה את נ'. האחריים אמרו 'וואו זה מעשה גדול ומרגש אבל אנחנו לא
- 1987 בבית. זה עליכם, אנחנו לא בבית. אם צריך נעזור מדי פעם, אבל זה לא שלנו'. בסוף כשנ' הגיעה ב'
- 1988 2019 הגיעה אחרי שהבת טסה לשנת שירות בחוץ לארץ. היחידה שממש רצתה לא הייתה בבית,
- 1989 ובגלל הקורונה היא חזרה אחרי חצי שנה. כשהיא הייתה צריכה להגיע כולם מאוד התרגשו וחיכו
- 1990 לה. והם מאוד שותפים כשהיא הגיעה כולם התייצבו לשבת. ואני חייבת להגיד שהמודלינג שלהם
- 1991 על איך מתנהגים בבית מאוד משמעותי, וגם כאשר ש' עבר ניתוח שהם תפסו פיקוד איך משתפים
- 1992 פעולה איך מדברים לאבא ואימא זה מאוד משמעותי. הילדים שלי היו ילדים מאוד טובים לא
- 1993 מלאכים, והיה בגיל ההתבגרות שטרקו דלתות, אך מעולם לא דיברו בהתנשאות בחוצפה, ופה
- 1994 היא נ' יכולה לדבר אליי מאוד לא יפה.
- 1995 רבקה : מה זה עושה לך?
- 1996 א': אני בתהליך. בהתחלה זה היה מוציא אותי מדעתי. הייתי אומרת לה 'אף אחד לא מדבר אליי
- 1997 ככה'. ועכשיו אני למדתי קצת יותר לנשום קצת פחות להחריף את המצב, אבל הילדים שלי לא
- 1998 יכולים לסבול את זה. הם לא מוכנים שהיא תדבר ככה לאימא. זה מאוד משמעותי. היא מסתכלת
- 1999 עליהם ומעריכה אותם, והם עושים לה שיחות מוטיבציה ולוקחים אותה לצד ואומרים לה 'אנחנו
- 2000 לא מוכנים שתדברי ככה לאימא', אז זה מאד משמעותי לי. אני מרגישה שהם שותפים
- 2001 משמעותיים בחינוך. נ' יכולה לדבר אליי מאוד לא יפה. בהתחלה זה חירפן אותי. הייתי הולכת,
- 2002 פחות להחריף את המצב. זה לא אני אומרת. הילדים שלי אומרים לה.
- 2003 רבקה : איזה מין תגובות קיבלתם מהחברה כשהחלטתם לקחת את ש'?
- 2004 א : נפלנו על השכל. זה נכון, הידיים שלנו מלאות. זה אפשרי. הימים שאני עושה הכי הרבה אני
- 2005 יכולה לעשות עוד שאני לא עושה בהם כלום הם ריקים, והימים שאני עושה אני מספיקה עולם
- 2006 ומלואו. אני אומרת לפעמים דווקא שאת מאוד עסוקה אז יש לך זמן לעשות עוד דברים. זה בא
- 2007 הפוך על הפוך.
- 2008 רבקה : מה נראה לך הכי חשוב בהורות שלך? מה העקרונות החשובים לך בהורות טובה?
- 2009 א': אף פעם לא ניסחתי את זה לעצמי. הכי חשוב יחסים טובים של חום ואהבה. אני אומרת לא
- 2010 לפי סדר החשיבות, דוגמה אישית וגבולות. נראה לי זה גם לנ'.
- 2011 רבקה : את יכולה טיפ להרחיב גבולות במה?
- 2012 א': חום, קשר טוב, זה כאילו יותר ברור. אחד הבנים שלנו לא רצה ללמוד וניסינו לשכנע אותו,
- 2013 והיה פעם עצבים. אחר כך אמרתי שהכי חשוב לי זה לא לקלקל את היחסים, לא ללכת לבית
- 2014 הספר וראה סרטים של נשיונל גיאוגרפיק. זה לא שעשה פעילות לא ראויה. אנחנו מעריכים בבית

2015	הישגים, אקדמיה. אנחנו מעריכים הישגים. דיברנו ואמרנו, אבל הרגשנו שהכי חשוב שירגיש
2016	קרוב אלינו ולא מסוכסך איתנו. דוגמה אישית לא צריך להרחיב.
2017	רבקה : וגבולות עם נ'?
2018	א': אם הילדים עם 4 הרגילים זה. עם ש' יש עיצוב התנהגות מאוד ברור מיום ראשון והסמכות
2019	ההורית שלנו מה מותר ומה אסור לך, ועם נ' להיכנס עוד יותר כל הזמן בודקת. זה בהחלט
2020	משמעותי, ועם נ' היא כל הזמן בודקת מתי לחזור הביתה, לחדר שהדלת סגורה, כמות הממתקים
2021	שהיא מקבלת שהיא מבקשת, שהיא קונה, מתי אוכלים, גבולות של ארוחות משפחתיות, להציג
2022	את המודל שזה זמן משפחה גם אם לא אוכלים. יושבים גם אם לא רוצים לאכול. זה זמן משפחה.
2023	רבקה : את יכולה לתת דוגמה שאת פחות שמחה מהתפקוד שלך?
2024	א': הרבה פעמים איבדתי את העשתונות. היא הטריפה אותי. היא מביאה אותי למקומות שאף
2025	אחד מהילדים שלי לא הביא.
2026	רבקה : היא לא שמה עליך? היא לא מקשיבה לך?
2027	א': זה יותר מזה. היא מציקה, צורחת, מפריעה, נתלית על בעלי. זה קרה הרבה פעמים, פשוט
2028	הצקות פיזיות לבעלי, תופסת לו את הרגליים.
2029	רבקה : אז איזה כלים יש להתמודד איתה? מי עוזר לך? איזו מערכת תמיכה יש לך?
2030	א': לא היה לנו בהתחלה. לא היה לנו הדרכה. גם אימהות אחרות לילדי אומנה שאני בקשר
2031	איתם. עכשיו יש לנו מטפלת רגשית מצוינת. יש לנו פסיכולוג שמלווה אותנו עם הבן, אז לעיתים
2032	התייעצנו איתו, והוא קצת עזר. לני היה כל הזמן מטפלת רגשית. לעיתים יש לנו מצבים שלא ידענו
2033	להתמודד. היינו חסרי אונים, אז ביקשנו הדרכה של מומחים בתחום, ולפני 3-4 חודשים התחלנו
2034	לקבל הדרכה ממישהי מצוינת וזה מאוד עוזר ועושה הבדל. אני התחלתי לעשות מיינדפולנס, וזה
2035	עוזר. ככה בחודשים האחרונים היא פחות הביאה אותנו לקצה. היו פעמים שלא אהבתי איך
2036	שהגבתי. יש לפעמים תחושה שהיא עושה דברים כדי להביא אותנו לקצה, כאילו הדגם של
2037	התקשורת שדוחים אותה ועד שאני לא אדחה אותה, עד שאני לא סוגרת בפניה את הדלת הייתה
2038	בוכה, ואחר כך חוזרת ואז אחר כך הופכת להיות חתולה. 'אימושי'. הופכת להיות דביקה
2039	ומתחננת. זהו זה מאוד קשה. ממש היו אירועים שלא הייתי גאה באיך שהתנהגתי, אבל אני בן
2040	אדם, אבל זה היה בלתי נסבל. היה ש' הוא נכנס להתקלח במקלחת שלנו ומתלבש בחדר שלנו
2041	והיא בשירותי ילדים, ולעיתים ש' יכול לצאת לא ללבוש מהאמבטיה ויש הפרדה מאוד ברורה
2042	שגם אם יצא לא לבוש זה עדיין באזור של חדר. ולעיתים היא נכנסת בכוח, ואז עד שאת מוציאה
2043	אותה בכוח כאילו אומרת 'רק אם תכאיבו לי אני ארגיש', כאילו זה הדגם היחיד שהיא מבינה,
2044	'רק אם אתם מכאיבים לי'.
2045	רבקה : גידול ילד האומנה שונה מהגידול של ילדיך האחרים? מה עושה את ההבדל?
2046	א': אני חושבת שחויית הנטישה של האם שהיא פוסטטראומטית. אני משתמשת במונחים. היא
2047	עברה הרבה מאוד בחיים. היא מאוד חכמה, וחוויות שלה עוד לא מסודרות לה בסדר כרונולוגי.
2048	היא יודעת להגיד 'הייתי פה, הייתי שם'. יש לה שם חוויות מאוד שצורבות בה מאוד קשות, לוקח
2049	זמן לפצות עליהן. אותה היא פה מרופדת בחום בנתינה מכל סוג בשפע חומרי, גם בשפע של מידע

- 2050 של טיולים. ומה שהסבירו לי שיש זה. אני בחוויה שלי כשהיא מתנהגת אליי. זה לא פייר ינעל על
- 2051 העולם. כמה אני נותנת לך, וככה את מדברת אליי. זה מה שעובר לי בראש איזה חוסר הכרת
- 2052 הטוב, תודה. באת עם השקית פוקס ואני את השמיים מורידה לך. ומה שהסבירו לי שכל השפע
- 2053 והטוב מבליט ומעורר את כל החסר שהיה קודם בתשומת לב בטיפוח. החסך שהיה לה, הדברים
- 2054 הקשים יוצאים וצפים. גם אם היא לא יודעת להמליל ולתמלל את זה. הדברים הקשים צפים
- 2055 ויוצאים. היא חזרה מחברה והם משחקים פה ושם והחברה שלה העליבה אותה, דיברה אליה לא
- 2056 יפה, קצת צעקה עליה. היא לקחה את זה מאוד קשה ואני חושבת לעצמי מי שישמע. אבל זה מציף
- 2057 דברים אחרים שהיו לה, דברים מקודם, זיכרונות. אני אף פעם לא יודעת. את באה בהכי מתיקות
- 2058 ואת חוטפת. עד עכשיו היה לי מצב רוח טוב. מה הולך להיות. בוקר טוב שלי, בוקר טוב
- 2059 נסיכה שלי, קומי קסם, קומי אהובה. 'וואו, מה הערת אותי? עצבנת אותי. מה הערת אותי? עד
- 2060 עכשיו הייתי בטוב. עכשיו בגללך. אין לי מצב רוח'. את לא יודעת איזה מצב רוח יפגוש אותה
- 2061 ואותך.
- 2062 רבקה: יש לה הפרעת קשב וריכוז?
- 2063 א': לא מאובחן. אין לה הפרעת למידה. היא פלפלית, סף תסכול מאוד נמוך. יכולה לעשות מבחן
- 2064 של חומר שהיא יודעת טוב אבל נדמה לה שהיא לא יודעת אז זהו, אז היא לא מוכנה להיות שם.
- 2065 הרבה חיכוכים על המחשב ועל הטלוויזיה. ואי אפשר רק לשמור עליה. אנחנו עובדים ואז את
- 2066 מעירה לה והיא אז צורחת לך וצועקת. היא לא יודעת איך להעסיק את עצמה. לא פשוט. והזום
- 2067 היה מאוד קשה להיכנס ולהתרכז. ועם כל זה שהיינו בבית בגלל הקורונה לא פשוט.
- 2068 רבקה: איפה אתם מקבלים הדרכה? באיזו תדירות?
- 2069 א': בטבעון. פעם בחודש.
- 2070 רבקה: הבדל בגידול ילד אומנה זה החוויה של הילדה איך היא תופסת את עצמה ואיך היא
- 2071 מתנהגת בעקבות זה. לזה התכוונת?
- 2072 א': כן, בדיוק. הקשיים שלה קבלת גבולות, קבלת סמכות, מצבי רוח. אי אפשר לצפות אותה. יש
- 2073 עוד עניין. אנחנו מול המשפחה הביולוגית. אצלנו יש מפגשים במרכז קשר. אנחנו נוסעים לחיפה.
- 2074 זה היה כל שבוע, כי גם האבא היה, אבל עכשיו כבר שנה אולי יותר שהאבא לא בקשר, אז אנחנו
- 2075 נוסעים פעם בשבועיים, ויש נסיעות לבקר את האחות. נ' מאוד אוהבת את המשפחה שלה. אנחנו
- 2076 רואים את החשיבות של המפגשים. כשאין מפגש אנחנו משתדלים לעשות שיחת וידאו עם
- 2077 האימא בשבוע שאין מפגש. יש הערכה הדדית בינינו. האם מאוד מעריכה אותנו על מה שאנחנו
- 2078 נותנים לנ'. אנחנו רואים חשיבות לשמירה על הקשר עם המשפחה הביולוגית. יש את אתגר הזה,
- 2079 והייתה תקופה שני' התחילה להגיד שהייתה רוצה לגור עם אימא שלה, ובגיל 18 היא תוכל לבחור
- 2080 והיא תלך לגור עם אימא שלך. ואמרתי לה 'בוודאי'. וחשבתי לעצמי 'בטח אימא שלך מחכה לך
- 2081 ממש'. אבל התכוונתי מהפה ולחוץ ואמרתי לעצמי 'בטח תשתמשי בנו ואז בגיל 18 תזרקי אותנו
- 2082 כאילו תעברי הלאה'. זה גם אתגר. אני מבינה בראש את זה שהיא אוהבת אותם. בתקופות
- 2083 מסוימות קשה לה להתמסר אלינו, כאילו היא בוגדת במשפחה שלה. אני מניחה שיש לזה גם
- 2084 מקום. היא מבינה שהם לא יכולים לגדל אותי. היא אמרה 'חבל שהם התגרשו והם לא יכולים
- 2085 לגדל אותנו'. ואמרתי לה 'את יודעת שזה לא חייב להיות כך. לעיתים יש עוד דברים'. ואמרתי לה
- 2086 'מה את חושבת אז למה', והיא אמרה 'אני לא יודעת'. אמרתי לה 'את צריכה סדר וגבולות

2087	וכנראה שאימא ואבא לא יכלו לתת לכם את זה'. היא מבינה. היא מאוד פקחית. היא יודעת למה
2088	לא, אבל היא צריכה לשמוע את זה יותר מפעם אחת.
2089	רבקה : ואחרי המפגשים איך היא חוזרת?
2090	א' : לא בסדר. לפני המפגשים היא מאוד נרגשת ומתארגנת. היא אוהבת אותם. היחסים איתם
2091	חשובים לה. יש לה רגשות אשם. היא הייתה איתה במשפחה הקודמת ועכשיו האחות בבית
2092	ילדים. לא מצאו לה בית משפחה, והיא יש לה רגשות קשים על זה שהיא מסודרת.
2093	רבקה : מה נותן לך סיפוק בהקשר לני'?
2094	א' : יש לי סיפוק מיום, בוקר שנפרדנו בחיך ונפרדנו במי מנוחות. כל יום שעובר בטוב. שבתות
2095	אחרונות שכל הילדים היו והם אמרו רואים שיפור באיך שני מתנהגת והם אומרים לי 'אני לא
2096	ראיתי את זה' או כל מיני התקדמויות קטנות. למשל במשחק אם מישוהו היה מנצח אותה באיזה
2097	מהלך היא לא הייתה מסוגלת לשחק, ועכשיו אפשר לשחק ואפילו שתפסיד במשחק. או לשמוע
2098	איך היא שרה. היא לא הכירה שירים כשהגיעה אלינו, ואיך היא עכשיו יודעת זמרים. השפה מאוד
2099	התעשרה. כשהגיעה בימים הראשונים היא הייתה אומרת 'מה זה? מה זה? אני לא מבינה'. בכל
2100	מיני רגעים מתוקים של אחאות איתה יש הרבה רגעי נחת וגם הרבה רגעי משבר.
2101	רבקה : את רואה על עצמך שהגידול של ני' שינה בך משהו?
2102	א' : תראי, קודם כל זה חושף אותנו לצד של החיים שידענו שהוא קיים אבל לא הכרנו מקרוב,
2103	וכעת את מסתכלת בעיניים לאנשים כאלה. אני לא עובדת סוציאלית את השכבות החלשות.
2104	סיפורים קשים. הסיפור של ני'. אני מדברת עם עוד הורים, זה חושף אותי לכאבים. יש בזה משהו
2105	מאוד מסקרן, אבל יש גם צד שמאוד מכאיב. זה מכניס לי ענווה. נכנסתי לזה, אני יודעת. יש לי 4
2106	ויש לי ילד מיוחד. יש דברים שאת לא יכולה. יש דברים שקשים לך. יש דברים שאת תעשי הכי
2107	טוב שאת יכולה, ויכול להיות שזה לא יהיה מספיק. מצד שני, אני מאמינה שהיא הייתה צריכה
2108	להגיע אלינו. אני הייתי בהיריון אחרי ש' ועברתי גרידה כי לא היה דופק והיה צריך להיות ילד
2109	בגיל של ני'. יש בי אמונה שהיא הייתה צריכה להגיע אלינו. אני מוכנה. אני רוצה להיות במקום של
2110	הטעויות שלי, את מגבלות של ההשפעה שלי. אני לא יכולה לעשות את הכול.
2111	רבקה : זה חדש לך?
2112	א' : ובכל זאת יש לי ילדים לא מושלמים. יש להם אחלה גנטיקה, אבל ש' וני' מעצימים את
2113	התובנות הללו. ההורות היא אותה ההורות, אלא שבמקרים שלהם הכול יותר לשמור על גבולות.
2114	את תמיד צריכה להיות מודל טוב, אבל אצלם עוד יותר. את אומרת לי לא להיות במחשב ואת כל
2115	זמן בפלאפון.
2116	רבקה : יש לך גם קושי לגדל ילד מיוחד, את ש ואת ני'. את עושה השוואות ביניהם? מה קשה
2117	יותר?
2118	א' : אצל ש' הכאב יותר עמוק, כי אצל ני' מצטרף התחושה הרואית שעשיתי משהו טוב. זה קצת
2119	מאזן. עומד מול האתגר גם עם ש'. מאמינה שזה לא הגיע לפתחנו סתם. אני מאמינה, אבל יש
2120	פחות הפרדה בינינו. כשמעליבים אותו אני גם נעלבת. אני חושבת שבגלל שהוא ילד עם צרכים
2121	מיוחדים ביולוגיים שלי. אצל ני' אני מתייחסת אליה כאילו היא שלי גם פיזית גם בהחלטות שאני

מקבלת. גם להחלטות שאני מקבלת, גם בהחלטות אם להסכים למשהו אני אומרת לעצמי מה	2122
הייתי עושה לילדים שלי. היא מבקשת לישון איתי במיטה. יש לה שתי מיטות גדולות בחדר. פעם	2123
ישנה על מזרון פעם ככה. היא כמו חתולה, כל פעם היא ישנה במקום אחר. הרבה פעמים מבקשת	2124
להירדם איתי במיטה שלי. גם ש' מבקש להירדם במיטה שלי ואני אוהבת את זה, מקום שקשה לי	2125
לוותר עליו. גם היא עושה את זה. אני מעבירה אותה אחרי שהיא נרדמת. זה המוטו אני אומרת	2126
לעצמי. נסעתי לאחותי שישי בצוהריים. רצתה להישאר אצל חברה, וני' לא רצתה לבוא. כל	2127
המשפחה נוסעת וני' לא רצתה לבוא וממש בכתה ועמדה על זה. האם להכריח אותה? האם הייתי	2128
מכבדת אם זה הילד שלי? האם הייתי מכבדת אותה או לא? אז תעשי אותו דבר.	2129
רבקה: יש לך המלצות להורים אחרים?	2130
א': כל המעטים שהתייעצתי איתם אם לקחת אומנה אמרו 'אל תעזי, זה מאוד קשה'. אני לא	2131
אגיד ככה. אגיד ככה, הבת שלי אמרה לי 'זה עושה מין מסאז' ללב. זה מצד אחד מאוד מרחיב את	2132
הלב ומצד שני זה מכווץ אותו, זה גם וגם, מאוד מאתגר ומצד שני מקסים'. ני' אומרת כשהיא	2133
תהיה גדולה שיהיה לה שני ילדים משלה ועוד שני ילדים באומנה.	2134
רבקה: א', תודה ששיתפת אותי שפתחת את הלב ואפשרת לי לשמוע.	2135
	2136
	2137

2138	נספח 3 – תמלול השיחה עם אם אומנת (ת') לילדים אומנים לא אחים (י', י')
2139	בתקופות שונות
2140	רבקה : אני מודה לך על הזמן שאת נותנת לי... הסבר על הלימודים שלי... ועל עבודת גמר... הסבר
2141	על המבט עליי ועל עוד אימהות אומנות. אשמח אם תוכלי לספר לי קצת על עצמך.
2142	ת': אני בת 45. בדיוק עושה הסבת קרירה לאחיות. עבדתי 12 שנה בחברת תרופות. יש לנו 6 ילדים
2143	משלנו ואנחנו באומנה כבר פעם שנייה. היה לנו ילד. אנחנו מאוד צפופים. היה לנו בנובמבר 2018.
2144	היה כאן כמה חודשים. כל הסיפור היה לפני שלוש שנים. זה תמיד משהו שרציתי לפני המון שנים.
2145	אפילו ניסיתי אימוץ כשהיו רק שני ילדים. משום מה זה נפל. כשנכנסתי להיריון התחלתי את
2146	הסיפור, ואז היו לנו עוד ילדים והבנו שאנחנו לא צריכים אימוץ כי יש לנו כבר ילדים. יש לנו 6
2147	משלנו, ולכבוד יום הולדת 40 בעלי מילא את הטופס של האומנה. לקח זמן. קיבלנו אחרי חצי שנה
2148	תינוק בין 8 שבועות. קיבלנו תינוק מפגיה. הבאנו הביתה, אחרי שבוע שעשו לו ברית הבנו
2149	שהמשפחה רוצה אותו בחזרה, ואחרי 8 חודשים הוא חזר לדודה. היה ברור שהאם לא תגדל
2150	אותו. הייתה חוויה מאוד טובה, אבל לילדים שלי זאת הייתה חוויה קשה.
2151	רבקה : באיזה גיל הילדים שלכם כשלקחתם תינוק?
2152	ת': הגדולה שלי בת 18 והקטנה בת 8. זה 6 ילדים בעשר שנים. יחסית צפופים.
2153	רבקה : במה בעלך עוסק?
2154	ת. הוא מהנדס מערכות בחברה פרטית, 'שפיר', אבל הוא מאוד מתקדם. בחופשת לידה הקודמת
2155	אני יצאתי לחופשת לידה, ובפעם הזאת הוא יצא לחופשת לידה.
2156	רבקה : אז מתי קיבלתם ילד נוסף?
2157	ת': אחרי שלושה חודשים כבר הייתה לנו תינוקת מתוקה בבית. לא היה להם נעים, אבל קיבלנו
2158	טלפון והיא הגיעה בת ארבעה חודשים, והיא אצלנו עד עכשיו, ואני מקווה שהיא תישאר. היא
2159	איתנו כבר שנה וחצי. זה גם סיפור מורכב. היא הגיעה בספטמבר 2019.
2160	רבקה : מהתינוקת יש פער של 7 שנים לילד הקטן שלכם, כן?
2161	ת': כן. זה לחזור אחורנית. אבל כבר עשינו את זה עם התינוק אז התרגלנו. לא היה לנו כלום
2162	בבית, אבל אנחנו גרים ביישוב. תוך 10 דקות הבית התמלא בכל מה שצריכים לגדל תינוקת,
2163	בהכול, ברמה כזו (בשניות, 5 דקות).
2164	רבקה : מדהים.
2165	ת': הודיעו לי מהיום למחר שאני צריכה לקחת תינוק. אמרו ביום חמישי וביום שלישי הוא כבר
2166	היה בבית.
2167	רבקה : מעניין. אבל לא פשוט. כבר נקשרתם לתינוק ואז הוא נלקח.
2168	ת': זו חוויה לא פשוטה. לבנות שלנו היה קשה. באיזשהו מקום תכננתי את עצמי ברגע שהבנתי.
2169	אולי בדיעבד לא הייתי לוקחת אותו. אמרו שהוא נטוש, שהוא בפגיה כבר תקופה ולא באים לבקר
2170	אותו. האימא ביקרה אותו כמה פעמים, אבל האימא היה ברור שהיא לא מסוגלת והמשפחה

מתנכרת אליה ואין לה מסוגלות לגדל אותו, ואין משפחה ברקע שרוצה את התינוק. ופתאום	2171
נעשה ברית ופתאום המשפחה רוצה אותו. האימא רצתה שיעשו לו ברית. בית החולים אמר שהוא	2172
לא עושה, ובית המשפט אמר שיינתנו לאימא לעשות ברית לפני שהתינוק נלקח למשפחה אומנת.	2173
אנחנו לא היינו נוכחים בברית. הברית הייתה בעיר בצפון הארץ בטקס קצר, ואחר כך הוא הובא	2174
אלינו לישוב, אז עזרו לאימא. העובדת הסוציאלית ארגנה, והוא הגיע עם הבשורה שהאימא רוצה	2175
אותו. זה היה שוק והייתי מאוד נסערת, אבל ברגע שאתה מפעיל את הרציונל אתה מבין שזאת	2176
אומנה, וגם זה נשמע סיפור טוב על פניו. הוא הלך לדודה, היא מאוד רצתה אותו. מה יהיה אחר	2177
כך זה כבר סיפור בין שתי אחיות. המערכת יחסים ביניהן... על פניו זה סיפור טוב. כמשפחה הוא	2178
ילד רצוי במשפחה. כסיפור זה סיפור יפה. מה יהיה אני לא יודעת, רק לקוות שיהיה לו טוב	2179
בהמשך הדרך. זה סיפור מאוד יפה.	2180
רבקה: מעניין לשמוע. אמרת שלילדים לא היה להם פשוט. אני אלך מסודר. את זוכרת את	2181
ההתחלה של התינוק הראשון שלכם?	2182
ת': אני זוכרת את הנסיעה לבית חולים. אפילו את אומרת לעצמך 'מה אני אקבל? מפלצת!' את	2183
מקווה שהוא יהיה חמוד, שכולם יאהבו אותו. התינוקות שלי תמיד היו כל כך מכוערים *צחוק	2184
פרוע בהתחלה* אני אימא שלהם אז אני אוהב אותם, אבל זה לא מפריע לך. כשאתה יודע שזה	2185
שלך אתה נקשר. יש לי תמונה מהממת שאני מחזיקה אותו בפגייה. זה היה איזה עשר שניות	2186
ומחייכת. כנראה כשאומרים לך שזה שלך המנגנון עובד.	2187
רבקה: הייתה התרגשות בבית?	2188
ת': כן, מאוד מאוד.	2189
רבקה: שיתפתם את הילדים בתהליך קבלת התינוק החדש?	2190
ת': הבנות הגדולות שיתפנו עוד קודם הבנות ידעו על התהליך עוד קודם כי העו"סית של האומנה	2191
באה לדבר עם הבנות, בעצם עם כל הילדים עוד קודם לכן. הם הבינו. העו"סית נפגשה עם כולם.	2192
בפעם הראשונה הסברנו להם שאנחנו בודקים התאמה לקחת תינוק או תינוקות פעם. לא כרגע,	2193
כשהיה מתאים. הרעיון לא זר בישוב שלוקחים ילד לאומנה אז נתנו דוגמאות לעוד משפחות. את	2194
הקטנים לא שיתפנו כמו שאת לא משתפת אותם בדיון אם תכנסי להיריון או לא. בפעם השנייה	2195
שיתפנו ולא בפעם הראשונה. כמו שאני לא משתפת אם להביא עוד ילד לעולם, אז זה לא היה דיון.	2196
עד שלא מגיע הילד אין סיבה להכין אותם מראש לא רצינו סתם לספר סיפורים עד שזה קורה.	2197
חיכנו לצו בית משפט שלא נאכזב אותם, ולכן שיתפנו רק ברגע האחרון. כולם בבית כי זה שושן	2198
פורים...יש הפרעות ברקע.. זה משהגדולות ציפו לזה כשקיבלנו על התינוק אני קודם ובעלי	2199
החלטנו על זה שמחר אני יוצאת לחופשת לידה זה המון דברים שנופלים זה טלפון שאתה מחכה	2200
לזה לא יום יום אבל זה משהו שאתה רוצה לעשות. מאוד שמחנו כשזה קרה. שיתפנו למחרת את	2201
הבנות שאנחנו מחר מקבלים את הבנים ערב קודם. בעבודה הודעתי שבעוד יומיים.	2202
רבקה: הבנים צעירים יותר מהבנות?	2203
ת': אני לא מבין למה צריך. יש לי 6 אחיות. גם אם הייתי מביאה עוד ילדים לא הייתי שואלת.	2204
הבן הגדול היה בכיתה ח הוא היה כנה ושמחתי שהוא אומר את מה שהוא מרגיש הייתה פה מאוד	2205
התקשרות ורגשות. הגדולה נקשרה מייד, תוך 10 שניות. באותו יום נפטרה פה מישהי ביישוב	2206

2207	והיא לא עזבה אותו. ואת כל התינוקות הנקתי ואותו לא יכולתי. והוא קיבל המון המון אהבה.
2208	שתי אחיות גדולות זה מתנה. היא הייתה האימא השלישית שלו. הוא נרדם עליה. אחר כך היה לה
2209	משבר והיה לה קשה להתחבר לחדשה. היא נכוותה היא נתנה כל כך הרבה אהבה. זה קשה בגיל
2210	ההתבגרות.
2211	רבקה: אתם נתתם את השם?
2212	ת': לא, הוא בא עם השם י'. לא אהבנו את השם, אבל זה שלו. ולקטנטונת קוראים י' והיא בת
2213	תשע חודשים. בסוף מאי תהיה בת שנתיים. היא ממש גדלה פה.
2214	רבקה: אז עכשיו י', בואי נדבר עליה.
2215	ת': כשהיא הגיעה התקשרו אלינו. קודם כל עשו איתנו תהליך מאוד יפה מבחינה משפטית. בגלל
2216	שידענו שזה עומד לקרות היינו פעמיים במפגש משפחתי עם כרטיסיות, מה הם מרגישים כלפי זה
2217	וכו'.
2218	רבקה: מי עשה את המפגשים?
2219	ת': איזושהי מטפלת תהליך מובנה והסבירו לילדים. יש לי ילדה בת שמונה. כשקיבלנו את הקטן
2220	והיא בלילה הראשון היא אמרה 'איך אימא שלו הלכה לישון כשהתינוק אצלנו? איך יש בעולם
2221	אימא שמוותרת עליו? כשאמרנו שהם רוצים אותו בחזרה זה עושה לה סדר. גם עכשיו היא
2222	אומרת 'אני מאוד אוהבת אותו, אבל יותר טוב במשפחה. היא צריכה לסדר לה את העולם'.
2223	רבקה: זה משהו בריא בסך הכול.
2224	ת': מאוד מאוד. תהליך יפה עשו לנו תהליך יפה. ואז כשקיבלנו את י', כשהציעו את ההצעה
2225	השנייה נשאל את הילדים כי הם שותפים למסע, וראינו שזה השפיע עליהם ואני לא יכולה
2226	להבטיח שהיא תישאר איתנו. אחד שאמר שהוא לא רוצה בפעם הראשונה היה עקבי. האחרים
2227	אמרו כן. אם הייתי שומעת נחרצות אני לא יודעת מה להגיד, מה הייתה התשובה שלי הייתה,
2228	אבל לא היה קשה כי הם כן רצו.
2229	רבקה: את זוכרת בוודאי שהשנייה י' הגיעה איך את הרגשת? מה את זוכרת מההתחלה?
2230	ת': בכוונה סיפרת לך שאישי היה בחופשת לידה עם י'. כשי' עזב כאילו יצאתי לחופשת לידה
2231	בעבודה וידעתי שהוא חוזר למשפחה שלו אמרתי לעצמי שאני לא חוזרת לאותו תפקיד וישאלו
2232	אותי כולם ואין לי כוח לזה ועכשיו. ובעבודה נוצר מצב שיכולתי לעבור לתפקיד חדש. קיבלתי
2233	קידום. בעבודה מאוד העריכו אותי ועם הפרדה עם התינוק. ועשיתי תפקיד חדש וזה היה דווקא
2234	טוב וכשעו"סית התקשרה אמרתי לה אני לא יכולה עכשיו לעזוב קיבלתי תפקיד חדש לפני חצי
2235	שנה ואני צריכה לנסוע לחוץ לארץ לשבועיים אני לא יכולה להגיד שאני שוב יוצאת לחופשת לידה
2236	עוד לא עברה שנה את זוכרת שבפעם הראשונה רבתם מי יצא חופשת לידה. העו"סית זכרה את זה
2237	והוא מאוד רצה וזה היה חוויה בפני עצמה למה אני אומרת את זה כי זה קצת האט את
2238	ההתקשרות שלי וזה היה מאוד שלו הוא טיפל בה הוא אב משוגע מלכתחילה. פסיכולוגית זה
2239	התאים לי. רציתי תינוקת אבל בגלל התינוק הקודם הייתי צריכה לשמור על עצמי נתתי את
2240	הנשמה והייתי מוכנה. הקטנה שלנו הייתה ממשפחת קלט 4 חודשים. אמרתי שהוא לא יכול מחר
2241	להודיע שמחר הוא יוצא אבל אם יש זמן להכין את העבודה. לא יכולתי להודיע בעבודה שלי שאני

לא טסה. לא יקרה כלום ולא יכולתי להשאיר אותו עם 7 ילדים. אם היא תהיה במשפחת קלט עוד	2242
חודש היא במקום טוב וגם כשהייתי בחול הוא נסע להיפגש איתה ראיתי אותה לפני שטסתי	2243
לחול.. אז ממש באותו יום שהיא הגיעה הכול היה מאוד עמוס היה פה תהליך איטי של היקשרות	2244
בלילה היא הייתה איתי קשה לאישי לקום אך עצם זה שהוא היה בבית אמרתי לעצמי יש המון	2245
בחופשת לידה זה כאילו שלך 24/7 בזה תהליך ואז הוא נסע לחול תהליך משפחתי ואז אני טיפלתי	2246
בה שבועיים בסוף חופשת לידה הם נסענו לטיול שורשים לארגנטינה ואז היא הייתה איתי היא	2247
הפכה להיות שלי זה עשה את הסוויץ'. היא הפכה להיות שלי כמו כולם תהליך ההתקשרות לקח	2248
זמן. מאוד ברור שהיו מנגנונים שעזרו וגם היה לי לאן לברוח וגם הקורונה עשתה משהו משפחתי	2249
מטורף. כולם בבית 24/7 צריך לשמור עליה שנינו עובדים בזום והילדים שמרו עליה. היה פה.	2250
יצאנו מהקורונה משפחה מלוכדת מאוד. הראשונה היו פה 4-5 שבועות.	2251
רבקה: מה זה הראשונה?	2252
ת': בגל הראשון של הקורונה זה ממש חיבר את כל הילדים אלה בלי יוצא מהכלל הם עוזרים	2253
בטיפול שלה. במשך כל התקופה של הסגר.	2254
רבקה: כל הילדים בבית?	2255
ת': הגדולה לומדת באולפנית היא בבית כל יום. היא עכשיו בשמינית והשנייה באולפנה בצפון	2256
בכיתה י' ובגלל הקורונה היא הייתה בבית, והבנים אחר כך יש כיתה ח. מה יהיה שנה הבאה?	2257
כולם היו בבית כל הזמן וזה חיבר בינינו לבין התינוקות החדשה י'.	2258
רבקה: איך הייתה התחלה עם י' כשהגיעה? הייתה התרגשות בבית?	2259
ת': כן מאוד אבל לקח הרבה יותר זמן להניע את העסק עם הילדים. היא באמת ילדה מתוקה אז	2260
זה היה יותר פשוט, אבל בכל זאת ראית שהילדים חוששים מהתקשרות. י' הגיעה בספטמבר לפני	2261
הקורונה. בדצמבר טיפלתי בה, אבל מאז שהיא הייתה שלי זה מאוד עזר לי. ואחרי הקורונה כבר	2262
ממש נקשרנו חזק. הקורונה העצימה תחושות ורגשות שהיו במינונים אחרים. הילדים...	2263
רבקה: אפשר להבין אותם. איך היה לכם כוח נפשי להתחיל שוב סיפור כזה? לא פשוט.	2264
ת': מצד אחד זה עשה טוב זה קצת חיפה. זה מילא אותנו זה לא תחליף אבל. לא היה לנו זמן	2265
לאבל, לפרדה. תחשבי בסוף יוני י' עזב וכבר בספטמבר י' הגיעה לא הספקנו יותר מדי להיות לבד,	2266
אז יש בזה משהו מרפא. עשו איתנו תהליך מאוד יפה באומנה. לא התגעגענו. אני באמת חושבת	2267
שעברנו תהליך מדהים. זכיתי. איפה הייתי יושבת עם הילדים לשיחת נפש עם המטפלת שהיא	2268
הסבירה לנו ודיברה איתנו. אין להרבה משפחות הזדמנות כזאת למפגש עם ככל המשפחה ביחד	2269
לדבר על רגשות. זו סיטואציה שבחיים לא היה לנו בעקבות החזרת י' לדודה ובהמשך עם קבלת י'.	2270
ואחר כך היה יותר קל לשאול אותם אם הם רוצים להמשיך. שוב, להיכנס לסיפור הזה של לקחת	2271
תינוקות קטנה. הילדים שלי הקטנים מאוד מדברים, משתפים ברגשות, פתוחים ומדברים. הילדה	2272
שלי בכיתה ה'. היה צריך בזום שכל אחד מספר על עצמו, והיא החליטה לספר על משפחה של	2273
אומנה. על המשפחה שלו. אז היא ספרה על זה שהיא משפחה של אומנה ושהיה לה קשה שיי עזב	2274
אותה ואלה הם החיים שלה. היה כיף לשמוע את זה מהצד. היא סיפרה שיי הוא חזר לאימא שלו.	2275
היא סיפרה על י' ואחר כך עליי. פעמיים הוא בסיפור. ישבתי שם ועזרתי לה בסיפורים שילדים	2276

שאלו והיא לא ידעה זה היה מאוד יפה הבן היה שנה שעברה בכיתה ז ועושים עבודת שורשים	2277
והוא אמר מה אני רושם אני רושם אותם את י' או י', איפה אני מכניס את זה. שאלות מאוד...	2278
רבקה: איך הגעתם להחלטה? איך הגעת להחלטה לקחת ילד לאומנה? אמרת שרצית פעם.	2279
ת': מתוך הבנה שבאמת התברכנו. זה משהו שתמיד רציתי שנים שאני ובעלי רצינו הוא ידע	2280
שבחלומות שלי אנחנו נהיה משפחה של אומנה או שנאמץ. הוא כל הזמן אמר לי 'אני לא אוכל	2281
להתקשר לילד שהוא לא שלי. אני מבשיל עם זה. אני לא יודע אם אני אהיה מסוגל לאהוב ילד לא	2282
שלי. בסוף הוא היה יותר בשל ממני. בסוף בסוף הוא דחף את זה כי הוא המעשי יותר.	2283
רבקה: כשהוא מילא את הטופס בפעם הראשונה?	2284
ת': כן כן. זה היה כאילו משהו... הוא ידע שזה החלום. הוא עזר לי להוציא את זה לפועל.	2285
רבקה: אני שואלת אותך על החלום שלך? מאיפה זה בא לך החלום?	2286
ת': כאילו אני לא יודעת לא גדלתי בבית שראיתי את זה. היו לי שכנים מאומצים אבל לא היה	2287
להם ילדים משלהם עכשיו שאני משחזרת את זה, זה לא משהו שישב אצלי בראש כל הזמן, אולי	2288
מקריאת ספרים, אולי מגלילה רון פדר מסדרת הספרים 'אל עצמי'.	2289
רבקה: והמשפחה המורחבת או השכנים חברים שיתפתם לפני שלקחתם את י'?	2290
ת': אולי שיתפתי חברים קרובים. אולי בגלל שעד זה בא אני לא משתפת. להורים כן על האימוץ	2291
מזמן. לפני 15 שנה והיו לנו רק שתי בנות ואז שיתפנו את ההורים, והם חשבו שירדנו מזה	2292
ושאנחנו כבר לא בעניין.	2293
רבקה: חלום כי מה?	2294
ת': לא. אין מה לחפש פה עומק. זה משהו, היה נראה לי חשוב. אפשר לתת. לא חסר לנו ברוך	2295
השם. אז למה לא?	2296
רבקה יש לך 6 ילדים משלך.	2297
ת': זה לא שמשעמם. אני מחפשת את האתגר.	2298
רבקה: את באה ממשפחה עם הרבה ילדים?	2299
ת': לא משפחה פולנית ממש. אבא שלי נפטר. זהו עוד משהו שהיה מאוד קשה כאשר י' היה אצלנו	2300
ואז אבא נפטר. היו לי שתי פרידות. זו לא אותה פרידה, אבל זה יושב באותו מקום. ובאמת הוא	2301
היה איתי כל. נפטר גם היה מאוד חולה הוא היה עם דמנציה אז נפרדתי ממנו לפני הרבה שנים.	2302
הוא לא תינוק. יש פער מאוד גדול בין הפרידות.	2303
רבקה: לא היו לכם חששות ולא חשבתם פעמיים.	2304
ת': יש לי בן דוד שאימץ ילד והם החזירו אותו סיפור קשה הוא גדול והיה קשה כשהוא פגש	2305
אותנו עם י'. טוב שיש אומנה אני על אימוץ לא הייתי ממליץ כל סיפור בפני עצמו. נפגשנו	2306
באירועים משפחתיים. התגובות מהמשפחה היו מאוד טובות אני חושבת שפעם שנייה יותר קשה	2307
להורים לקבל בגלל הילדים שלנו. היה להם עצוב. לא כיף לראות את הנכדים שלך עצובים או	2308

2309	כואבים, וגם אני זוכרת שגם למשפחה היה מאוד קשה להיפרד מיי. אימא של בעלי, חמותי, לקחה
2310	את זה קשה.
2311	רבקה: המשפחה המורחבת גרה ביישוב שלכם?
2312	ת': זה לא היה קורונה ואתה נוסע הרבה והם באים לכאן. בוא נגיד ש כעת בפעם השנייה עם יי
2313	ההיקשרות יותר קשה בקורונה כי הם לא פה. המשפחה לא כאן. המשפחה רואה אותם בקפיצות.
2314	נשאלתי בפורים ששלחתי תמונות מי הילדה הגדולה הזאת. אין מה לעשות, הקורונה עושה את...
2315	אם הילדים היו אומרים לא נחרץ ליי, אני לא יודעת מה היינו עושים. פשוט לקחנו אותה אמרנו
2316	שיש לנו מה לשתף אותם. ואמרנו שיש לכם אחות קטנה חדשה. וכל פעם שאנחנו אומרים יש לנו
2317	מה לשתף אז הם אומרים 'מה, עוד ילדה?' זו כבר בדיחה פרטית שלנו. 'אתם מתגרשים, עדיף
2318	מאשר תגידו שמביאים עד אח'.
2319	רבקה: מהם שלושת המאפיינים עקרונית החשובים לך בהורות שלך בגידול ילד אומנה?
2320	ת': היא כל כך קטנה שאני לא יודעת מה להגיד לך. אני עכשיו מתחילה לראות את הקושי כי
2321	אנחנו נפגשים פעם בשבוע עם המשפחה.
2322	רבקה: הביולוגית?
2323	ת': כן, עם האימא והאבא הם לא חיים ביחד משה מורכב לא משנה לא ביחד. כל שבוע שהיא
2324	אומרת אני הולכת לאימא ואבא יש לי צביטה בלב אני אימא ואבא אני האם שלה. אני יודעת
2325	שאני לא אימא שלה אבל כל שבוע זה מורגש היא כל כך קטנה היא באמת לא מבינה משהו אחר
2326	היא אומרת העובדת סוציאלית איפה אימא היא מחפשת אותי זה לא אימא שלה בחדר מבחינתה
2327	וזה גם אשמח לקבל איזושהי הדרכה כי היא נכנסת לגיל הבנה תינוקת זה קל הולכת לחדר
2328	ומבקרת מישהו והיא עכשיו בת שנתיים היא מתחילה להבין היא כבר ילדה גדולה.
2329	רבקה: מה זה בשבילך? מה זה להיות הורה טוב לילד אומנה?
2330	אני רוצה שהיא תהיה בקשר עם הורים הביולוגיים כי אני יודעת שזה המקום שלה אני אשמח
2331	שנצליח איתם בקשר שהיא תוכל לדעת שיש לה אבא ואימא ביולוגיים אבל אנחנו המשפחה שלה
2332	כי הם לא יצאו מהתמונה כי אנחנו לא נאמץ אותה זה ברור לי באידאל שהם יקבלו אותנו אנחנו
2333	מקבלים אותם. זאת הכוונה.
2334	רבקה: אתם נוכחים במפגש עצמו?
2335	ת': לא בחלום. כשיי הייתה כמעט בת שנה חייבים לספר לכם האימא בהיריון ויש עוד אחות. אם
2336	אנחנו מוכנים לקבל את האחות? ואז היה לנו נראה שזה עמוס מדי לא אגיד לך שאין לי רגשות
2337	אשם יכלו לגדול אצלנו שתי אחיות העו"סית אמרה לי 'זה שהאימא לא חשבה זה לא אומר שיי
2338	צריכה להתחלק עם עוד מישהו. את לא צריכה לשלם על הבחירה של האימא'. אני חשבת כי אז
2339	דיברו על אימוץ שיתנו אותה למשפחה שאין ילדים היא תינוקת נקיה ישר מבית חולים אני שמחה
2340	שהיא הגיעה למשפחה מקבילה כמונו. אנחנו פוגשים אותם במרכז קשר. יצר הסקרנות גבר משני
2341	הצדדים משפחה שמזכרה משפחה דתית די דמיון לנו ששם יש דיון אם אנחנו ניפגש הן קטנות
2342	אבל בעתיד נעשה מפגשים בין האחיות סיפור מורכב באידאל שנצליח כולנו אני לא יודעת מה הם
2343	חושבים לשמור על קשר.

- 2344 רבקה : מה זה אימא טובה בעינייך? שלושה עקרונות שהם אבני יסוד.
- 2345 תי' : קודם כל חוס. אהבה אין סופית. יציבות לתת להם יציבות.
- 2346 רבקה : מה זה אומר?
- 2347 תי' : בית. בית חס. מקום מוגן אוהב לדעת שאנחנו פה. שזה מאוד חשוב משהו אמין לא משנה מה
- 2348 קורה אנחנו כאן יש לך משפחה אחים מישהו אוהב אותך. נראה לי הביטחון ואהבה. חוס אהבה
- 2349 ביטחון.
- 2350 רבקה : אימא טובה. את יכולה לתת לי דוגמה שאת חושבת שאת אימא טובה לילדים שלך?
- 2351 תי' : יש לי ילדים בגיל ההתבגרות. אני כרגע לא אימא טובה, אלא אימא בגיל ההתבגרות אני
- 2352 צוחקת.
- 2353 רבקה : גם אם את לא אימא מושלמת, דוגמה שמראה משהו על העקרונות שלך שאת מנסה
- 2354 ליישם.
- 2355 תי' : לא משנה מה לא תבחרו אנחנו פה. השנייה שלי רצתה ללכת לפנימייה משהו שלא רצינו ברגע
- 2356 שהיא רצתה והיא רצתה והיה לה טוב אז שיתפנו איתה פעולה. לא נפגשתי אם זה שילד אומר לי
- 2357 אני לא רוצה להיות דתי אז אני לא יודעת. זה אתם ואנחנו כאן בשבילכם.
- 2358 רבקה : האם גידול יד אומנה דומה או שונה מילד שלך?
- 2359 תי' : זה דומה מצד מה שאני נותנת אך לזכור שיש לה עוד שותפים בעולם. האבא שלה חוזר
- 2360 בתשובה.. היא הלכה למפגש עם מכנס ג'ינס והוא ביקש שהיא לא תגיע ככה היא לא צנועה ואני
- 2361 אומרת היא עוד לא בת שנתיים אני אומרת יהיו לו עוד הערות ואני אצטרך להתמודד עם זה היא
- 2362 תצטרך להתמודד עם זה ומישהו שואל אותי ומתערב.. יש כאן מנחת אומנה.. ויגידו לי מתי ללכת
- 2363 מתי לבוא יש פה דברים שלא קשורים אלי ויגידו לי מה לעשות. העו"סית שלנו היא ס'. הם
- 2364 מתחלפים הרבה.
- 2365 רבקה : דרכי התמודדות עם גידול ילד אומנה. עם אילו דברים את מתמודדת?
- 2366 תי' : גם בגינה היה איתנו ומישהו אמר זה לא האחות האמיתית שלו. ואז זה תמיד מכה בך אני
- 2367 מצד אחד רוצה שתרגיש 100 אחוז שלנו. אבל תמיד יהיו הורים בצד. כי יש כאן דילמה היא אחות
- 2368 שלך אבל לא באמת. כי יש עוד מישהו בצד. הוא מרגיש שהיא אחות האמיתית שלו אבל בסוף היא
- 2369 ילדת אומנה.
- 2370 רבקה : מה את מרגישה כשאת שומעת היא לא ילדה אמיתית?
- 2371 תי' : זה צובט לך בלב. פה בישוב תמיד ידעו שהיא לא שלנו.
- 2372 רבקה : את מרגישה שהיא לא שלך?
- 2373 תי' : לא. תמיד יש דילמה בלב. היא מאה אחוז שלי אבל בסוף יש לה גם אבא ואימא צריך להשאיר
- 2374 מקום מכבד לאבא ואימא. זה לשקר לעצמנו ולה. היא לא מאה אחוז שלי היא גם פה על תנאי.
- 2375 רבקה : של מי?

ת': של בית משפט. כאילו היא פה על תנאי אני לא יכולה להגיד לך שלא. כאשר מתקשרת מנחת	2376
האומנה שלא תגיד שלוקחים אותה.	2377
רבקה: אני יודעת שפעם בחצי שנה בודקים התאמה.	2378
ת': פעם בחצי שנה בודקים מסוגלות של ההורים אז כל משפט מזעזע אותך.	2379
רבקה: לא הבנתי.	2380
ת': כשמתקשרים. מצד אחד היא שלך לכל דבר אבל בגלל שחווינו כבר שלקחנו לנו ילד אז שזה	2381
לא לעולם ועד היא לא עד הסוף שלנו.	2382
רבקה: אז עיקר הקושי שאת יודעת שהיא לא שלך לעולם ועד? זה מה שאת אומרת?	2383
ת': היא יי צריכה לדעת שיש לה הורים. אני לא יכולה להתעלם מזה או להסתיר אותם. יש להם	2384
נוכחות. הם נפגשים פעם בשבוע. כרגע הביקור פחות קשה כי הולכים לבקר כאילו את סבא	2385
וסבתא. יש לה אבא מאוד מבוגר היא לא מבינה. עדין מביאים לה במבה, היא לא סובלת	2386
מהאירוע. היא ילדה קלילה, שמחה.	2387
רבקה: האם הביקורים מטלטלים אותה?	2388
ת': לא.	2389
רבקה: יש עוד קשיים שאת חשה אותם בגידול ילד אומנה?	2390
ת': אנחנו באמת בקטע הטרי יותר. אני מאמינה שזה בהמשך יגיע. נראה לי בגיל ההתבגרות זה	2391
יהיה מטורף בחיפוש זהות או שנגיע לה להתלבש בצורה מסוימת ואנחנו חיים בצורה מסוימת. זה	2392
יביא בעיות אנחנו לא בית חרדי.	2393
רבקה: בקשיים שהזכרת, שהיא לא שלכם לעולם ועד, מי מסייע לך בהתמודדות? אילו מקורות	2394
תמיכה יש לך?	2395
ת': בעיקר הבן זוג שלי (צוחקת). מדברים על הכול. כן.	2396
ת': אני דווקא חושבת שהקהילה בקטע הזה, יותר קשה לראות את זה איזה יופי שלקחתם עוד	2397
פעם אני לא הייתי מסוגל להתמודד. וזה לא משפט בונה. אז אתה לא מסוגל, אני לא אתייעץ	2398
איתך וגם לדבר עם זה עם המשפחה את לא. את לא משתפת בקשיים. את לא רוצה להראות שאת	2399
בקושי, לא רוצה להכאיב להורים כאילו.	2400
רבקה: זה מחשבות שעוברות ביום־יום?	2401
ת': לא אבל זה קיים כשאמרו לי שרוצים להעביר את המפגשים ממקום אחד לאחר מהמרכז קשר	2402
לאזור אחר. לקח לי זמן להירגע, הייתי לפני בחינה אמרתי בפעם הבאה אני לא מדברת עם	2403
העו"סית לפני מבחן. זה כן מטלטל. אני מרגישה מאוד בטוחה עם אישי אז זה מקל את הסיפור	2404
ואני כן יכולה להגיד לעו"סית 'בבקשה תסבירי לי, אל תסתירי ממני כלום, אל תנחיתו עלינו	2405
הנחיות', אז היא מאוד משתדלת. אישי יותר רגוע אם תהייה פעם שלישית אני מקווה שזה לא	2406
יהיה. ההתקשרות ביני לבין יי מאוד בריאה היא הייתה איתנו 24/7.	2407

2408	רבקה : היא קוראת לך אימא?
2409	ת' : ברור. מצד אחד שהיא שלך לכול דבר אבל בגלל שחוינו את החוויה שלקחו לנו ילד זה לא
2410	לעולם ועד. חוינו קושי.
2411	רבקה : את יכולה להגיד אם הסיפור של אומנה חולל בך איזשהו שינוי?
2412	ת' : ברור. שינוי ביחס לילדים שלך. שהשליטה שלך ביחס לשלך מוגבלת. בטח שלגבי ילדים לא
2413	ביולוגיים שאצלך. אני מבינה שיכולת החינוך מוגבל. אתה לא משפיע לבד. פה יש דברים חיצוניים
2414	שמשפיעים יותר. יש לי יותר סבלנות לגבי הילדים שלי באופן כללי. אני לא יודעת להגיד בדיוק
2415	אבל אנחנו עם ילד בן 18, הוא גדול אבל יש לנו עוד מסע אנחנו לא זוג צעיר אבל לא מאוד מבוגר.
2416	רבקה : כל גיל מזמן דברים אחרים.
2417	ת' : ברור. כל גיל. אומרים לנו. קיבלתם תינוקות זה הכי קל אני מבינה שאת משפיעה עד נקודה
2418	מסוימת. עד גבול מסוים.
2419	רבקה : לסיום, אילו דברים את רוצה להוסיף בנושא אומנה? תובנות נוספות.
2420	ת' : זה לדעת לקבל אני קוראת לזה חבילת הפתעה, זה חבילה! ולפעמים זה הפתעה אני לא יודעת
2421	מה עולה פה, מה היא תביא אתה, מזמן לך דברים גם דברים הכי נפלאים גם חוויות רעות מזמן
2422	דברים.. ואני מקווה שנתמודד, ואני לא יודעת מה יהיה איתה.
2423	רבקה : הליכה אל הלא נודע. את יכולה להרחיב למה את מתכוונת.
2424	ת' : בחבילה יש גם דברים רעים וקשים וזוהי הפתעה כי אתה לא יודע איך תתמודד ומה בדיוק
2425	יקרה. ואתה מקווה שיהיה לך כוחות להתמודד. גם הילדים שלך אתה לא יודע מה יהיה איתם
2426	אבל אתה רואה גם את עצמך גם אני הייתי פה. פה יש גם גנטיקה ויש עוד המון דברים. להאמין
2427	שהסביבה משפיעה אבל יש גם אופי לילד. ויש לו משפחה בקיצור זה לקבל חבילה. זה לקבל
2428	חבילה. אתה מקווה שהיא תצא כמה שיותר טובה.
2429	רבקה : וואו. הרבה תפילה.
2430	ת' : כן, צריך המון תפילה ואמונה כשנכנסים ללא נודע.
2431	רבקה : יש לך המלצות להורים אחרים שחושבים לקחת ילד אומנה? מה היית אומרת להם?
2432	ת' : בגלל שאנחנו סיפור שלקחו את הילד אז כולם שואלים אותנו (משתהה) זה כאילו נראה מאוד
2433	כיף כי באמת קיבלנו שתי תינוקות. וזה סיפור נורא יפה ומאוד כיפי כרגע. להגיד לך מה יפה
2434	בטווח של שנים אני לא מיפה את זה להגיד לך מה יהיה בעתיד בעוד כמה זמן אני לא יודעת. זו
2435	חוויה קשה לילדים שעוזבים אותם, זה גם מתנה זה גם חוויה לא קלה.
2436	רבקה : ממש תודה ששיתפת אותי.

חוויות של אתגר	חוויות שליליות	חוויות חיוביות	
<ul style="list-style-type: none"> • ענווה • דואליות 	<ul style="list-style-type: none"> • רגשות אשם – חוסר הצלחה • אכזבה, חוסר אונים • חוסר הערכה – נזקקות לאישור חיצוני ולהכרה הדדית 	<ul style="list-style-type: none"> • תחושת מלאות וסיפוק אישי • סקרנות ועניין – תחושת הצלחה • תחושת הגשמה עצמית ומשמעות – להיות אם מיטיבה 	<p>חוויות מול עצמי</p>
<ul style="list-style-type: none"> • חוויה של התמודדות עם חוסר ויסות רגשי, רגעי משבר ומצבי רוח כמו רכבת הרים • חוויה של משמעת – התמודדות עם הצבת גבולות ואכיפתם ועם מאבקים • חוויה של חוסר קביעות 	<ul style="list-style-type: none"> • חוויה של דחייה ושל כעס • חוויה של חוסר נתינת אמון 	<ul style="list-style-type: none"> • חוויה של שייכות, נתינת 'בית' 	<p>חוויות מול ילד האומנה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מתח • התמודדות עם חילוקי דעות • חוסר שקט • מצוקה • פגיעות • פיצוי • יצירת יחסי קרבה בין הילדים 	<ul style="list-style-type: none"> • חוויה של ביקורת • מתח • בחירת צד 	<ul style="list-style-type: none"> • חוויה של תמיכה • חוויה של העצמה • חוויה של הכלה • נקודת עוגן – העצמה זוגית – יציאה למסע משותף 	<p>חוויות מול המשפחה ומול בן הזוג</p>
<ul style="list-style-type: none"> • חוסר ליווי ותמיכה משמעותית • מחסור בידע ובכלים נגישים 	<ul style="list-style-type: none"> • חוויית ביקורת • הורות במבחן תמידי 	<ul style="list-style-type: none"> • תחושת שותפות בתהליך והכרת הטוב 	<p>חוויות מול המערכת</p>

נספח 5 – הסבר מקדים לעריכת ריאיון וטופס הסכמה מדעת חתום

לדוגמה:

שלום רב,

במסגרת לימודי לתואר שני במכללת אורנים בתוכנית חינוך והוראה של תלמידים בהדרה אני עורכת מחקר על חויית האימהות של אימהות אומנה. מטרת המחקר היא לתאר, להבין ולבחון את מהות חויית האימהות האומנות לילדים ונוער במשפחות דתיות-לאומיות.

המחקר נערך על ידי החוקרת רבקה גולדברג ובהנחיית ד"ר לודמילה קריבוס. אשמח ללמוד על תחושותיך ותפיסותיך בנוגע לנושא זה באמצעות ריאיון אישי אשר יסייע לי ללמוד מתוך ניסיוןך האישי את הנושא ולהעמיק בו את הבנתי. ישנה חשיבות רבה ליצירת בסיס מידע רחב בנושא, אשר יסייע לנו כנשות חינוך העובדות עם נוער בהדרה לשפר את עבודתנו. אני מתחייבת בפניך שפרטיך האישיים וכל מידע אשר יכול לחשוף את פרטיך יישארו חסויים. אני מבקשת את רשותך להקליט את הריאיון.

פרטי ההתקשרות שלי הם :

שם : רבקה גולדברג

פלאפון : 050-8550599

דוא"ל : rivka1go@gmail.com

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

טופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר

אני הח"מ :

שם משפחה : _____ שם פרטי : _____

א. מצהירה/ה בזה כי אני מסכים/ה להשתתף במחקר בנושא **חויית האימהות של**

אימהות אומנה

מטעם הקורס : עבודות גמר לתואר שני במכללת אורנים

ב. מצהירה/ה בזה כי הוסבר לי על ידי רבקה גולדברג (שם החוקרת) כדלהלן :

1. כי אני חפשיה להפסיק בכל עת את השתתפותי במחקר.

2. כי מובטחת סודיות באשר לזהותי האישית בפרסומים מדעיים.

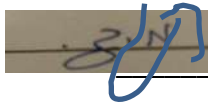
3. כי בכל בעיה הקשורה למחקר אוכל לפנות לחוקרת רבקה גולדברג.

ג. מצהירה/ה כי נמסר לי מידע על המחקר ובמיוחד הפרטים הבאים הקשורים

למטרות המחקר, לשיטות, למשך הזמן הצפוי ולאיי הנוחות העלולה להיגרם.

ד. הנני מצהירה/ה בזה כי את הסכמתי הנ"ל נתתי מרצוני החופשי וכי הבינתי את כל

האמור לעיל.

שם משתתף/ת במחקר : _____ חסוי _____ חתימה : _____

תאריך : _____ 21.02.2021 _____

ה. הצהרת החוקרת

ההסכמה הנ"ל נתקבלה על ידי וזאת לאחר שהסברתי למשתתף/ת במחקר כל

האמור לעיל ווידאתי שכל הסברי הובנו על ידו/ידיה.

שם החוקרת המסבירה : רבקה גולדברג.

חתימה : _____

תאריך : _____